

Effectevaluatie School's cool

Kwantitatief onderzoek
naar de resultaten
van een mentorproject

In opdracht van
School's cool



Noorda en Co

jeugdzaken en maatschappelijke vragen
Cannenburg 36, 1081 HA Amsterdam
06-10519763 info@noordaenco.nl

Inhoudsopgave

Inleiding		5
Hoofdstuk 1 .	Methodologische verantwoording	13
	§ 1. Opzet en verantwoording	13
	§ 2. Representativiteit	18
Hoofdstuk 2.	Cognitieve effecten	27
	§ 1. Onderwijsniveau en beroeps- en scholingsniveau	27
	§ 2. Doublures en taal en rekenen	32
	§ 3. Sociale - en studievaardigheden	34
	§ 4. Conclusies	36
Hoofdstuk 3.	Sociaal-emotionele effecten	39
	§ 1. Sociaal-medische items	39
	§ 2. Zelfbeeld	44
	§ 3. Vrienden, vrijetijdsbesteding en bijbaantjes	46
	§ 4. Contact met en behoefte aan mentor	47
	§ 5. Uitslagen CBCL test	54
	§ 6. Mentoren over zin en waarde mentoraat	70
	§ 7. Conclusies	73
Hoofdstuk 4.	Conclusies en aanbevelingen	79
	§ 1. Algemene conclusies	79
	§ 2. Aanbevelingen	80
Bijlagen	1. Geraadpleegde literatuur en documentatie	83
	2. Lijst van respondenten	85
	3. Vragenlijsten	87
	4. Leerlingen School's cool naar schooljaren	93
	5. Adviezen basisschool	97
	6. Nadere informatie over School's cool	99

Inleiding

Dit rapport beschrijft de uitkomsten van een kwantitatieve effectevaluatie van het mentorproject School's cool. Tien jaar na de start van School's cool in het Amsterdamse stadsdeel Westerpark in 1997 is het moment aangebroken om stil te staan bij de vraag naar de effecten van mentoraat. Werkt het ook? Dat School's cool wil overtuigen in verband met uitbreiding naar locaties elders in het land, speelt daarbij ook een rol.

Het onderzoek is in opdracht van School's cool met financiële steun van stadsdeel Westerpark, stadsdeel Amsterdam-Noord en de stichting Vrienden van School's cool uitgevoerd door onderzoeksbureau Noorda en Co in het seizoen 2007-2008.

Wat is School's cool?

Het kloppende hart van het mentorproject School's cool bestaat uit mentoren die risicoleerlingen in groep 8 van het basisonderwijs individueel begeleiden tijdens de overstap naar het voortgezet onderwijs. De leerlingen worden gemiddeld een jaar lang ondersteund totdat zij voldoende competenties hebben aangeleerd om goed te kunnen functioneren op de 'grote school'.

Het werk van een mentor bestaat uit het wekelijks ontmoeten van de leerling, het onderhouden van contact met de ouders en de school, er op toezien dat de tiener voldoende tijd aan huiswerk besteedt, bespreken van eventuele problemen met school en thuis, zorg dragen voor huiswerkbegeleiding indien nodig en helpen met het vinden van een zinvolle vrijetijdsbesteding.

School's cool richt zich op potentieel kansrijke leerlingen die door omstandigheden extra risico's lopen. Voorbeelden van risicofactoren zijn een zwakke integratie van het gezin in de samenleving, gebrekkige beheersing van het Nederlands van zowel kind als ouders, zorgelijk spijbelgedrag en een zwak sociaal netwerk rond het gezin.

Om kort te gaan, leerlingen waarbij de leerkracht op de basisschool zijn hart vasthoudt als de laatste schooldag nadert en daarmee de overstap naar het voortgezet onderwijs een feit wordt.

Leerlingen kunnen worden voorgedragen door de basisschool, de leerplichtambtenaar, maar ook door ouders en andere instanties als de naschoolse opvang. Daarnaast kunnen leerlingen ook zichzelf aanmelden. Als leerlingen door anderen dan de basisschool worden voorgedragen, raadpleegt School's cool altijd de betrokken basisschool.

Ouders, leerling en mentor ondertekenen samen een contract met afspraken.

Leerlingen die op de basisschool ernstige gedragsproblemen vertonen en daardoor onhanteerbaar zijn, kunnen niet deelnemen aan het project.

Vraagstelling

De vraagstelling van het onderzoek bestaat uit twee onderdelen:

1. Welke effecten op cognitief en sociaal-emotioneel gebied zijn waar te nemen bij deelnemers aan het mentoraatprogramma van School's cool?
2. Welke praktische en beleidsmatige aanbevelingen kunnen worden geformuleerd voor verbetering van de inzet van mentoraatprogramma's als School's cool bij de aanpak van maatschappelijke jeugdproblematiek in het algemeen en voortijdig schoolverlaten van risicoleerlingen in het bijzonder?

Methode van onderzoek

De vraag naar de wijze waarop het effect van een mentorprogramma het beste te meten valt, is niet gemakkelijk te beantwoorden. Want deze vraag roept onmiddellijk de vraag op of een dergelijk effect wel wetenschappelijk valt vast te stellen. Kinderen in de puberteit maken namelijk een enorme ontwikkeling door en veranderen ook erg als ze niet aan een educatief programma deelnemen. Hoe kun je nu bij 17-jarigen meten wat het effect is geweest van een begeleidingsperiode die hooguit twee jaar geduurd heeft, en die begon toen ze twaalf waren? In die vijf jaren zijn er waarschijnlijk meer ontwikkelingen en gebeurtenissen geweest die invloed hebben gehad op de schoolloopbaan en sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Literatuuronderzoek over deze problematiek, zowel nationaal als internationaal, geeft een aantal bruikbare inzichten hoe een dergelijk effectonderzoek het beste kan worden opgezet en hoe resultaten geïnterpreteerd kunnen worden.

Nationaal onderzoek

Crul kan gezien worden als een autoriteit op het gebied van mentorbegeleiding in Nederland. Hij heeft meerdere studies over het mentoraat gepubliceerd. Crul constateert dat er over het algemeen te weinig aandacht is voor het effect van mentorprogramma's.

In zijn eerste onderzoek ontdekte Crul (2000) dat succesvolle Turkse en Marokkaanse leerlingen vaak de steun hebben gehad van een oudere broer of zus, of een ander familielid dat het Nederlandse onderwijssysteem van binnen uit kent. Op basis van internationaal onderzoek is hij van mening dat mentoring met name werkt bij risicoleerlingen. Allochtone leerlingen lopen het meeste risico op schooluitval en kunnen ziens inziens het beste worden geholpen door individuele begeleiding. (Crul 2003).

Crul wijst er ook op dat het effect van een programma meetbaar moet zijn. In de evaluatie van het Landelijk Ondersteuningsprogramma Mentoring, die hij samen met Karin Kraal heeft uitgevoerd (2004), doet hij dan ook de aanbeveling om de registratie van deelnemende leerlingen goed op te zetten. De cognitieve voortgang van de leerlingen kan gemeten worden aan de hand van rapportcijfers en uitvalcijfers. Deze gegevens moeten tot aan het eindexamen worden verzameld en vergeleken worden met een controlegroep. De ontwikkeling van sociaal-emotionele vaardigheden van de leerlingen zou moeten worden getoetst met behulp van een testinstrument in een nulmeting en een nameting. Op basis van projectverslagen van mentoren, leerkrachten en ouders is zijns inziens geen objectieve evaluatie mogelijk, gezien het subjectieve karakter van hun waarnemingen. Wel zijn hun waardeoordelen van belang voor het project.

Zelf kiest Crul uiteindelijk twee criteria om het welslagen van een project met risicoleerlingen te meten: cijfers van de leerlingen moeten verbeterd zijn na de begeleiding door een mentor en er moet geen of weinig uitval onder de gecoachte jongeren zijn opgetreden.

In Nederland is tot nog toe geen grootschalig effectonderzoek van mentoraatprogramma's opgezet. De meeste evaluaties van Nederlandse mentorprojecten vallen onder hetgeen Miller (2002) 'grijze literatuur' noemt: evaluaties die moeilijk als objectief kunnen gelden omdat ze uitgevoerd zijn door de uitvoerders zelf, of betaald zijn door de mentorprojecten zelf. Verder zijn deze evaluaties vaak gebaseerd op gesprekken met mentoren en leerlingen, hetgeen vragen kan oproepen over de betrouwbaarheid van hun antwoorden.

Internationaal onderzoek

Auteurs die op zoek gaan naar effecten van afgeronde mentoraatprojecten (Bolier en Bohlmeijer, 2001; Dubois e.a., 2002; Miller, 2002; Crul en Kraal 2004) merken op dat er maar weinig studies zijn verricht die op wetenschappelijk verantwoorde wijze te werk zijn gegaan om het effect van het programma te meten. Ze zijn het erover eens dat het meten van het effect van een mentoraatprogramma de volgende elementen moet bevatten:

- een omvangrijke testgroep waarin leerlingen zitten die een mentor hebben
- een even grote controle groep waarin leerlingen zitten die niet begeleid worden door een mentor
- test- en controlegroep komen voort uit dezelfde populatie
- leerlingen zijn niet geselecteerd voor of test- of controlegroep, maar aselect ingedeeld
- zowel cognitieve als sociaal-emotionele vaardigheden van de leerlingen worden gemeten met gestandaardiseerde vragenlijsten
- er is sprake van een nulmeting en een eindmeting
- vooruitgang van de test- en controlegroep wordt gemeten door de resultaten van de eindmeting te vergelijken met de resultaten van de nulmeting
- het effect van het mentoraatprogramma wordt verkregen door de resultaten van de testgroep te vergelijken met de resultaten van de controlegroep

Bolier en Bohlmeijer (2001) vinden na een uitgebreide literatuurstudie uiteindelijk zeven studies die een testgroep vergelijken met een controlegroep, en zowel een nulmeting doen als een nameting. Van deze studies blijkt er slechts één te zijn die gebruik maakt van een dermate grote onderzoekspopulatie, dat er algemeen geldende uitspraken gedaan kunnen worden. Deze studie wordt door alle auteurs dan ook trouw genoemd: het onderzoek dat Tierney en Grossman (2000) hebben verricht naar de effectiviteit van het Amerikaanse Big Brother Big Sister programma. Voor deze studie zijn ruim 1.000 scholieren onderzocht. Na 18 maanden is gekeken welke effecten er gemeten konden worden bij de kinderen die het mentorprogramma gevolgd hadden.

Van alle kinderen is:

- 46% minder geneigd te experimenteren met of te beginnen aan drugs
- 27% minder geneigd om alcohol te consumeren
- 52% minder geneigd om te spijbelen
- 37% minder geneigd om op school een klas te doubleren
- 32% minder geneigd om iemand te slaan.

Verder bleek dat de mentorkinderen tevreden zijn over en meer vertrouwen hebben in hun schoolprestaties, en beter kunnen opschieten met hun familieleden. De algemene conclusie die op basis van dit onderzoek is getrokken, is dat een mentorproject vooral een preventieve waarde heeft.

Latere analyses van deze data zetten echter wat kanttekeningen bij de bevindingen. Rhodes (2002) ontdekte dat ook onder de gecoachte jongeren de problemen op academisch, sociaal-emotioneel, gedrag- en relatiegebied toenemen, alleen wat langzamer dan bij de jongeren zonder mentor.

Grossman en Rhodes (2002) ontdekten dat er ook een negatieve relatie tussen mentoraat en jongeren uit deze data kwam, namelijk bij mentoraatrelaties die korter duurden dan drie maanden: deze jongeren hadden minder gevoel van eigenwaarde en slechtere schoolresultaten dan jongeren uit de controlegroep.

Andere studies die de effectmeting op een wetenschappelijk verantwoorde manier hebben aangepakt baseren zich op de resultaten van kleinere aantallen leerlingen (o.a. Hines, 1988; Royse, 1998; Rhodes e.a., 1999). De resultaten uit deze studies zijn wisselend; in twee studies werden geen significante verschillen gevonden tussen de testgroep en de controlegroep, terwijl in de andere vier studies een hoger zelfvertrouwen werd gevonden, verbeteringen in sociale vaardigheden, en een beter zelfconcept van de mentorkinderen. Ook werd in één geval geconstateerd dat de vrijwilligers een groter zelfvertrouwen hadden gekregen.

Dubois et al. (2002) onderwierpen 55 kwantificeerbare evaluaties van mentorprogramma's aan een analyse om het totale effect van de programma's op jongeren te achterhalen. Ze richtten zich hierbij vooral op studies waarbij jongeren jonger dan 19 jaar begeleid worden door een oudere mentor.

De auteurs komen via hun uitgebreide statistische analyse uiteindelijk tot resultaten die de positieve effecten van mentorprogramma's die incidenteel gemeten zijn, ondersteunen. Mentorprogramma's blijken inderdaad een significante capaciteit te hebben om jongeren vooruit te helpen op diverse gebieden. Maar de omvang van de gemeten effecten is over het algemeen niet groot, en kan nogal variëren per doelstelling en doelgroep. Bij de doelgroep risicjongeren zijn de grootste positieve effecten te meten. Maar dit is ook juist de groep waarbij er negatieve effecten kunnen optreden, omdat ze bestaat uit kwetsbare jongeren.

Miller (2002) tenslotte maakt heel duidelijk dat er zowel op methode als op resultaten van effectonderzoek kritiek valt te leveren en dat het ook niet verwonderlijk is dat een dergelijke studie niet vaak wordt verricht.

Allereerst is dit soort onderzoek erg duur. Om algemeen geldende uitspraken te kunnen doen zou effectonderzoek onder grote aantallen moeten gebeuren, waarbij er

dus ook grote aantallen kinderen in de controlegroep terechtkomen die geen mentor krijgen toebedeeld. Dit acht hij niet wenselijk. Verder is er ook kritiek te leveren op gebruikte vragenlijsten. Ze kunnen culturele vooroordelen bevatten en qua taalgebruik te moeilijk zijn voor de kinderen die ze moeten invullen. Ook wijst hij er tenslotte op dat de resultaten van effectmetingen moeilijk toe te schrijven zijn aan louter de invloed van mentorprojecten aangezien er in het leven van jongeren vele factoren van biologische en sociale oorsprong, van invloed zijn op hun gedrag. Literatuuronderzoek laat dus zien dat er heel wat haken en ogen zitten aan pogingen om het effect van een mentoraatprogramma te meten. Resultaten zijn wisselend en gemeten positieve effecten vaak klein of afwezig.

Veel onderzoekers hebben voor een evaluatie van een mentoraatproject dan ook gebruik gemaakt van 'zachtere' meetmethoden dan de vergelijking tussen een test- en een controlegroep. Zij baseren hun resultaten voornamelijk op uitspraken van mentoren en leerlingen, al dan niet gecombineerd met cijfers over uitval en schoolresultaten.

Methode van onderzoek

Om het effect te meten van het programma van School's cool is tegen de achtergrond van bovengenoemde ervaringen gekozen voor een combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek.

Het kwalitatieve onderzoek naar School's cool is in een eerder stadium uitgevoerd.¹

Het kwantitatieve effectonderzoek dat hier wordt beschreven maakt gebruik van een test- en controlegroep. Leerlingen die deelnemen aan het mentoraatprogramma van School's cool (de testgroep) en leerlingen met vergelijkbare achtergronden zonder deelname aan dergelijke programma's (de controlegroep) zijn met elkaar vergeleken op vorderingen ten aanzien van cognitieve en sociaal-emotionele kenmerken.

Om vorderingen op deze gebieden bij leerlingen uit beide groepen vast te kunnen stellen is op twee momenten de stand van zaken opgemaakt. Een nulmeting met terugwerkende kracht voor de situatie aan het begin van het brugjaar van het voortgezet onderwijs en een nameting ongeveer drie of vier jaar later.

Zowel leerlingen die begeleid zijn door een mentor als leerlingen die geen begeleiding hebben gekregen, hebben anno 2007 een testvragenlijst ingevuld over hun huidige situatie (nameting).² Alle leerlingen is gevraagd om dezelfde vragenlijst ook in te vullen alsof ze weer 12 jaar oud waren (nulmeting). Daarnaast hebben leraren en mentoren een dergelijke testvragenlijst over hun leerlingen ingevuld.

Om deze gegevens aan te vullen en goed te kunnen interpreteren zijn daarnaast alle leerlingen, betrokken leraren en mentoren uitgebreid geïnterviewd. Daarbij zijn leerlingen die deelnamen aan School's cool evenals als mentoren uitgebreid geïnterviewd over School's cool, hoe ze het programma ervaren hebben en hun motivatie om eraan deel te nemen. Via interviews met leraren en de leerlingen zelf zijn verder ook schoolresultaten (rapportcijfers/Cito-uitslagen) verkregen.

¹ Noorda, J., M. Danker en H. Reubsat, *School's cool in close up. Evaluatie van een mentorproject*, Instituut Jeugd en Welzijn, Amsterdam, 2006.

² Het gaat om de CBCL-vragenlijst. In hoofdstuk 1 wordt hier nader op ingegaan.

Meetmomenten	Testgroep	Controlegroep
Nulmeting (t 1)	Testvragenlijst Interviews Schoolresultaten	Testvragenlijst Interviews Schoolresultaten
Nameting (t 2)	Testvragenlijst Interviews Schoolresultaten	Testvragenlijst Interviews Schoolresultaten

In totaal zijn er twintig leerlingen van School's cool getest en geïnterviewd (de testgroep) en twintig jongeren die nooit begeleid zijn door een mentor (de controlegroep).

Gezien de beperkte aantallen respondenten waar het om gaat zijn ze de uitkomsten in statistische zin niet strikt representatief te noemen, maar indicatief van aard. Dit onderzoek moet dan ook gezien worden als een eerste, exploratieve stap in de richting van verder onderzoek naar de effecten van deelname aan mentorprogramma's voor risicoleerlingen. Een vervolgstudie is dan ook van harte aan te bevelen.

Verdere informatie over de opzet en methode van onderzoek is te lezen in het eerste hoofdstuk.

Indeling van rapport

Het eerste hoofdstuk gaat uitgebreid in op de methodologische verantwoording van het onderzoek.

Het tweede hoofdstuk beschrijft de cognitieve effecten. Meerdere aspecten van de cognitieve ontwikkeling van alle leerlingen zijn onderzocht in een nulmeting en een nameting en met elkaar vergeleken. Daarna zijn overeenkomsten en verschillen tussen leerlingen van de testgroep en leerlingen van de controlegroep geanalyseerd en is vastgesteld of er effecten zijn toe te schrijven aan de deelname aan mentoraat.

In het derde hoofdstuk gaat het om sociaal-emotionele effecten. Ook hier zijn verschillen aspecten van sociaal-emotionele ontwikkeling van beide groepen met elkaar vergeleken op overeenkomsten en verschillen.

In het vierde hoofdstuk komen de belangrijkste conclusies terug. Ook worden aanbevelingen geformuleerd voor de inzet van mentorprojecten bij het voorkomen van uitval van risicjongeren in het voortgezet onderwijs.

Bedankt!

Velen hebben meegewerkt aan de totstandkoming van dit onderzoek.

Dank gaat in de eerste plaats uit naar de medewerkers van School's cool, met name Marjan Timp, die al jarenlang leiding geeft aan dit bijzondere initiatief.

Daarnaast bedanken we natuurlijk de jongeren die zijn geïnterviewd. Zij hebben een veelvoud aan vragen beantwoord en voor hun gevoel soms het achterste van hun tong laten zien over hoe ze vroeger waren in de tijd van de brugklas, maar ook hoe ze er nu voor staan.

Ook danken we mentoren en docenten voor hun betrokken medewerking. Zij hebben met plezier soms diep in hun geheugen gegraven om te kunnen beschrijven hoe het gedrag van de huidige pubers ook alweer was op 12-jarige leeftijd.

Als laatste zijn we dank verschuldigd aan de leden van de begeleidingscommissie die meerdere malen conceptteksten hebben becommentarieerd.
Dat alle leerlingen een goede toekomst tegemoet gaan is onze wens.

Amsterdam, augustus 2008

Jaap Noorda
Manon Danker
Laila Ezzeroili
Henny Reubsaet

Hoofdstuk 1. Methodologische verantwoording

Inleiding

Dit hoofdstuk bevat de verantwoording van de methodologische opzet van het onderzoek. Eerst komt de wijze waarop de methodologische opzet van het onderzoek is uitgevoerd aan de orde (§ 1). Daarna wordt stil gestaan bij de representativiteit van het onderzoek. Leerlingen uit de testgroep en controlegroep zijn beoordeeld op relevante achtergrondkenmerken en vergeleken met de totale deelnemerspopulatie van School's cool in de onderzochte jaren (§ 2).

§ 1. Opzet en verantwoording

1. Test en controle methode

Om het effect van het programma van School's cool te kunnen meten is ervoor gekozen om een testgroep van leerlingen die wel begeleid zijn door een mentor en een controlegroep van leerlingen die geen mentor hebben gehad, met elkaar te vergelijken op cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling op twee meetmomenten.

Om een betrouwbaar beeld te krijgen van de ontwikkelingen die de leerlingen op deze aspecten hebben doorgemaakt, zijn niet alleen de leerlingen zelf getest en geïnterviewd, maar zijn ook hun mentoren en leraren gevraagd de test voor hun leerlingen in te vullen en in aanvullende interviews vragen te beantwoorden.

2. Keuze van onderzoeksperiode

De keuze voor een testgroep uit de schooljaren 2001/2002 en 2002/2003 is tot stand gekomen om diverse redenen.

- 1) De lichten deelnemers van School's cool in de schooljaren 2001/2002 en 2002/2003 zijn de eerste schooljaren met voldoende deelnemers.
- 2) De mentoraten die in deze schooljaren zijn begonnen zijn ten tijde van het onderzoek alweer drie tot vier jaar geleden afgerond. Dit biedt de mogelijkheid om te kijken hoe het deze leerlingen in de verdere schoolloopbaan is vergaan en hoe ze zich op sociaal-emotioneel gebied verder ontwikkeld hebben.
- 3) Sinds het schooljaar 2001 is School's cool met uitgebreide gestandaardiseerde inschrijfformulieren gaan werken. Daarvoor werden slechts summiere gegevens van de deelnemende leerlingen op een formulier vermeld.
- 4) Ook is in dat schooljaar de opzet van de begeleiding veranderd. Als een leerling nog niet losgelaten kan worden in de tweede klas van het voortgezet onderwijs biedt School's cool nog een jaar of een half jaar verlenging van de mentorbegeleiding aan. De redenen daarvoor zijn bijvoorbeeld: verandering van school, een grote verandering in het gezin, een langzame verbetering die nog ondersteuning behoeft, of ontoereikende professionele hulpverlening, zoals een wachtlijst voor de plaatsing in een tehuis. De begeleiding kan sinds dat inschrijffjaar ook eerder gestopt worden, bijvoorbeeld halverwege de brugklas als de leerling het erg goed doet op school en

het verder alleen wil doen. Dat laatste gebeurt echter zelden, omdat de leerlingen hun mentor niet willen missen.

3. Verantwoording steekproef

De steekproef richtte zich op leerlingen uit het stadsdeel Westerpark omdat School's cool in dit stadsdeel begonnen is en in de beginjaren van het project de meeste leerlingen daarvandaan kwamen.

In totaal zijn er in de schooljaren 2001-2002 en 2002-2003 41 leerlingen aangemeld uit stadsdeel Westerpark. Via de databank van School's cool is een lijst met namen gekregen van alle leerlingen die in deze jaren een mentor hebben gekregen.

Uit deze populatie leerlingen is een aselechte steekproef van 20 leerlingen getrokken. Daaronder waren tien meisjes en tien jongens. Zij vormen de testgroep. Dit betrof dus bijna de helft van het aantal leerlingen dat in die jaren door School's cool werd begeleid.

Om de leerlingen van de testgroep te kunnen vergelijken met leerlingen die geen mentor hadden, is een controlegroep samengesteld. Deze moest idealiter bestaan uit 20 leerlingen die op de kenmerken etnische achtergrond, leeftijd, leerlinggewicht, sekse en leeftijd zoveel mogelijk gematched konden worden.

Deze leerlingen zijn gezocht via diverse wegen: scholen, ouders, jongerenwerk, reeds geïnterviewde jongeren. De zoektermen werden meestal beperkt tot drie kenmerken: allochtone achtergrond, ongeveer 17 jaar, vmbo-leerling en fiftyfifty verdeling van geslacht.

4. Informatiemethoden

Er zijn drie type informatiemethoden gebruikt bij meerdere informatiebronnen. De informatiebronnen zijn de CBCL testvragenlijst voor leerlingen en docenten/mentoren, interviews (zie bijlage 3 voor vragenlijsten) en andere documentatiemateriaal zoals rapportcijfers en uitslagen van de Cito-toets.

CBCL staat voor Child Behavior CheckList. Het is een van oorsprong Amerikaanse vragenlijst die inmiddels wereldwijd als standaardtest wordt erkend en gebruikt. CBCL is ontworpen om door ouders of verzorgers van een kind of een jeugdige van 4 tot en met 18 jaar ingevuld te worden. De vragenlijst behelst vragen over agressief gedrag, angstige/depressieve gevoelens, aandachtsproblemen, delinquent gedrag, sociale problemen, lichamelijke klachten, denkproblemen en teruggetrokken gedrag. Meer dan 120 vragen dienen beantwoord te worden.

Er zijn Nederlandstalige vragenlijsten gebruikt en het bijbehorende computerprogramma is opgesteld volgens Nederlandse normen.

De Youth Self-Report (YRS) variant van de vragenlijst die in dit onderzoek is gebruikt voor het testen van jongeren, biedt jongeren van 11 tot 18 jaar de gelegenheid om hun competenties en emotionele en gedragsproblemen zelf te beoordelen (F.C Verhulst e.a., 1990).

Elke leerling heeft twee gelijke vragenlijsten ingevuld (nulmeting en nameting). Dit waren dezelfde vragen, maar op de ene lijst moesten ze invullen alsof ze weer 12 jaar waren (hoe voelde je je in de brugklas?) en op andere lijst moesten ze hun huidige gedrag en gevoelens aankruisen (ongeveer 16/17 jaar).

Op deze wijze kan de ontwikkeling van de leerlingen gevolgd worden via het vergelijken van de resultaten van de nulmeting (hun scores op 12-jarige leeftijd) en de resultaten die ze gescoord hebben in het huidige schooljaar. Materiaal voor de nulmeting is dus retrospectief, gelijktijdig met de recente gegevens, verkregen. Mentoren en leerkrachten hebben de variant Teacher's Report Form (TRF) ingevuld over deze leerlingen. Via de TRF kunnen leerkrachten een oordeel geven over de schoolprestaties van kinderen, over hun algemeen functioneren op school, en over hun emotionele en gedragsproblemen. Dat is ook gebeurd voor het gedrag van de leerlingen op 12-jarige leeftijd en het gedrag van de leerlingen op 16- of 17-jarige leeftijd.

5. Informatiebronnen naar respons

De informatiebronnen zijn leerlingen, leraren van het basisonderwijs (bo) en voortgezet onderwijs (vo), en mentoren.

In de praktijk bleken niet alle 20 geselecteerde leerlingen te achterhalen zijn.

Telefoonnummers bleken niet meer te bestaan, sommigen waren verhuisd. Meisjes waren iets meer bereid om mee te werken met jongens. Om toch 20 interviews te krijgen, zijn ook enkele andere leerlingen benaderd die in die jaren ingeschreven stonden bij School's cool.

Twintig leerlingen hebben, soms wat aarzelend, ingestemd met een bezoek aan huis door een onderzoeker. Twee jongeren zijn geïnterviewd in een buurthuis, omdat een huisbezoek niet mogelijk was in verband met een ziek familielid. Tijdens het interview hebben alle leerlingen een CBCL vragenlijst ingevuld, over hun huidige gedrag en hun gedrag ten tijde van de begeleiding door de mentor van School's cool. Alle 20 mentoren die de leerlingen uit de testgroep begeleid hebben zijn geïnterviewd.

Behalve de leraren van groep 8 zijn er ook leraren van het voortgezet onderwijs geïnterviewd. Zij moesten inzicht geven in de huidige ontwikkeling van de leerlingen die bij het onderzoek betrokken zijn. Leerlingen van de testgroep en de controlegroep gaven tijdens het interview aan welke leraar het beste beeld had van hem of haar. Vervolgens zijn deze leraren benaderd met het verzoek een gedragsvragenlijst in te vullen.

Over elke leerling is er zodoende een veelvoud aan onderzoeksmateriaal verzameld. Allereerst een uitgebreid interview met de leerling zelf en een uitgebreid interview met een mentor (testgroep) en een leraar (controlegroep). In totaal zijn er zo 100 interviews geanalyseerd. Het betreft hier de 40 interviews met leerlingen, 20 interviews met mentoren en 40 gesprekken met leraren. (Niet alle benaderde leraren hebben een mondelinge toelichting gegeven op de TRF-lijsten).

Daarnaast zijn er per leerling vier CBCL-lijsten ingevuld (met elk 120 vragen): twee door de leerling zelf (één lijst betreft de 12-jarige leeftijd en de andere lijst gaat over het huidige zelfbeeld van de leerling), één door een huidige leerkracht en één door de mentor. Het 12-jarige zelfbeeld van de leerling en het beeld van de mentor vormen de nulmeting. Het huidige beeld van de leerling en het beeld van de leerkracht beschrijven de huidige situatie.

Voor de controlegroep (waar geen mentoren bij betrokken zijn) heeft de leerkracht van de basisschool een beeld van de leerling op 12-jarige leeftijd gegeven en de

leerkracht van het voorgezet onderwijs het huidige beeld. De nulmeting wordt gevormd door het zelfbeeld op 12-jarige leeftijd en het beeld van de basisschoolleerkracht.

In totaal zijn er zo 148 CBCL-vragenlijsten ingevoerd in de computer en daarna geanalyseerd. Tachtig lijsten hebben de leerlingen zelf ingevuld, 19 zijn ingevuld door de mentoren (hier ontbreekt 1 lijst), 17 door de leraren van de basisschool en 32 door leraren uit het voortgezet onderwijs (omdat elf leraren niet meegewerkt hebben ontbreken hier elf lijsten).

Er hebben in totaal 308 acties van informatieverzameling plaatsgevonden in contactsituaties met 80 leerlingen, leraren en mentoren. Hierbij zijn de vergeefse pogingen tot contact niet meegeteld. Verdeeld naar type actie, nulmeting en nameting, en tekstgroep en controlegroep ziet dat beeld er als volgt uit:

Informatiebron	Testgroep	Controlegroep	Totaal
<i>Nulmeting</i>			
Interview leerling	20	20	40
Interview mentor	20		20
Interview leraar bo		20	20
CBCL leerling (t 1)	20	20	40
CBCL mentor (t 1)	19		19
CBCL leraar bo (t 1)		17	17
<i>Nameting</i>			
Interview leerling	20	20	40
Interview leraar vo	20	20	40
CBCL leerling (t 2)	20	20	40
CBCL leraar vo (t 2)	16	16	32
<i>Totaal</i>	160	160	308

6. Knelpunten

Bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten moet rekening worden gehouden met de wijze waarop de samenstelling van de onderzoeksgroepen tot stand is gekomen en het verschil in indicatie waarop de verschillende leerlingen bij School's cool terecht zijn gekomen. De leerlingen die in de controlegroep terecht zijn gekomen lijken over het algemeen iets 'braver' te zijn dan de leerlingen die een mentor hebben gehad.

De leerlingen van de testgroep waren vaak moeilijk te bereiken omdat de meeste telefoonnummers verouderd waren. Negen keer is een leerling zonder werkend telefoonnummer bereikt door gewoon aan te bellen. In een paar gevallen bleek het nieuwe telefoonnummer te vinden via de cd-foon gids. In een enkel geval is een leerling bereikt via de mentor of een andere leerling.

Zodra de leerlingen uit de steekproef voor de testgroep eenmaal gevonden waren, wilden ze meestal wel meewerken, op een paar jongens na. De term School's cool opende heel duidelijk alle deuren.

Het benaderen van leerlingen voor de controlegroep leverde veel meer problemen op. Ze zijn gezocht via diverse wegen: scholen, ouders, jongerenwerk en reeds geïnterviewde jongeren.

De term School's cool zei hun niet zo veel. Het onderwerp van het onderzoek was moeilijk duidelijk te maken. Om de controlegroep te kunnen samenstellen zijn meer dan vijftig jongeren benaderd. Zes jongeren haakten na het maken van een afspraak alsnog af en veel jongeren wilden bij voorbaat niet meewerken omdat ze het te druk hadden en het onderwerp hun niet aansprak. Meisjes verleenden iets eerder hun medewerking dan jongens.

De interviews met de controleleerlingen hebben meestal plaatsgevonden op openbare plekken, bij een school of een jongencentrum. Enkele keer ook bij de respondenten thuis, waarbij de onderzoekers de indruk kregen dat veel van deze allochtone gezinnen niet gewend waren aan Hollands bezoek.

De leerlingen die uiteindelijk mee werkten kregen geen beloning en deden dat uitsluitend om de onderzoekers ter wille te zijn. Met andere woorden: de controlegroep is samengesteld uit positief ingestelde leerlingen.

De mentoren waren over het algemeen gemakkelijk te bereiken en verleenden graag hun medewerking aan het onderzoek. Eén mentor was ernstig ziek, maar heeft wel nog in het kort iets meegedeeld over het project.

Doordat het onderzoek vrij laat in het schooljaar gestart is, viel het benaderen van leraren soms in de eindexamenperiode. Met name de leraren uit het voortgezet onderwijs waren daardoor moeilijk bereikbaar. Velen waren op onregelmatige tijden op school en hadden het te druk om mee te werken aan een onderzoek. Sommige leraren vonden dat ze te weinig kennis over de betreffende leerling hadden om aan het onderzoek mee te kunnen werken. Acht van de benodigde leraren uit het voortgezet onderwijs hebben uiteindelijk niet aan het onderzoek meegewerkt. Drie leraren uit het basisonderwijs zijn ook niet bereikt.

7. Impressies van huisbezoeken

Iedere kennismaking met een leerling in de thuissituatie is voor een onderzoeker een ervaring op zich. Ter illustratie worden een sfeertekening gegeven van een aantal bezoeken. De namen van de leerlingen zijn gefingeerd.

“Ruby wilde de afspraak eigenlijk afzeggen. Ze heeft erge buikpijn, kan niet op haar benen staan heeft die klachten al heel lang, ook al op school. Maar nu ik er toch ben wil ze de afspraak wel door laten gaan. Het is een hele leuke meid om te zien. Ze is erg vriendelijk. Het huis is ook gezellig, overal hangen familiefoto's met lachende mensen. Ruby komt rustig over. Ze zet de radio uit en we gaan zitten op de uitnodigende banken. We zijn alleen thuis. Haar moeder is aan het werk.

Ruby komt uit een heel hecht gezin. Ze gaat van de zomer met moeder en broer op vakantie. Ze nemen alle drie een partner mee. Haar vader is gestorven toen ze nog heel jong was. “

“Het is moeilijk om Hicham te pakken te krijgen, telefoonnummers werken niet en het gezin staat niet in het telefoonboek. Thuis aanbellen lijkt nog de enige mogelijkheid, hij staat onder de douche, zijn zus laat me binnen en laat me in haar kamer op hem wachten, al snel komt Hicham. Hij gaat zitten en heeft een vragende blik, ik leg hem uit waar het over gaat. Hij toont niet veel belangstelling maar werkt toch mee. Het is een gesloten jongen, gezet en met

een beginnend snorretje. Zijn zus blijft even bij het gesprek zitten, de ouders laten zich niet zien.

Hij wil niets kwijt over zijn ouders en ook niet over zijn tijd op de basisschool. Het gesprek vindt plaats op kamer van zijn zus. Er staat een stapelbed. Er hangen veel foto's aan de muur van zussen, tantes en nichten, prachtige meiden allemaal. Hij is er trots op."

"Het lukt niet meteen om Adil te pakken te krijgen. Een paar keer bel ik en neemt een broertje op. Als hij Adil roept zegt hij dat hij er niet is. Ik ga gewoon langs. Hij ligt dan nog in bed maar zijn moeder laat me binnen en haalt hem. Adil is op het moment dat ik met hem spreek een beleefde en vriendelijke jongen. Hij heeft een stoere muts op, komt rustig over en doet zijn best om de vragen te beantwoorden. In tweede instantie dus een positieve indruk."

"De tweede afspraak komt Ahmed gelukkig wel, hoewel een uur te laat. Bij de eerste afspraak was hij er niet en reageerde hij verrast op mijn telefoontje: bent u daar nu al? Maar ik moet altijd werken op dinsdag. Dat was hem zeker ontschoten toen hij de afspraak maakte. Ahmed woont samen met zijn ouders, oudere zus, twee zusjes en een jongste broertje van twee en een half jaar. Zijn ouders zijn allebei geboren in Marokko, zijn vader woont langer in Nederland dan zijn moeder, maar die woont ook al langer dan 25 jaar hier. Zijn moeder is altijd huisvrouw geweest, maar na de geboorte van zijn jongste broertje is ze ook altijd ziek. Zijn vader is ook al langere tijd ziek. Zijn oudere zus en hij doen zelf veel in het huishouden om hen te helpen. Met zijn broers en zussen spreekt hij altijd Nederlands, met zijn ouders zowel Arabisch als Nederlands.

Ahmed is een tener gebouwd jongen, met een humorvolle uitstraling. Het lijkt erop dat hij gemakkelijk contact maakt met mensen. Hij deed zijn best bij het interview, maar het invullen van de lijsten vond hij iets te veel van het goede, dus heeft hij ze mee naar huis genomen."

§ 2. Representativiteit

De achtergronden van de deelnemers van de test- en controlegroep zijn beoordeeld op een reeks kenmerken en vergeleken met de totale deelnemerspopulatie van School's cool in de onderzochte jaren. Het gaat om de volgende kenmerken:

- sekse
- leeftijd
- citoscore/schooladvies
- geboorteland ouder(s)
- beroep ouder(s)
- gezinssituatie
- reden aanmelding

1. Achtergronden testgroep

Tabel 1. Achtergronden 20 leerlingen testgroep

Nr	M V	Geb. jaar	Citoscore/ advies	Geb.land ouder(s)	Beroep ouder(s)	Gezinssituatie	Reden aanmelding
T1	V	1989	508/ vmbo/lwo	Hong Kong	Vader werkt	3 ^{de} van 4 kinderen, 2 uit huis	Thuis, aanleg en psyche
T2	V	1989	526/ vmbo-b	Suriname	Moeder werkt	middelste van 3, vader overleden	Thuis
T3	V	1989	527/ vmbo-b	Turkije	Vader werkt, ma helpt op school	Oudste van 3	Thuis en aanleg
T4	M	1988	530/ vmbo-b	Marokko	Vader werkt	Gezin in scheiding, 5 kinderen	Thuis en straat
T5	M	1990	geen	Marokko	Ouders in WAO	9 kinderen	Thuis, psyche, straat
T6	V	1990	525/ vmbo-k	Marokko	Vader werkt	Eenoudergezin, oudste van 5	Thuis en aanleg
T7	V	1989	524/ vmbo-b	Turkije	Vader werkt	2 ^{de} van 4 kinderen	Thuis en aanleg
T8	M	1990	528/ vmbo-t	Marokko	WAO	2 ^{de} van 4 kinderen	Thuis, psyche en aanleg
T9	V	1990	518/ vmbo-b/ lwo	Indonesië	Bijstand	Eenoudergezin, oudste van 3	Thuis en aanleg
T10	M	1990	533/ vmbo-t	Hong Kong	Bijstand	Een ouder, oudste van 4, 2 uit huis	Thuis en aanleg
T11	V	1988	513/vmbo- b+lwo	Turks	Vader werkt niet	Woont bij moeder en broer (23)	Thuis, aanleg
T12	V	1989	526/ vmb-b/k	Turks	Pa brood- bakker wao	3 oudere zussen, en 1 jongere broer	Thuis, aanleg
T13	V	1989	513/ vbmo-b +lwo	Marokko	Pa werkloze schoonmaker, ma huisvrouw	Derde van 5, pa weg (gescheiden) zus +man wonen in	Thuis, aanleg, psyche
T14	V	1990	526/ vmbo-b +lwo	Marokko	Vader kok, moeder thuis	Oudere zus, stiefmoeder, jonger broertje en zusje	Thuis, aanleg
T15	M	1988	? / vmbo-b	Turkije	Vaderwerkloos; moeder vrijwilliger	Oudere broer en zus zijn huis uit	Thuis, aanleg
T16	M	1989	541/ havo	Egypte (pa) Marokko (ma)	Pa in restaurant; ma huisvrouw	Oudere broer, twee jongere broertjes	Thuis, aanleg, straat
T17	M	1989	538/ havo	Pa: Mar., ma: Egypt.	Pa taxichauffeur, ma in buurthuis	Jongere zus	Aanleg, straat
T18	M	1990	514/ vmbo-b +lwo	Marokko	Pa in hotel; ma huisvrouw	4 oudere broers, 1 oudere zus (huis uit) , 2 jongere zusjes	Thuis, aanleg, straat
T19	M	1989	?/vmbo-b +lwo	Suriname	Ma vrijwilliger	Jonger broertje, 3 oudere broers/zussen	Thuis,psyche, straat
T20	M	1989	?/vmbo-b +lwo	Marokko	Pa WAO, ma huisvrouw	4 oudere broers en zussen het huis uit	Thuis, psyche, aanleg

De testgroep bestaat uit tien meisjes en tien jongens. De ouders van alle leerlingen zijn niet in Nederland geboren. Bij zeventien leerlingen worden thuis twee talen gesproken. De kinderen die uit Suriname en Indonesië komen spreken thuis alleen Nederlands. Bij inschrijving bij School 's cool woonden alle leerlingen in stadsdeel Westerpark. Ten tijde van het interview woonden de meeste leerlingen die achterhaald zijn nog op hetzelfde adres; twee leerlingen zijn geïnterviewd op hun nieuwe woonadres elders in Amsterdam.

Vrijwel alle kinderen (18) hebben een vmboadvies gekregen. Twee kinderen hebben een havoadvies gehad, vanwege hun relatief hoge cito-scores van 541 en 538. Twee leerlingen hadden een vmbo-t advies. Acht leerlingen hebben een cito-score tussen de 520 en 530. Vijf leerlingen hebben nog lager gescoord dan 520. Van vier kinderen is de cito-score niet bekend, maar zij hebben allemaal een vmboadvies gekregen (soms met leerwegondersteuning).³

Bij de helft van de gezinnen werkt in ieder geval één van de ouders. De andere tien gezinnen leven van de WAO of de bijstand.

Het gaat om relatief grote gezinnen: 13 gezinnen hebben meer dan drie kinderen, en 5 gezinnen hebben drie kinderen. Slechts twee gezinnen hebben twee kinderen.

Vijf van de 20 leerlingen zijn de oudste thuis. Drie kinderen zijn de jongste thuis. De reden van aanmelding is bij bijna alle kinderen de thuissituatie. Dat betekent in dit geval dat de ouders niet in staat zijn om het kind met school te helpen, omdat ze niet voldoende Nederlands praten en/of omdat ze zelf te weinig opleiding hebben genoten. In enkele van deze gezinnen hebben ook andere kinderen een mentor gekregen via School's cool.

2. Vergelijking testgroep met totale populatie

Omdat de gehele onderzoekspopulatie uit de jaren 2001-2003 bestond uit 20 jongens en 21 meisjes is ernaar gestreefd om de testgroep te laten bestaan uit 10 jongens en 10 meisjes. Dit is gerealiseerd.

Tabel 2. Vergelijking populatie School's cool uit periode 2001-2003 (N=41) met testgroep (N=20) naar geboorteland. Bron: School's cool en interviews

Geboorteland	Populatie 2001-2003	Testgroep	Geboorteland ouders
Nederland	32	18	
Turkije	1		5
Suriname	1		2
Marokko	2	1	10
Frankrijk	2	1	
Overig			3
Niet-geregistreerd	3		
Totaal	41	20	20

³ De non-participatie van met name risicoleerlingen aan de CITO-toets is vrij groot in Amsterdam. Deze bedraagt in 2005 21% volgens de *CITOrapportage Amsterdam*, DMO, 2005.

Van de leerlingen die bij School's cool zijn ingeschreven in de periode 2001-2003 zijn 32 kinderen geboren in Nederland en negen kinderen elders. In de testgroep zijn bijna alle kinderen geboren in Nederland, 1 leerling is in Frankrijk geboren en 1 in Marokko.

Alle kinderen uit de testgroep zijn van allochtone afkomst. De helft van de leerlingen is van Marokkaanse afkomst. Vijf kinderen hebben Turkse ouders, twee kinderen hebben Surinaamse ouders en de overige drie leerlingen hebben een Aziatische achtergrond.

Tabel 3. Vergelijking populatie School's cool uit periode 2001-2003 (N=41) met testgroep (N=20) naar reden aanmelding (meerdere antwoorden mogelijk). Bron: School's cool

Reden van aanmelding	Totale populatie	Testgroep
Thuis	35	19
Straat	6	6
Psyche	23	6
Aanleg	39	16

School's cool maakt bij aanmelding van potentiële leerlingen een indeling in redenen waarom deze kinderen een mentor goed kunnen gebruiken. Ze onderscheiden risicofactoren in de thuissituatie (ouders kunnen de leerling niet voldoende steunen), op straat (zorgelijk straatgedrag), van psychische aard (zorgwekkende persoonlijkheidskenmerken) en aanleg (de leerling kan meer).

Naast de thuissituatie is aanleg een belangrijke reden voor aanmelding (16 x). Het kind heeft dan meer in zijn of haar mars dan tot uiting is gekomen. Bij zes kinderen spelen psychische problemen een rol, dit kan bijvoorbeeld gebaseerd zijn op een gebrekkige gewetensontwikkeling of extreme onzekerheid. Bij zes kinderen speelt de straat ook een rol. Het gaat hier om verkeerde vrienden en te veel hanggedrag. De combinatie thuis-aanleg komt zowel in de gehele onderzoekspopulatie als in de testpopulatie het meeste voor.

Dit betekent dat School's cool van mening is dat de leerling in kwestie beter kan presteren dan hij of zij tot nu toe gedaan heeft, maar dat de thuissituatie van de leerling niet steunend is of zelfs belemmerd werkt op de ontwikkeling. Meestal betreft het dan allochtone ouders die weinig tot geen Nederlands spreken en die geen kennis hebben van het Nederlandse onderwijssysteem. Bij slechts één ouderpaar uit de testgroep was sprake van een goed opleidingsniveau en hadden beide ouders een baan.

Geen enkel meisje uit de populatie had de aantekening 'straat'. De zes leerlingen met dit predicaat dreigden af te glijden in de criminaliteit vanwege dubieuze vrienden en dubieuze handelingen op straat. Deze zes leerlingen hebben allemaal meegewerkt aan het onderzoek.

Bij iets meer dan de helft van de aanmeldingen bij School's cool in de jaren 2001-2003 heeft men ook 'psyche' als een risicofactor aangekruist. In de testgroep is dat niet zo overduidelijk naar voren gekomen. Wel lijkt School's cool de term 'psyche' bij meisjes

te gebruiken als deze heel introvert zijn; jongens krijgen de classificatie 'psyche' als ze achter lopen op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling.

Tabel 4. Vergelijking populatie School's cool uit periode 2001-2003 (N=41) met testgroep (N=20) naar cito-score. Bron: School's cool en interviews

Cito-score	Periode 2001-2003	Testgroep		Testgroep totaal
		m	v	
502-510	1		1	1
511-520	8	1	3	4
521-530	15	2	6	8
531-540	7	2		2
541-550	1	1		1
Niet-geregistreerd	9	4		4
Totaal	41	10	10	20

De cito-score van de meeste kinderen in de periode 2001-2003 ligt tussen de 521 en 530. Dat is ook voor de kinderen uit de testgroep het geval. Er zijn relatief weinig kinderen in de testgroep terechtgekomen die een iets hogere cito-score hadden, tussen 530 en 540.

Verder is het opvallend dat de meisjes een lagere cito-score lijken te hebben dan de jongens. Geen enkel meisje heeft hoger dan 530 gescoord, de hoogste score bij de meisjes was 527. Vijf jongens daarentegen hebben 528 of hoger gescoord. Daar staat weer tegenover dat er van vier jongens geen cito-score geregistreerd is. Eén van deze jongens is ook naar een relatief hoog onderwijsniveau gegaan, vmbo-t, maar de overigen hebben een vmbo-b advies met leerwegondersteuning gekregen en één jongen is naar het speciaal onderwijs gegaan.

Advies voor en deelname aan type voortgezet onderwijs

Van de 41 leerlingen die in de periode 2001-2003 begeleid zijn door een mentor hebben 35 een vmbo advies gekregen, drie leerlingen een havoadvies en één leerling een havo/vwo advies. Van twee leerlingen was niet bekend welk advies de basisschool hen heeft gegeven. In totaal 29 kinderen zijn naar het vmbo gegaan, zes kinderen naar de havo en één kind naar het vwo. Het advies van de basisschool is zodoende niet altijd opgevolgd: negen kinderen zijn een hoger schooltype gaan volgen dan het advies had aangegeven.

Van vijf leerlingen is niet geregistreerd naar welke school zij uiteindelijk zijn gegaan. Bij de samenstelling van de testgroep bleek dat één van die kinderen naar het speciaal onderwijs was gegaan. Deze had de basisschool onderbroken door verblijf in het buitenland.

In de testgroep kregen zeventien kinderen een vmbo-advies, twee een havoadvies en voor één kind werd geen advies geregistreerd. Er zijn relatief weinig leerlingen geïnterviewd die een vmbo-t advies hadden ontvangen.

Ook in de testgroep is te zien dat sommige leerlingen op het voortgezet onderwijs op een hoger niveau zijn begonnen dan de basisschool had geadviseerd. In totaal drie leerlingen uit de testgroep begonnen een trapje hoger dan het advies van de

basisschool. Ook blijkt uit de tabel dat er maar drie leerlingen in de brugklas leerwegondersteuning genoten hebben, terwijl acht leerlingen die als advies hadden gekregen. Maar op dit punt is in de interviews soms niet goed genoeg doorgevraagd terwijl de leerlingen in kwestie meestal niet spontaan melden dat ze leerwegondersteuning hebben genoten. (Zie voor meer uitleg over de onderwijsniveaus bijlage 5.)

Tabel 5. Vergelijking populatie School's cool uit periode 2001-2003 (N=41) met testgroep (N=20) naar advies voor en deelname aan type voortgezet onderwijs. Bron: School's cool en interviews

Type VO	Advies type vo		Deelname type vo	
	Totaal	Testgroep	Totaal	Testgroep
VMBO- met LWOO	10	8	7	3
VMBO-B	13	6	9	8
VMBO-K	1	1	2	2
VMBO-T	9	2	11	4
VMBO-T-HAVO	2			
HAVO	3	2	6	2
HAVO/VWO	1		1	
Speciaal onderwijs				1
Niet-geregistreerd	2	1	5	
Totaal	41	20	41	20

Twee leerlingen zijn begonnen met vmbo-t terwijl hun advies vmbo-b was. Het betreft hier twee leerlingen met een Turkse achtergrond, die allebei een oudere broer of zus hebben die naar het hbo is gegaan. In de testgroep zijn relatief veel leerlingen terechtgekomen die naar het vmbo-b zijn gegaan, en minder leerlingen van de School's cool leerlingen die op een hoger niveau aan hun middelbaar onderwijs zijn begonnen.

Conclusie

De testgroep bestaat uit de helft van de leerlingen die in de jaren 2001-2003 stonden ingeschreven bij School 's cool. Over het algemeen is de testgroep een goede afspiegeling van de totale populatie van leerlingen bij School 's cool leerlingen uit die seizoenen. De enige kenmerken waarbij sprake is van een lichte afwijking zijn het type voortgezet onderwijs dat ze in het brugjaar volgden, hun geboorteplaats en reden voor aanmelding bij School's cool. Relatief veel vmbo-b scholieren zijn in de testgroep terechtgekomen, evenals relatief veel leerlingen die in Nederland zijn geboren en relatief weinig leerlingen die van School's cool het predicaat 'psyche' hadden gekregen als reden voor aanmelding. Tenslotte zijn alle leerlingen die vanwege risicovol straatgedrag bij School's cool zijn ingeschreven ook in de testgroep terecht gekomen.

3. Achtergronden controlegroep

Om de leerlingen van de testgroep te kunnen vergelijken met leerlingen die geen mentor hadden is een vergelijkbare controlegroep samengesteld. Deze moest idealiter bestaan uit 20 leerlingen die op de kenmerken etnische achtergrond, leeftijd, leerlinggewicht, sekse en leeftijd zoveel mogelijk gematched konden worden.

Tabel 6. Achtergronden 20 leerlingen controlegroep

Nr	M V	Geb. jaar	Cito-score /advies	Geb.land ouder(s)	Beroep ouder(s)	Gezinssituatie
C1	m	1989	vmbo-t	Turkije	Vader werkt	Oudste van vier zusjes
C2	m	1988	vmbo-t	Eritrea	Eenoudergezin, bijstand	8 kinderen, 4 nog thuis, tweeling de oudste
C3	m	1989	vmbo-t	Turkije	Vader werkt deeltijd i.v.m. handicap	Middelste van drie zusjes
C4	m	1988	vmbo-t	Eritrea	Eenoudergezin, bijstand	Deel tweeling, zus 14, broer 12
C5	j	1990	532/vmbo-havo	Suriname	Pa horeca, ma onderwijs	Twee oudere zussen van 26 en 25 jaar
C6	m	1990	vmbo-b	Suriname	Vader beveiliging, moeder telefoniste/receptioniste	1 halfzus 26 jaar, 2 halfzusjes 11 en 6 jaar
C7	m	1990	vmbo-k	Suriname	Ma thuiszorg, pa eigen zaak	Oudere zus van 24 is het huis uit
C8	j	1989	524/vmbo-k	Marokko	Vader vrijwilligerswerk	Oudste van 5, 1 broertje, 3 zusjes
C9	m	1988	534 vmbo-t	Afghanistan	Vader werkt	8 kinderen, oudere zus 22 jaar, 1 zus 3 havo, 1 zus brugklas, 1 broer groep 8
C10	j	1992	vmbo-t/ Havo	Marokko	Vader bakker, moeder huisvrouw	10 kinderen, oudste 34 jaar, jongste 8 jaar
C11	m	1988	vmbo-lwoo	Suriname	Ma secretaresse, eenouder	Halfbroer woont elders
C12	m	1987	523/vmbo-b	Marokko	Ouders werken allebei	Woont bij tante, ouders hebben 5 jongere kids
C13	j	1988	520/vmbo-b	Marokko	Vader gepensioneerd	6 kinderen, oudere broers
C14	m	1989	528/vmbo-t	Turkije	Bijstandsgezin	Woont bij vriend; oudste van 4 kinderen
C15	j	1990	533/vmbo-t	Hongkong	Eenoudergezin, moeder horeca	Enig kind, moeder weduwe
C16	j	1988	vmbo-k	Marokko	Bijstandsgezin	8 kinderen, oudste 38, jongste (tweeling) 19
C17	j	1988	schakel-school vmbo.	Vader Turks, moeder Mar.	Vader overleden, moeder huisvrouw, vroeger thuiszorg	Broer 26 jaar oud en zusje 14 jaar oud
C18	j	1989	vmbo	Turkije	Moeder conciërge school, Vader werkt	1 broer en 2 zussen
C19	j	1988	vmbo-k	Marokko	Bijstandsgezin	1 zus van 20, 2 broertjes van 15 en 3, 1 zusje van 12
C20	j	1989	vmbo-k	Marokko	Bijstandsgezin	9 kinderen, oudste 36, jongste 18

In totaal zijn er 10 meisjes en 10 jongens geïnterviewd voor de controlegroep. Net als de leerlingen uit de testgroep zijn ze allemaal van allochtone afkomst. Eén jongen is geboren in Suriname en kwam op 10-jarige leeftijd naar Nederland. Het meisje uit Afghanistan was 9 toen ze naar Nederland kwam en een Marokkaanse jongen was 5. De leerlingen uit de controlegroep hebben allemaal vmboadvies gekregen, waarvan één vmbo/havo. Hun cito-scores komen overeen met de scores van de leerlingen uit de testgroep, veelal tussen de 520 en 530. Cito-scores waren niet altijd bekend bij de controlegroep leerlingen.⁴

De meeste kinderen zijn afkomstig uit relatief grote gezinnen, slechts 1 leerling is enig kind. Evenals de testgroep is meer dan de helft van de kinderen afkomstig uit gezinnen met minstens vier kinderen. Van de 20 kinderen uit de testgroep waren vijf kinderen de oudste van het gezin.

Vijf kinderen uit de controlegroep groeien op in eenoudergezinnen. Het is interessant om te bekijken of deze moeders wel graag steun van een mentor hadden gehad. In de testgroep groeiden vier van de twintig kinderen op met alleen hun moeder.

Conclusie

Qua achtergronden verschillen de leerlingen uit de controlegroep nauwelijks met de leerlingen uit de testgroep. Net als zij zijn ze allemaal van allochtone afkomst, wonen ze vaak in grote gezinnen en hebben ze in groep 8 het advies gekregen om naar het vmbo te gaan. Net als de leerlingen uit de testgroep kunnen ze weinig steun van ouders of andere familieleden verwachten bij hun schoolwerk.

Ten tijde van het interview hebben ze al drie of vier jaar voortgezet onderwijs achter de rug, waardoor het interessant wordt om te kijken hoe ze het er zonder mentorbegeleiding vanaf gebracht hebben.

⁴ Zie voetnoot 3.

Hoofdstuk 2.

Cognitieve effecten

Inleiding

Op meerdere cognitieve aspecten is de ontwikkeling die deelnemers van de testgroep en de controlegroep hebben doorgemaakt vanaf het begin van het eerste jaar van het voortgezet onderwijs – het moment van nulmeting – tot drie á vier jaar later – het moment van nameting – met elkaar vergeleken.

Achtereenvolgens komen in dit hoofdstuk aan bod: onderwijsniveau en beroepswens/scholingswens (§ 1), dublures/taal en rekenen (§ 2) en studievaardigheden (§ 3).

§ 1. Onderwijsniveau en beroeps- en scholingswens

Aan de hand van interviews is het onderwijsniveau van leerlingen van de testgroep en controlegroep in de brugklas en in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs vastgesteld. Ook is de leerlingen gevraagd naar beroepswensen en toekomstplannen.

Tabel 7. Leerlingen testgroep naar veranderingen in schoolloopbaan en beroeps- en scholingswens (N=20)

Nr	Brugklas	Nameting	Stijging/daling	Beroepswens	Scholingswens
T1	Vmbo-b	Vmbo-b	Gelijk	Verpleegkundige	Mbo-2 Helpende Gezondheidszorg
T2	Vmbo-b	Vmbo-b	Gelijk	Twijfel over studiekeuze, wil met jongeren werken	Mbo-2 Helpende Welzijn, wil naar SPW
T3	Vmbo-b	Vmbo-t	Gestegen	Lerares op basisschool	Doet nu Havo-4
T4	Vmbo-b	Vmbo-k	Gestegen	Politieaan	Doet nu eindexamen
T5	Geen	Vso	Gedaald	Automonteur	School afgebroken, opvoedinternaat
T6	Vmbo-b	Vmbo-k	Gestegen	Communicatie, reclame/mode	ROC richting marketing
T7	Vmbo-b	Vmbo-b	Gelijk	Kinderdagverblijf	ROC richting Welzijn
T8	Vmbo-t	Vmbo-t	Gelijk	Kantoor, kinderen of sport	ROC economie, SPW sport
T9	Vmbo-b /lwoo	Vmbo-k	Gestegen	Stewardess	Mbo-3 toerisme
T10	Vmbo-t	Vmbo-t	Gelijk	Advocaat	Havo of ROC Juridische dienstverlening
T11	Vmbo-b	Vmbo-k	Gestegen	Schoonheidsspecialist en saloneigenaar	Nu mbo schoonheidsspecialist, 1 jaar mbo-4 toerisme gedaan
T12	Vmbo-t	4 havo	Gestegen	Iets met bedrijfseconomie, wil studeren	Volgt nu vwo; haalt ze het niet dan via hbo naar universiteit
T13	Vmbo-b /lwoo	Vmbo-b	Gelijk	Onderwijs, wil pabo volgen	Nu mbo-2 spw, volgend jaar niveau 3
T14	Vmbo-b	Vmbo-b	Gelijk	Onderwijzeres en pabo	Nu mbo 2 administratie; volgend jaar verzorging

T15	Vmbo-t	Havo 4	Gestegen	Profvoetballer; weet het nog niet	Heeft havo-diploma, daarna hbo-management
T16	Havo	Vmbo-t 4	Gedaald	Handel; eigen bedrijf	mbo 4 management, daarna hbo
T17	Havo	Havo 3	Gelijk	Iets met z'n verkooptalent	Nu 4 havo; daarna rechten of commerciële economie
T18	Vmbo-b	Vmbo-b	Gelijk	Iets met computers, ook repareren	Doet nu 1e jaar mbo ICT, niveau 2
T19	Vmbo-b lwoo	Praktijk onderwijs	Gedaald	Iets met techniek	Nu mbo techniek, 2e jaar niveau 1
T20	Vmbo-b	Vmbo-b	Gelijk	Na uitstapje economie nu jongerenwerk	Nu mbo-4 scw Wil nog hbo

Tabel 8. Leerlingen testgroep naar veranderingen in onderwijsniveau en sekse (N=20)

Onderwijsniveau	Totaal	M	V
Gedaald	3	3	-
Gelijk	10	5	5
Gestegen	7	2	5
Totaal	20	10	10

De helft van de leerlingen die in 2001/2003 begeleid zijn door een mentor (50%) zijn zonder onderbreking doorgegaan op het onderwijsniveau waarop ze begonnen waren. Zeven leerlingen uit de testgroep zijn qua onderwijsniveau gestegen (35%) en drie leerlingen uit deze groep zijn gedaald (15%).

Van de twintig leerlingen uit de testgroep hebben er zestien een vmbo-diploma gehaald. Twee leerlingen zitten nog op de havo en één leerling volgt vwo.

Slechts één leerling volgt geen onderwijs meer.

De toekomstdromen van deze jongeren reiken soms ver voorbij het opleidingsniveau dat ze momenteel volgen, maar over het algemeen lijken hun beroepswensen wel reëel.

Jongens lijken iets ambitieuzer te zijn dan meisjes; ze beginnen vaker op een iets hoger onderwijsniveau dan de meisjes. Slechts de helft van de geïnterviewde jongens begon op het vmbo-b, terwijl er negen meisjes op vmbo-b niveau begonnen na de basisschool. Daar staat tegenover dat jongens er vaker meer moeite mee lijken te hebben dit niveau te handhaven. Drie jongens hebben het niveau van hun onderwijsniveau op de brugklas niet weten te handhaven. Zij vertoonden alle drie gedragsproblemen in de klas en zijn ook van school moeten veranderen.

Van de zeven leerlingen die een onderwijsniveau wisten te stijgen, begonnen er vijf op vmbo-b. Eén meisje heeft vmbo-t weten te halen, en drie meisjes en één jongen slaagden op vmbo-k niveau. Daarnaast slaagden één meisje en één jongen erin van het vmbo naar de havo over te stappen. Meisjes lijken iets minder problemen te ondervinden in hun onderwijs carrière. De helft van de tien geïnterviewde meisjes slaagde erin binnen vier jaar op een hoger onderwijsniveau te komen tegen twee op de tien jongens.

Van de tien scholieren die hun startniveau zonder problemen hebben vervolgd, zaten twee jongens en vijf meisjes op het vmbo-b. Eén jongen doorloopt de havo en twee jongens hebben het vmbo-t afgemaakt.

Tabel 9. Leerlingen testgroep naar scholingswens en sekse (N=20)

Scholingswens	M	V	Totaal
VMBO	1		1
MBO niveau 1 of 2	2	5	7
MBO niveau 3 of 4	4	3	7
HAVO	1	1	2
VWO		1	1
HBO	1		1
Geen	1		1
Totaal	10	10	20

Hoewel vrijwel alle meisjes een relatief lage cito-score hadden vergeleken met de jongens, is er in het vervolgonderwijs niet meer zoveel verschil te merken tussen jongens en meisjes. De helft van de meisjes heeft inmiddels ook mbo-3 niveau of hoger weten te bereiken.

Het is overigens moeilijk in te schatten of de groep van twintig geïnterviewde leerlingen op het gebied van schoolloopbaan een goede afspiegeling vormt van de gehele leerlingenpopulatie van School's cool uit 2001-2003.

Bij de 21 leerlingen die niet in de testgroep terecht zijn gekomen, zijn minstens nog twee jongens die gestopt zijn met school en die dus geen startkwalificatie hebben voor de arbeidsmarkt. Deze informatie is verkregen via hun familie. Aangezien er van de 41 leerlingen ongeveer acht jongeren niet zijn bereikt, is het niet duidelijk of er nog meer leerlingen zijn die hun vmbo opleiding niet hebben afgemaakt. Evenmin is het duidelijk of er misschien meer leerlingen zijn die het beter gedaan hebben dan de leraren van de basisschool verwachtten.

De meeste leerlingen die bereikt zijn en die toch niet wilden meewerken aan het onderzoek, gaven aan dat ze het te druk hadden met werk of stage. De periode dat ze meededen aan School's cool stond al te ver van ze af, ze waren bezig met andere dingen. De telefonische gesprekken met de potentiële kandidaten voor de testgroep hebben wel de indruk achtergelaten dat ze nog steeds serieus bezig zijn met school en/of stage en dat ze werken aan hun toekomst.

Er is ook gekeken naar het onderwijsniveau en beroeps- en scholingswensen van leerlingen uit de controlegroep.

Tabel 10. Leerlingen controlegroep naar veranderingen in schoolloopbaan en beroeps- en scholingswens (N=20)

Nr	Brugklas	Nameting	Stijging/daling	Beroepswens	Scholingswens
C1	vmbo-t	4 vmbo-t	gelijk	Doktersassistente	Mbo-4; misschien nog hbo
C2	vmbo-t	4 vmbo-k	gedaald	Gastvrouw hotel	Mbo-3 horeca, daarna 4
C3	vmbo-t	3 vmbo-t	doublure/ gelijk	Lerares basisschool	Mbo-4 Spw; daarna hbo
C4	vmbo-t	4 vmbo-k	gedaald	Receptioniste; party-organisator	Mbo-3 administratie; misschien nog hbo
C5	Schakelklas vmbo/havo	4 vmbo-t	gelijk	Bedrijfsadministrateur bank	Mbo-4 bedrijfsadministratie; misschien nog hbo accountancy of ict
C6	vmbo-b	4 vmbo-k	gestegen	Lerares/crèche- leidster	Reisleider; gaat Mbo Toerisme doen
C7	vmbo-k	4 vmbo-k	gelijk	Vormgeving media; actrice	Mbo-4 interactieve media; geen verdere wens
C8	vmbo-k	4 vmbo-b	gedaald	Netwerkbeheerder	Mbo-3 of 4 ICT academie; verder niet duidelijk
C9	vmbo-t	4 vmbo-t	gelijk	HBO accountant	Mbo-3; daarna HBO
C10	vmbo-t /Havo	4 Havo	gestegen	Leraar	Leraar lichamelijke opvoeding/Fysiotherapeut
C11	vmbo-b met lwoo	4 vmbo-b	gestegen	Iets met muziek	Mbo-2; daarna niet duidelijk
C12	vmbo-b	4 vmbo-b	gelijk	Jongerenwerkster	Mbo-2 helpende welzijn; daarna 3 en 4 spw
C13	vmbo-b	4 vmbo-b	gelijk	Boekhouder	Mbo-2; daarna niet duidelijk
C14	vmbo-t	3 vmbo-k	doublure/ gedaald	Kinderopvang	kind; daarna mbo-1
C15	vmbo-t	4 vmbo-k	gedaald	Iets met ICT	Mbo-3 ict; wil nog hbo
C16	vmbo-k	4 vmbo-k	gelijk	Iets met sport	Mbo-2 Sociaal Cultureel Werk; wil jongerenwerker worden
C17	De Wissel/ vmbo-b	4 vmbo-k	gestegen	Groothandel	Mbo-4 handel/economie; internationale groothandel
C18	vmbo	4 vmbo	gelijk	Onbekend	Mbo 2; verder onbekend
C19	vmbo-k	4 vmbo-k	gelijk	Automonteur/ sportinstructeur	Nu mbo-soc.juridische dienstverlening. Wil ook verder in de rapmuziek
C20	vmbo-k	4 vmbo-k	gelijk	Jongerenwerker	Nu mbo-sociaal cultureel werk; wil jongerenwerker worden.

Tabel 11. Leerlingen controlegroep naar veranderingen in onderwijsniveau en sekse (N=20)

Onderwijsniveau	Totaal	M	V
Gedaald	6	2	3
Gelijk	10	6	5
Gestegen	4	2	2
Totaal	20	10	10

Zes van de twintig leerlingen uit de controlegroep hebben het niveau van de brugklas niet weten te behouden en vervolgen hun schoolloopbaan op een lager niveau (30%). Daarvan zijn twee leerlingen blijven zitten. Vier leerlingen hebben het gepresteerd om een trapje hoger te komen (20%). Tien leerlingen hebben zonder haperingen of niveauwisselingen 4 jaar voortgezet onderwijs gevolgd (50%).

Er zijn geen opvallende verschillen tussen jongens en meisjes te melden.

Op één leerlinge (zwanger) en een werkende jongere (reisleider) na zijn alle geïnterviewde leerlingen, die nu tussen de 16 en 18 jaar oud zijn, bezig met een opleiding. Zeventien leerlingen volgen een MBO opleiding en één leerling een HAVO-opleiding.

De ambities van de leerlingen lijken vrij reëel. Hun beroepswensen liggen voornamelijk op MBO-niveau. Zij willen ook allen verder leren.

Tabel 12. Leerlingen controlegroep en testgroep naar veranderingen in onderwijsniveau (N=40)

Onderwijsniveau	Controlegroep	Testgroep
Gedaald	6	3
Gelijk	10	10
Gestegen	4	7
Totaal	20	20

Vergeleken met de testgroep zijn er in de controlegroep meer leerlingen qua niveau gedaald. In beide groepen is voor de helft van de leerlingen het niveau gelijk gebleven. Ook zijn er iets meer leerlingen blijven zitten dan de leerlingen uit de testgroep. Een verdere vergelijking naar schoolresultaten tussen de testgroep en de controlegroep is op basis van deze gegevens moeilijk te maken.

Tabel 13. Leerlingen controlegroep en testgroep naar scholingswens (N=20)

Scholingswens	Controlegroep	Testgroep
VMBO		1
MBO niveau 1 of 2	6	7
MBO niveau 3 of 4	11	7
HAVO	1	2
VWO		1
HBO		1
Geen	2	1
Totaal	20	20

In de controlegroep zijn elf leerlingen inmiddels bezig met een opleiding op niveau Mbo-3 of 4. Zes leerlingen volgen een opleiding op niveau 1 of 2. Twee leerlingen zijn gestopt na de middelbare school. Eén van hen heeft een baan en een ander is in verwachting van een kind en wil daar zelf voor zorgen.

§ 2. Doublures en taal en rekenen

Tabel 14. Leerlingen testgroep naar doublures in onderwijs (N=20)

Doublures	Basisonderwijs	Voortgezet onderwijs
Ja	3	3
Nee	17	17
Totaal	20	20

Van de 20 leerlingen zijn er drie blijven zitten op de basisschool en drie op het voortgezet onderwijs (15%). Deze laatste drie leerlingen betreft jongens met gedragsproblemen.

Tabel 15. Leerlingen controlegroep naar doublures in onderwijs (N=20)

Doublures	Basisonderwijs	Voortgezet onderwijs
Ja	8	3
Nee	12	17
Totaal	20	20

Acht van de twintig leerlingen van de controlegroep zijn gedoubleerd in het basisonderwijs. In het voortgezet onderwijs hebben drie leerlingen een klas overgedaan (15%).

Tabel 16. Leerlingen testgroep naar taal- en rekenniveau bij nulmeting en nameting (N=20)

	Nulmeting	Nameting
Taal/Nederlands		
Onvoldoende	8	2
Voldoende	6	14
Goed	6	4
Totaal	20	20
Rekenen/Wiskunde		
Onvoldoende	11	3
Voldoende	4	8
Goed	5	5
Geen wiskunde		4 ⁵
Totaal	20	16

⁵ Vier leerlingen hebben wiskunde laten vallen in de hogere klassen van het voortgezet onderwijs.

De inzet van de mentor is vaak gericht op het begrijpend lezen, spelling en rekenen. Bij aanvang van het mentoraat stonden acht leerlingen onvoldoende voor taal/Nederlands. Dit is sterk verbeterd bij de nameting waar slechts twee leerlingen onvoldoende hebben voor taal. Wel is het zo dat twee leerlingen die het Nederlands goed beheersten in groep 8, in het voortgezet onderwijs nog slechts een voldoende scoren.

Elf kinderen hadden bij aanvang van het mentoraat veel moeite met rekenen. Bij drie leerlingen is dat zo gebleven. Vier andere leerlingen kozen er voor om wiskunde te laten vallen, maar de overigen hebben een voldoende weten te halen.

Tabel 17. Leerlingen controlegroep naar taal- en rekenniveau bij nulmeting en nameting (N=20)

	Nulmeting	Nameting
Taal/Nederlands		
Onvoldoende	6	1
Voldoende	12	12
Goed	2	6
Onbekend		1
Totaal	20	19
Rekenen/Wiskunde		
Onvoldoende	5	3
Voldoende	12	12
Goed	3	4
Onbekend		1
Totaal	20	19

Van de 20 leerlingen uit de controlegroep die geen mentor hebben gehad, presteerden er op de basisschool twee op een goed niveau voor Nederlands en drie voor wiskunde. Twaalf van deze leerlingen presteerden volgens informatie van hun leerkrachten op de basisschool voldoende op zowel het gebied van Nederlands als wiskunde. De prestaties Nederlands en wiskunde zijn anno nu voldoende voor een gelijk aantal leerlingen. Eén leerling scoorde een onvoldoende voor het vak Nederlands. Voor wiskunde ligt dit iets anders: drie van de 20 leerlingen behaalden niet het vereiste niveau.

§ 3. Sociale - en studievaardigheden

Tabel 18. Leerlingen testgroep naar vorderingen in sociale en studievaardigheden volgens mentoren (N=20)

Nr	Eerste indruk	Mentoraat zinvol?	Duur mentoraat	Doelen mentoraat
T1	Dromerig en stil	Ja, leerling werd mondiger en kon tijd na school beter indelen	1 ½ jaar 1 uur per week	Huiswerk, taalvaardigheid, begrijpend lezen en woordenschat
T2	Open en vriendelijk, warm gezin	Ja, betere aanpak huiswerk	1 jaar, 1 ½ uur per week	Planning huiswerk en tijd na school. Meer zelfstandigheid
T3	Leergierig	Ja, betere aanpak van huiswerk en grotere zelfstandigheid	1 ½ jaar, 2 ½ uur per week	Werkstukken maken, voorbereiden overhoringen, werken aan talen, planning
T4	Gemotiveerd en ambitieus	Ja, leerling werd mondiger, betere planning huiswerk	1 jaar, 2 uur per week	Maken huiswerk, potentieel aanspreken, vergroten ambitie en zelfstandigheid
T5	Beleefd, maar emotionele en gedragsproblemen	Nee	3 maanden 2 uur per week	Huiswerkbegeleiding Planning Gewetensontwikkeling
T6	Lief, serieus, bescheiden	Ja, vooral taalbegrip toegenomen	1 ½ jaar, wekelijks 2 uur	Liefde voor lezen vergroten, articuleren
T7	Vrolijk	Ja, vooral lezen en conversatie, veel achterstand	1 jaar, wekelijks een uur	Weinig huiswerk, praten over belevingswereld, lezen, voorkomen schooluitval
T8	Sociaal wenselijk gedrag	Ja, ook al is het soms moeilijk aantoonbaar, kind ontwikkelde zich	Twee jaar wekelijks 1 uur	Aanpakken van huiswerk, planning
T9	Verlegen, leergierig, beschermd opgevoed	Ja, zelfvertrouwen groeide en zelfstandigheid	1 ½ jaar, gemiddeld 1 ½ uur per week	Betere leer methode, oefenen spreekbeurt, gesprekken over eigen ideeën leerling
T10	Leerling nam moeilijk informatie op	Ja, duurt soms lang tijd, erg belangrijk als gezin geïsoleerd is	2 jaar, 1 uur per week, later om de week	Structureren huiswerk, werkhouding Leren leer methoden
T11	Gezellig, uit open gezin, gemotiveerd	Ja, onder begeleiding gingen haar cijfers omhoog, zonder hulp weer omlaag	Anderhalf jaar	Nederlands oefenen en leren plannen
T12	Braaf, ijverig meisje	Ja, heeft meer zelfvertrouwen gekregen, ze heeft ook iets eigenzinnigs.	1 ½ jaar, 1 ½ uur, per week, daarna telefonisch contact	Maken van huiswerk Rechten gebogen rug bij het leren
T13	Arm gezin, streng religieus, faalangstig	Ja, ze werd zelfbewuster en heeft nu meer zelfvertrouwen	2 x per week, 1 ½ jaar, daarna nog regelmatig contact	Angst voor lange teksten aangepakt, huiswerkplanning, uitstapjes, bemiddelen op school

Nr	Eerste indruk	Mentoraat zinvol?	Duur mentoraat	Doelen mentoraat
T14	Lachebekje, niet serieus	Ja, geen motivatie, zonder begeleiding niks doen	ruim een jaar, onregelmatig	Lezen, alg. ontwik., planning
T15	Modelleerling, braaf	Nee, moeder begeleidde fanatiek, geen mentor nodig	1 jaar 1 x p.w.	Alleen huiswerk en planning
T16	Enthousiast, open, gemakkelijk in de omgang	Ja, vertrouwensband is gelukt, afglijden voorkomen	1 jaar 1 x per week, daarna nog ½ jaar af en toe contact	Planning huiswerk, uitstapjes, bemiddelen op school
T17	Gewiekst	Ja, is ook leerling ander mentoraat geworden	Bijna 3 jaar, 2 ^e jaar 1 x per 2 w, daarna 1 x p.m.	Ook uitstapjes, film Verder planning
T18	Rustig, volgzzaam, aanspreekbaar	Ja, leerachterstand weggewerkt	1 ½ jaar, gem. 1 ½ uur per week	Vakken met veel Ned. teksten, en eigen oefeningen taal en wiskunde
T19	Niet bekend	Ja, rustiger geworden, beter gedrag	Paar maanden, uurtje, 1 of 2 x p.w.	Alleen planning en motivatie
T20	Stille jongen, houdt afstand, iets te beleefd	Niet zo duidelijk, heeft wel het jaar gehaald	Bijna 1 ½ jaar, 1 ½ uur per week	Alleen huiswerk en planning; vrije tijd alleen voor voetbal

De leerlingen van de testgroep hebben allemaal de mentorbegeleiding al jaren geleden afgerond. De belangrijkste bevindingen van de mentoren zijn globaal als volgt te schetsen:

Zeventien mentoren geven aan de mentorbegeleiding zinvol te hebben gevonden. Eén mentor vond dit niet het geval omdat de leerling zoveel problemen had dat er geen ruimte was voor mentorbegeleiding. De begeleiding heeft dan ook maar drie maanden geduurd. Twee andere mentoren vonden dat de leerling het zonder begeleiding ook wel had gekund.

De helft van de mentoren heeft de leerling anderhalf jaar begeleid. Vijf mentoren hebben het mentoraat na één jaar kunnen afronden, en de overige vier mentoren hebben langer dan anderhalf jaar contact gehad met hun leerling.

De begeleiding vond wekelijks plaats en één mentor ging in het tweede jaar om de week. De duur van de begeleiding werd altijd afgestemd op de behoefte van de leerling. Gemiddeld bleven de mentoren altijd zo'n anderhalf uur bij hun leerling, maar het kon ook per keer verschillen.

De mentoren geven verschillende resultaten aan: twee keer wordt een betere aanpak van het schoolwerk genoemd en twee keer een betere indeling van de tijd na school. Ook twee keer wordt het vergroten van de mondigheid van de leerling genoemd en nog eens twee keer de toename van de zelfstandigheid van de leerling. Twee mentoren geven aan dat het een tijd duurt voordat verbeteringen waargenomen kunnen worden en dat deze moeilijk aantoonbaar kunnen zijn. Tot slot geven enkele mentoren aan dat een toename van het taalbegrip en stimuleren van het lezen tot de resultaten behoren.

De inzet van de mentoren was in de eerste plaats gericht op het maken van het huiswerk en het verbeteren van de schoolresultaten. Mentoren noemen ook dat ze het kind hebben gestimuleerd om zelfstandiger te worden en het eigen gedachtegoed te ontwikkelen.

Enkele impressies van mentoren

“F. had met verschillende vakken problemen: Frans, aardrijkskunde, geschiedenis en natuurkunde. Ook zijn kennis van het Nederlands was zwak. Wiskunde sprong eruit, daar was hij heel goed in. Met een andere achtergrond had hij gewoon de havo kunnen doen. Zijn cito-score was niet zo goed omdat hij het Nederlands niet voldoende beheerste. Hij moest bij het huiswerk ook voornamelijk geholpen worden met vakken waarbij je veel moet lezen, zoals aardrijkskunde en geschiedenis. Hierbij ging het vooral om begrijpend lezen. Veel begrip kende hij niet. De mentor heeft twijfels over de adviezen van leraren van de basisschool. Scholen schatten soms de capaciteiten van leerlingen niet goed in. Veel vo-adviezen lijken cultureel bepaald. “

De moeder van F. is erg dominant in het gezin. De t.v. staat altijd aan in huis en er wordt veel geschreeuwd. Moeder is een beetje overbezorgd voor haar kinderen. Als F. ook maar een beetje ziek was, meldde ze hem al af op school. F. maakte thuis nooit huiswerk, er is geen rustig klimaat thuis om huiswerk te maken. Zijn moeder kan hem niet helpen omdat ze het Nederlands niet goed beheerst en omdat ze het Nederlandse schoolsysteem niet kent. “

“De steun van de mentor gaf D. extra stimulans. Het was goed voor haar zelfvertrouwen. Ouders staan over het algemeen passief t.o.v. het schooladvies van de basisschool. D. had VMBO advies maar kon veel meer. Ouders zijn vaak onzeker en gaan er niet tegen in. Door de goede resultaten van D. zag je ook het zelfvertrouwen groeien bij haar ouders en tweelingbroertjes. Moeder wilde ook graag iets van haar leven maken en de mentor heeft haar verwezen naar opleidingsinstituten. Het gezin kon hun potentieel niet ontwikkelen, het zijn hoogopgeleide ouders met laaggeschoold werk in Nederland. Ze hadden alles voor hun kinderen over, wanneer er huiswerk gemaakt werd ging de tv uit.”

“A. is voorgedragen voor een mentor omdat ze laag had gescoord voor de cito-toets, maar veel meer kan. Haar ouders wilden haar graag ondersteunen, maar hebben daar de kennis niet voor. Ze functioneerde verder prima op school, daar waren geen problemen. Ze maakte altijd huiswerk, kwam haar afspraken goed na en was altijd aanwezig, ondanks het feit dat ze vaak buikpijn had.”

§ 4. Conclusies

1. De helft van de leerlingen die in 2001/2003 begeleid zijn door een mentor (50%) zijn zonder onderbreking doorgegaan op het onderwijsniveau waarop ze begonnen waren. Zeven leerlingen uit de testgroep zijn qua onderwijsniveau gestegen (35%) en drie leerlingen uit deze groep zijn gedaald (15%).

Van de twintig leerlingen uit de testgroep hebben er zestien een vmbo-diploma gehaald. Twee leerlingen zitten nog op de havo en één leerling volgt vwo.

Slechts één leerling volgt geen onderwijs meer.

De toekomstdromen van deze jongeren reiken soms ver voorbij het opleidingsniveau dat ze momenteel volgen, maar over het algemeen lijken hun beroepswensen wel reëel. Jongens lijken iets ambitieuzer te zijn dan meisjes; ze beginnen vaker op een iets hoger onderwijsniveau dan de meisjes. Daar staat tegenover meisjes iets minder problemen lijken te ondervinden in hun onderwijs carrière. De helft van de tien geïnterviewde meisjes slaagde erin binnen vier jaar op een hoger onderwijsniveau te komen tegen twee op de tien jongens.

Zes van de twintig leerlingen uit de controlegroep hebben het niveau van de brugklas niet weten te behouden en vervolgen hun schoolloopbaan op een lager niveau (30%). Vier leerlingen hebben het gepresteerd om een trapje hoger te komen (20%). Tien leerlingen hebben zonder haperingen of niveauwisselingen vier jaar voortgezet onderwijs gevolgd (50%).

Er zijn geen opvallende verschillen tussen jongens en meisjes te melden.

Op één leerlinge (zwanger) en een werkende jongere (reisleader) na zijn alle geïnterviewde leerlingen, die nu tussen de 16 en 18 jaar oud zijn, bezig met een opleiding. Zeventien leerlingen volgen inmiddels een MBO opleiding en één leerling is bezig met de afronding van een HAVO-opleiding.

De ambities van de leerlingen lijken vrij reëel. Hun beroepswensen liggen voornamelijk op MBO-niveau. Zij willen ook allen verder leren.

2. Qua onderwijsniveau zijn er meer leerlingen uit de testgroep gelijk gebleven (50%) en gestegen (35%) dan leerlingen uit de controlegroep (resp. 50% en 20%). Gedaald in onderwijsniveau is 15% van de leerlingen van de testgroep en 30% van de leerlingen van de controlegroep.

3. Even veel leerlingen uit de testgroep als de controlegroep zijn gedoubleerd in het voortgezet onderwijs (15%).

4. Van de leerlingen van de testgroep heeft 30% vorderingen gemaakt wat betreft niveau van taal. Bij leerlingen van de controlegroep ligt dat percentage op 20%. Vorderingen in niveau van rekenen zijn verhoudingsgewijs groter bij de testgroep (20% van de leerlingen) dan bij de controlegroep (5% van de leerlingen).

5. Zeventien mentoren (85%) geven aan dat de mentorbegeleiding bij leerlingen van de testgroep zinvol was. In de overige gevallen was de leerling te problematisch (5%) of had leerling zonder begeleiding het ook wel gered (10%).

Mentoren noemen verschillende typen resultaten naast het maken van huiswerk en betere schoolresultaten: een betere indeling van de tijd na school, meer mondigheid en zelfstandigheid van de leerling, toename van taalbegrip en stimuleren van het lezen.

Hoofdstuk 3. Sociaal-emotionele effecten

Inleiding

Naast effecten op cognitief gebied is ook gekeken naar sociaal-emotionele effecten. Op een viertal aspecten in dit opzicht zijn de ontwikkelingen die de deelnemers van de testgroep en de controlegroep hebben doorgemaakt bij aanvang van het voortgezet onderwijs – het moment van nulmeting – tot drie á vier jaar later – het moment van nameting – met elkaar vergeleken.

Het gaat om een aantal sociaal-medische items (§ 1), het zelfbeeld van de leerling (§ 2), contact met vrienden, vrijetijdsbesteding en bijbaantjes (§ 3), behoefte aan een mentor (§ 4) en last but not least de uitslagen van de CBCL test met betrekking tot een breed spectrum van sociaal-emotionele kenmerken (§ 5). Opvattingen van mentoren over de waarde van het mentoraatprogramma voor de betrokken leerlingen in het bijzonder en voor risicoleerlingen in het algemeen staan in § 6. Afgerond wordt met conclusies in § 7.

§ 1. Sociaal-medische items

Onder sociaal-medische items worden verschillende door mentoren en leerkrachten uit het voortgezette onderwijs aangeduide zorggebieden verstaan, zoals bekendheid bij begeleidingsinstanties, familieproblematiek, probleemgedrag, medische aandachtspunten en redenen aanmelding.

Tabel 19. Leerlingen testgroep naar zorggebieden leerling (N=20)

Nr	Externe instantie	Familie-problematiek	Probleemgedrag voor zichzelf of anderen	Aanmelder en reden	Medische zorg
T1	Riagg	Vermoeden van incest	Weinig weerbaar, faalangst	Basisschool, zwakke leerling	Nee
T2	Nee	Ja, vader overleden, moeder druk, zus tienermoeder	Nee	Aanbod basis school, moeder wilde het	Nee
T3	Nee	Nee, betrokken ouders, sterke familiebanden	Nee	Aanbod basis school, ze wilde zelf	Nee
T4	Nee	Geen eigen plek, druk, ouders in scheiding	Nee	Moeder, kon zelf niet helpen	Nee
T5	Leerplicht, RvdK, politie, Nieuwe Perspectieven	Ja, traditioneel gezin, ontkenning probleemgedrag (plegen ernstig delict)	Verkeerde vrienden, hangen, agressief, ongemotiveerd, crimineel gedrag en overlast op straat	Basisschool, zwakke leerling	Nee
T6	Nee	Ouders gescheiden, voogdij bij vader, vader erg streng	Nee	Ouders, slecht in rekenen	Ja. Buikpijn, eetgewoonten,

T7	Nee	Ja, gehandicapte zus, druk in huis, geen eigen plek, moeder spreekt weinig Nederlands	Nee	Basisschool, ze wilde zelf niet	Lichte handicap, hinkt
T8	Politie	Warm volgens mentor, maar leraar vo heeft ander beeld: niet stimulerend	Foute vrienden, twee gezichten, niet eerlijk over schoolresultaten, wil middelpunt zijn	Basisschool, zwak in rekenen	Nee
T9	Nee	Alleenstaande moeder	Weinig weerbaar	Basisschool, hulp voor rekenen	Nee
T10	Nee	Ja, onrustig thuis, alleenstaande ouder beheerst geen Nederlands	Nee	Basisschool, geen hulp thuis	Nee
T11	Nee	Ouders gescheiden	Nee	Moeder, kon zelf niet helpen	Astma
T12	Nee	Nee	Nee	Moeder, zussen konden wel goed studeren	Coeliakie, groeiachterstand
T13	Nee	Ouders gescheiden, streng religieus	erg stil en gesloten	Basisschool, onderpresteren	nee
T14	Nee	Moeder overleden, pa hertrouwd met tante	ongemotiveerd	Basisschool, hulp voor taal	Astma
T15	Nee	Nee, heel ambitieuze moeder	nee	Moeder, ze kon zelf niet helpen	nee
T16	Nee	Niet echt, veel kinderen	Dreiging tot afglijden, oudere vrienden	Moeder, om hem te helpen	nee
T17	Nee	Nee, ouders praten niet goed Nederlands, wel hoog opgeleid	Aangetrokken tot straatgroep	Basisschool, ongemotiveerd gedrag en hoge cito	nee
T18	Nee	nee	nee	Basisschool, taalachterstand	nee
T19	Jeugdzorg	Alleenstaande moeder, gesteund door maatschappelijk werk	Ja, moeilijk gedrag, verwijderd van school	Brugklas, lastig gedrag	nee
T20	Nee	Ouders werkloos	onzelfstandig, niet sociaal	Brugklas, zorgen om gedrag en inzet	nee

Zestien kinderen zijn voor zover bekend nooit door externe instanties anders dan de school besproken (80%). Eén leerling was zowel bij aanvang van het mentoraat en als in de huidige situatie bekend bij minstens vier zorginstanties waaronder de politie, de Raad voor de Kinderbescherming, Nieuwe Perspectieven, Leerplicht en het netwerk12+ van stadsdeel Westerpark. De leerling is door zowel de leraar als de mentor niet geschikt bevonden voor het mentorprogramma School's cool. Deze leerling had op zeer jonge leeftijd (9 jaar) al zo veel problemen dat hij

eigenlijk naar speciaal basisonderwijs had moeten gaan, aldus mentor en leraar. Een meisje heeft hulp van de Riagg gekregen en een andere jongen is een keer aangehouden door de politie vanwege overlast op straat. Deze drie leerlingen zijn allen ook besproken in het zorgoverleg van de school. Eén jongen is onder toezicht gesteld bij jeugdzorg. De school was hiervan niet op de hoogte.

Familieproblematiek komt in meerdere of mindere mate bij veel leerlingen voor (75%). In acht gezinnen is er maar één opvoeder. Twaalf kinderen groeien op met twee ouders, maar niet al deze gezinnen kunnen als stabiel geclassificeerd worden. In vier gezinnen zijn er veel kinderen en weinig inkomsten en hebben de kinderen geen eigen plek.

In gezinnen van allochtone afkomst kunnen de ouders niet genoeg ondersteuning bieden bij schoolwerk. Soms is er ook weinig individuele aandacht voor het kind, omdat de ouders veel kinderen hebben of druk bezig zijn met overleven. Soms gaat het ook om ontkenning van de problemen van de leerling door de ouders, waardoor geen adequate hulp geboden wordt of pas te laat wordt ingegrepen.

Een ander probleem is gebrek aan opvoeding, de kinderen worden soms in sterke mate aan zichzelf overgelaten, wat vaak resulteert in teruggetrokkenheid en het niet uiten van de behoeften door het kind. Het kind kan niet aangeven wat hij of zij nodig heeft.

Bijna alle mentoren geven aan dat de ouders van hun leerling hem of haar niet kunnen ondersteunen bij het schoolwerk. Hierbij noemen ze meestal ook een zwakke integratie van het gezin in de Nederlandse samenleving en een gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal door één of beide ouders. Gezinnen hebben vaak wel een groot sociaal netwerk, maar dit is meestal opgebouwd uit contacten met familie en met mensen met dezelfde culturele achtergrond. De integratie in de Nederlandse samenleving is dan niet sterk.

Een probleem dat vaak geconstateerd wordt is onrust in huis, een leerling heeft geen ruimte om te leren. Vaak hebben de leerlingen geen eigen kamer en staat ook overdag de tv constant aan. Enkele mentoren hebben leerlingen die in deze omstandigheden opgroeien aangeraden om in de bibliotheek te gaan werken.

Bij de helft van de leerlingen (50%) is sprake van individuele problemen variërend van faalangst en sociaal onvermogen tot omgang met verkeerde vrienden en asociaal gedrag. Bij 25% van de leerlingen is sprake van aandacht voor medische zaken.

De meeste leerlingen zijn aangemeld door hun basisschool, toen ze in groep acht zaten (60%). Soms was er geen directe aanleiding, maar deed de basisschool het aanbod aan de hele klas met als argument dat het allemaal allochtone leerlingen waren die wel wat extra hulp konden gebruiken. Alleen als de ouders erin toestemden, heeft de leerling een mentor gekregen.

Twee leerlingen zijn aangemeld toen ze al op de brugklas zaten (10%). De leraren van deze scholen waren bezorgd dat zij door hun gedrag de school niet zouden afronden. Eén leerling heeft het inderdaad niet gered op die school, de ander heeft de school zonder noemenswaardige problemen afgemaakt.

Zes leerlingen zijn aangemeld door hun moeder (30%) . De helft van deze moeders is alleenstaand. Het betreft allemaal families die ambitieus zijn, ze willen dat hun kinderen een goede scholing krijgen. Een ander opvallend kenmerk van deze families is het feit dat ze minstens één gezinslid hebben dat relatief goed is opgeleid, vaak een ouder maar soms ook een oudere broer of zus. Deze families hopen dat hun zoon of dochter onder begeleiding beter gaat presteren; meestal willen ze ook dat hun zoon of dochter een niveau hoger bereikt dan de school heeft geadviseerd.

Tabel 20. Leerlingen controlegroep naar zorggebieden leerling (N=20)

Nr	Externe instanties	Familie-problematiek	Probleemgedrag voor zichzelf of anderen	Komt afspraken na	Medische zorgen
C1	nee	Nee, veel steun van ouders	Nee, zelfstandig, weet wat ze wil	ja	nee
C2	nee	Alleenstaande moeder, 4 kinderen nog thuis	ongemotiveerd	ja	Eet slecht, te mager
C3	nee	Hecht gezin, arm, weinig contacten	Erg op zichzelf, lijkt of ze nooit plezier heeft	ja	Vader gehandicapt
C4	nee	Asielzoekers, met vier kinderen naar Nederland gekomen, gescheiden ouders,	passief	?	nee
C5	nee	Nee, hecht gezin, kerkelijk actief, toekomst in Suriname	Nee, heel aardig en sociaal volgens leerkrachten	ja	nee
C6	nee	nee, goede band met moeder. Met vader, ondanks scheiding ouders, nog veel contact	nee, zachtaardig en principieel, maar komt wel voor zichzelf op	ja	overgewicht
C7	nee	Nee, veel steun ouders	Nee, altijd vrolijk	ja	epilepsie
C8	Ja, bureau Halt	Ouders werkloos, sinds 10 jaar in Nederland	Ja, taakstraf gehad, stelen, slechte vrienden volgens docent	?	nee
C9	nee	Asielzoekers, 9 kinderen op bovenwoning, 8 jaar in Nederland	Nee, maar gesloten karakter	ja	Ouders beiden ziek
C10	nee	nee, sterke familieband. Ondersteuning door oudere broers en zussen.	nee, kan soms wel eigenwijs zijn	ja	nee
C11	Ja, Boppi	Alleenstaande moeder, slechte relatie met ouders, halfbroer woont elders	Depressies, stress, veel gepest, blowen	Weet niet wat ze wil, gestopt met school	Maagpijn, spanning, hyper-ventilatie
C12	nee	Woont bij tante, ouders nog 5 kinderen, lang werkloos	Niet gemotiveerd op basisschool	ja	nee

C13	nee	Familie zit in drugs	Komt onder invloed op de basisschool	Gedrag is zorgwekkend	nee
C14	Ja, Spirit (jeugdzorg)	Vader werkloos, geen Nederlandse contacten, probleem met visum	Opstandig, luistert niet naar ouders	Maatschappelijk werkster weggestuurd	zwanger
C15	nee	Alleenstaande moeder, geen Nederlandse contacten	Nee, te vaak achter de computer	ja	nee
C16	nee	nee, betrokken vader en goede band met broers en zussen. Stabiel en motiverend	nee, soms zwakke concentratie/druk	ja	overgewicht en rugklachten
C17	nee	vader vroeg overleden; vaderrol wordt overgenomen door oudere broer. Moeder en drie kinderen vormen desondanks stabiel en warm gezin.	nee	ja	Moe en allerlei vage pijnklachten
C18	nee	nee	nee	ja	nee
C19	nee	nee, hecht gezin; vader betrokken bij schoolloopbaan kinderen.	nee; soms wat overmoedig en moeite met autoriteit	ja	nee
C20	nee	nee; broers en zussen vervullen voorbeeldrol en kunnen waar nodig goed helpen	nee; kan wel af en toe 'bluffen' volgens docent, bv. over halen deadline	ja	lui oog

Drie leerlingen uit de controlegroep hebben contact met begeleidingsinstanties (15%). De meeste leerlingen leven niet in gezinssituaties met problemen (55%). Ouders hebben vaak weinig financiële middelen om hun kinderen te steunen. De contacten van hun families met autochtonen zijn meestal beperkt. Veel gezinnen hebben vooral contact met familieleden. Vrijwel alle ouders van deze leerlingen zijn niet in Nederland geboren en ze zijn ook niet allemaal goed op de hoogte van het schoolsysteem en mogelijke opleidingen. Veel leerlingen hebben zelf hun school en studierichting uitgezocht, met hooguit wat steun van leraren op school. Toch zijn er niet veel gezinnen bekend bij zorginstanties. Bij 40% van de leerlingen is sprake van individuele psycho-sociale problemen. Bij ook 40% van hen is aandacht voor medische problemen. De meeste leerlingen komen hun afspraken goed na (75%).

§ 2. Zelfbeeld

Tabel 21. Leerlingen testgroep naar zelfbeeld bij nulmeting en nameting (N=20)

Nr	Beste van mijzelf		Zorg	
	Nulmeting	Nameting	Nulmeting	Nameting
T1	Geduldig	Vriendelijk	Stil, praat te zacht	Behalen stageopdrachten
T2	Respect voor anderen	Behulpzaam en vriendelijk	Soms de les uitgestuurd vanwege praten	Buikpijn, soms geen goed contact met docenten
T3	Nooit ruzie, hoge cijfers	Goed in wiskunde en economie, minder verlegen	Stil	Overgaan
T4	Behulpzaam	Behulpzaam	Geen	Geen
T5	Niet ingevuld	Niet ingevuld	Niet ingevuld	Niet ingevuld
T6	Sta klaar voor anderen, geef advies	Sta altijd voor anderen klaar	Snel aangebrand	Schreeuw te snel, moeite met leraren
T7	Lach veel	Houd van lol maken	Geen	Geen
T8	Zeer slim	Slim maar druk	ben beetje druk	ouders zijn ziek
T9	Doe mijn best op school	Heb veel vrienden	Moeite met wiskunde	Geen
T10	Ben geduldig, doe mijn best	Kan goed tegen stress en onder alle omstandigheden werken	Geen problemen, niet goed in Frans	Moeite met school en leraar
T11	Ik was altijd een aardig en lief meisje geweest.	Ik ben lief en gezellig. Goed opschieten metvriendinnen.	Ik kletste veel	geen
T12	doorzettingsvermogen	doorzettingsvermogen	verlegen	geen
T13	Ik help mensen graag. Ben goed in wiskunde en gym.	Goed omgaan met anderen. Zelfvertrouwen.	geen	Moet nog dingen doen om te slagen
T14	Niet ingevuld	Niet ingevuld	onhandig	Te dik
T15	Rustig. Zelfstandig werken. Doorzettingsvermogen	Rustig. Goed werken met anderen. Zelfstandig.	geen	geen
T16	teamplayer	Teamplayer, accuraat	geen	geen
T17	Een goede prater	Een goede prater	geen	Beter plannen
T18	Ben goed met computers	Goed met computers	geen	geen
T19	Te vertrouwen, altijd mezelf. Respect voor anderen. Kan veel dingen aan.	Betrouwbaar, kom voor mezelf op, sta sterk op eigen benen	geen	stage
T20	Ik ben lief.	Ik probeer altijd goed te doen met iedereen	geen	geen

Aan alle leerlingen van de testgroep is gevraagd waar zij trots op zijn en waar zij zich zorgen over maken. Voor sommige leerlingen is het moeilijk om deze vragen te beantwoorden. Uit eerdere onderzoeken is al gebleken dat het voor jongeren vaak niet gebruikelijk is om over deze vragen na te denken.

Leerlingen geven relatief vaak aan dat ze er trots op zijn voor anderen klaar te staan of vriendelijk of zelfstandig te zijn. Er zijn verder nauwelijks verschillen te vinden in zelfbeeld tussen de nulmeting en de nameting. Slechts één leerlinge meldt een

voortgang sinds de brugklas: ze is minder verlegen geworden. Twee kinderen melden bij het beste van henzelf dat ze goed zijn in bepaalde vakken. Twee leerlingen wisten niks in te vullen bij 'beste van mezelf'.

Het lijkt erop dat de leerlingen in groep 8 ongeveer evenveel zorgen hadden dan tegenwoordig. Zeven leerlingen hebben bij de vraag naar zorgen niks ingevuld bij zowel de nulmeting als de nameting. Drie leerlingen die problemen hadden op de basisschool geven aan dat ze momenteel geen zorgen hebben. Drie andere leerlingen hadden in groep 8 geen problemen, maar momenteel wel: zorgen over stage en het behalen van opdrachten. Bij nadere analyse blijken dit voornamelijk jongens te zijn. Acht meisjes noemen wel hun zorgen in groep 8: ze zijn te stil, te verlegen of kletsen juist te veel. Vijf meisjes hebben tegenwoordig zorgen op school: vanwege stage of bepaalde vakken. Eén meisje maakt zich zorgen over haar gewicht. Ook drie jongens hebben tegenwoordig problemen op school; één jongen is bezorgd om zijn ouders.

Tabel 22. Leerlingen controlegroep naar zelfbeeld bij nulmeting en nameting (N=20)

Nr	Beste van mijzelf		Zorg	
	Nulmeting	Nameting	Nulmeting	Nameting
C1	Geen	Behulpzaam, aardig, lach altijd	Geen	Niet ingevuld
C2	Ben aardig, kan soms goed luisteren of helpen	Niet ingevuld	Slechte cijfers	Nog geen school
C3	Sociaal, vriendelijk, lief	Sociaal, vriendelijk, ik ben verliefd ☺	Geen	Menstruatiepijn
C4	Aardig	aardig	Met leraren, brutaal, lui	geen
C5	Niet ingevuld	Niet ingevuld	Geen	geen
C6	Lief, aardig, gek	Lief, aardig, gek, grappig	gym	Engels is saai en ik ben er niet goed in
C7	Ik acteer, model, ben creatief en sociaal	Help graag kinderen in problemen	epilepsie	geen
C8	Grappig, slim, goed met meisjes	Serius, grappig, hartig, netjes, sterk	Onschuldig, maar toch 1 week geschorst	geen
C9	Vriendelijk, goed leren	Goed leren en een goed concentratie vermogen	geen	geen
C10	Goed opschieten met leerlingen en leerkrachten	Kan best goed voetballen en ben best grappig	geen	geen
C11	Lief en spontaan	Aardig, spontaan, brutaal, lang leve de lol, prettig gestoord	Ik werd vaak gepest en geslagen door andere kinderen van school. Ik was heel erg druk en vroeg om veel aandacht. Ik was dit op school en thuis ook.	Last van stress, depressies.
C12	Spontaan, hou van praten en lachen	Spontaan en hou van praten en lachen	Vond het te rommelig op school	geen
C13	Als ik iets begin maak ik het af	Wat ik begin maak ik ook af	Geen problemen	Geen problemen
C14	Ik ben altijd vrolijk	Ik ben altijd vriendelijk	Niet ingevuld	Niet ingevuld

C15	Niet ingevuld	Niet ingevuld	Niet ingevuld	Niet ingevuld
C16	Schoonmaken volgens moeder	Goed opschieten met jong en oud	geen	geen
C17	Met mensen omgaan; altijd zin in school	Altijd zin in school	Te laat komen	Te laat komen
C18	Niet ingevuld	Niet ingevuld	Niet ingevuld	Niet ingevuld
C19	Sportief; doelbewust; sociaal; behulpzaam	Sportief; doelbewust; sociaal; behulpzaam	geen	geen
C20	Sportief	Ik maak werk af	Ik heb niet zoveel problemen	Geen problemen

Ook aan alle leerlingen van de controlegroep is gevraagd waar zij trots op zijn en waar zij zich zorgen over maken. Wederom blijkt dat het voor veel leerlingen moeilijk is om deze vragen te beantwoorden.

Leerlingen geven relatief vaak aan dat ze er trots op zijn behulpzaam, gemotiveerd en vriendelijk te zijn. Ook sportiviteit vinden de leerlingen iets om trots op te zijn. Het zelfbeeld in groep 8 (nulmeting) en anno nu (nameting) komen vaak overeen. De leerlingen geven zelden iets aan waar zij zich zorgen over maken. Een paar leerlingen hebben het moeilijk met school, een leerling vindt het op school onrustig, een andere leerling werd vroeger gepest.

§ 3. Vrienden, vrijetijdsbesteding en bijbaantje

Tabel 23. Leerlingen testgroep naar vrienden, vrijetijdsbesteding en bijbaantje bij nulmeting en nameting (N=20)

	Nulmeting	Nameting
Aantal vrienden		
0-1	2	2
2 of 3	7	8
4 of meer	11	10
Lid van vereniging/club		
ja	9	6
nee	11	14
Klussen/bijbaantje		
ja	4	12
nee	16	8

De meeste jongeren hebben twee of meer vrienden of vriendinnen. Dat beeld wijzigt zich niet wezenlijk in de loop van de tijd.

Opvallend is dat minder dan de helft van de leerlingen uit de testgroep in groep 8 lid is van een vereniging. Als ze ouder worden neemt het lidmaatschap nog verder af. Bij jongens die actief zijn met kickboksen of voetballen bestaat de neiging lid te blijven van een sportclub.

Er is een duidelijke stijging te zien in bijbaantjes. De paar leerlingen die in groep 8 melden dat ze weleens een bijbaantje hadden, hadden het over afwassen of oppassen. De bijbaantjes die leerlingen doen op 17- en 18-jarige leeftijd zijn altijd buitenshuis; meestal werken ze in een winkel.

Eén van de doelstellingen van School's cool is stimuleren dat kinderen lid worden van een (sport) vereniging. Dat staat ook in het contract dat ze ondertekenen. Vaak lukt dat toch niet, omdat ouders daar een probleem mee hebben: de club is te ver, te duur, het kind moet in het donker op weg, etc.

Tabel 24. Leerlingen controlegroep naar vrienden, vrijetijdsbesteding en bijbaantje bij nulmeting en nameting (N=20)

	Nulmeting	Nameting
Aantal vrienden		
0-1	2	2
2 of 3	2	3
4 of meer	16	15
Lid van vereniging/club		
ja	7	7
nee	13	13
Klussen/bijbaantje		
ja	6	15
nee	14	5

Vrijwel allemaal geven de jongeren aan dat ze veel vrienden hebben. Slechts twee van de twintig kinderen uit de controlegroep melden dat ze minder dan twee vrienden hadden in groep 8. Eén van deze respondenten heeft tegenwoordig geen vrienden meer, en een ander heeft er nog maar één, de overigen hebben vier vrienden behouden. Wel geven diverse leerlingen aan dat ze tegenwoordig minder tijd hebben voor hun vrienden dan in de tijd dat ze nog op de basisschool zaten. In groep 8 waren 7 kinderen lid van een vereniging, dat is constant gebleven. Tegenwoordig heeft wel driekwart van de leerlingen een bijbaan.

§ 4. Contact met en behoefte aan mentor

Tabel 25. Leerlingen testgroep naar type contact met mentor (N=20)

Nr	Vrije tijd	School
T1	Balletvoorstelling	Rapportbespreking
T2	Geen nevenactiviteiten	Mentor had gesprekken met leraren, waren wisselend over de leerling
T3	Mentor mee naar familiehuwelijk, familie is op de volkstuin van de mentor geweest, uitstapje Duinrell	Nee.
T4	Nee	Mee naar ouderavond

T5	Geen	Geen
T6	Nee	Over rapportcijfers
T7	Twee keer naar de bioscoop	Ja, contact met leraar
T8	10 middagen bijgespijkerd in kerstvakantie, naar de film, naar Hiswa en Duinrell met School's cool	Samen met vader mee naar rapportgesprekken
T9	Praten over tv-serie, naar film, Anne Frankhuis en met hele familie op bezoek bij mentor thuis	Mee met ouders
T10	Soms samen eten, 2x musea	Mee naar ouderavond, schoolavonden
T11	Uitstapje naar Duinrell. Extra begeleiding voor examens.	Ze is nooit meegegaan naar school.
T12	De mentor is meegeweest met het School's cool uitstapje naar Duinrell. Soms gingen ze samen een krant kopen.	Haar mentor is nooit op school geweest.
T13	Verschillende uitstapjes, de Efteling, zwemmen, kermis. Ook nog af en toe contact na de begeleiding.	De mentor heeft een paar maal moeten bemiddelen op school, in een conflict tussen vader en school, plus tolken op ouderavonden.
T14	Geen contact in de vrije tijd. Wel extra begeleiding tijdens examenweken.	Haar mentor is nooit op school geweest.
T15	Geen contact in de vrije tijd.	Zijn mentor is nooit op school geweest, maar onderhoudt wel telefonisch contact. Hij is wel leesouder op de basisschool geworden om te proberen om taalachterstand te voorkomen.
T16	Diverse uitstapjes samen, o.a. poolen. Nog informeel contact na de begeleiding.	De mentor is vaker op school geweest, bij ouderavonden en hij heeft bemiddeld bij ruzie. Hij heeft ook gezorgd voor een aanmelding op een andere school.
T17	Ze hebben vaker samen een uitstapje gemaakt, bv naar de film.	De mentor is een keer mee geweest naar een ouderavond samen met de ouders.
T18	Samen naar Duinrell.	De mentor is nooit op school geweest. Hij is zelf afkomstig uit het onderwijs.
T19	Vooraf 'buiten' afspraken	Ja, gesprek met schoolmentor over gedrag
T20	Geen contact in vrije tijd. Wensen van mentor zoals museum lukten niet i.v.m. voetbal	De mentor is in het begin samen met vader naar ouderavond op school geweest, later ging vader alleen.

School's cool stimuleert het geven van extra aandacht aan de leerling door bijvoorbeeld het maken van uitstapjes in de vrije tijd. Een keer is dit ook voor alle mentoren en leerlingen samen gedaan. Zij zijn toen naar Duinrell geweest. Bij School's cool is een budget beschikbaar voor onkostenvergoeding van nevenactiviteiten. Mentoren tasten zelf af in hoeverre hun leerling zin heeft in extra activiteiten. Een enkel kind leent zich hier niet voor omdat hij of zij bijvoorbeeld erg introvert is en eigenlijk de huiswerkbegeleiding al veel is voor de leerling. Mentoren vullen op eigen creatieve wijze uitstapjes of activiteiten in de vrije tijd in. Zo heeft een mentor tijdens de begeleidingsperiode met haar leerling de serie *Vet Vmbo* gevolgd. As ze elkaar dan zagen gingen ze samen bespreken wat er was gebeurd. Voor de leerling was deze serie een eyeopener. Ze dacht vroeger dat Nederlandse kinderen nooit problemen hadden, maar in deze serie hadden ze ook

problemen. Ze hebben veel gepraat over de ontwikkelingen die de leerlingen uit de tv-serie doormaakten. Daardoor is ze opener geworden en gegroeid, aldus de mentor.

Sommige mentoren nodigen de hele familie uit bij hen thuis. Zeven mentoren geven aan dat het contact met de familie zeer warm is verlopen.

De meeste mentoren proberen ook contact met school te onderhouden. Zes mentoren hebben geen contact met school gehad. Meestal konden ze vanwege hun eigen werk daar geen tijd voor vrijmaken of was het niet nodig volgens leerling of ouders. Wel hebben ze extra les gegeven voor proefwerkweken of zijn ze meegegaan naar Duinrell. Elf mentoren hebben ouderavonden en rapportbesprekingen bezocht op de school van hun leerling, soms met één van de ouders, soms alleen. Wanneer het contact met school vlot verloopt, zijn sommige mentoren ook geneigd om intensiever contact te hebben met de leraar om waar mogelijk de steun aan de leerling te verbreden. Twee mentoren hebben zich zelfs ingezet bij conflicten op school waar hun leerling bij betrokken was. Tenslotte hebben drie mentoren alleen telefonisch contact gehad met school, over cijfers en vorderingen.

Enkele leerlingen aan het woord

“Ik was heel blij met de begeleiding. Mijn moeder was ook blij met de mentor. Ze praatten niet zo veel samen, want moeder praat nauwelijks Nederlands. Ik heb geleerd hoe je huiswerk moet plannen en moet aanpakken, vooral bij probleemvakken als Frans. Mijn schoolprestaties zijn zeker verbeterd dankzij zijn mentor. Het was gezellig samen met hem, ik keek er altijd naar uit, ik spaarde vragen op zodat ik die aan de mentor kon stellen. Ik zou iedereen aanbevelen om een mentor te nemen als je problemen in groep 8 hebt. Mijn broer heeft ook in groep 8 een mentor gekregen.”

“Ik vond de basisschool vooral gezellig en had er veel vriendinnen. Op de basisschool en ook in de brugklas had ik hulp nodig bij het leren. Ik dacht niet veel aan het huiswerk en was vooral met vriendinnen gezellige dingen aan het doen.

De basisschool heeft mij aangemeld voor een mentor. Het aanbod werd aan iedereen gedaan. Ik wilde eigenlijk geen mentor, maar mijn moeder vond het beter. Ik dacht dat de mentor mij zou gaan behandelen alsof ik dom was, maar dat was niet zo. Mijn mentor was erg leuk. Het hebben van een mentor is niets om je voor te schamen. Ik leerde beter rekenen, maar op het voortgezet onderwijs had ik al snel geen rekenen meer en toen had ik ook niet echt meer een mentor nodig.

De begeleiding was goed en leuk, ik heb er echt wat aan gehad, de mentor heeft mij duidelijk gemaakt hoe belangrijk een diploma is. Ik zou een mentor aanbevelen aan kinderen die te veel op straat lopen en met wie het niet goed gaat op school.

Het ROC vind ik wel moeilijk. Het is er chaotisch. Je moet echt zelfstandig werken. Soms is niet goed duidelijk wat er moet gaan gebeuren, want de docenten hebben het druk.”

“De mentor kwam elke dinsdag langs om ongeveer half zeven. Zij bleef tot half negen of tot zolang het nodig was. Wij deden meestal huiswerk samen, maar gingen ook veel lezen.

Eigenlijk hou ik niet zo van lezen. Ik heb van de mentor een boek gekregen over een slavenmeisje, dat heb ik nog en mijn zusjes hebben het ook gelezen. Ik heb geleerd dat je heel rustig moet lezen, zodat je alles snapt. En dat je vooral vragen heel goed moet lezen. Ik denk dat ik in de brugklas hoge cijfers haalde door de mentor. Mijn moeder gaf altijd lekkere koek en wij hebben veel gelachen. Ik zou nu ook best een mentor willen hebben om met examens te

helpen. Dat is prettig als er thuis niemand is om je te helpen. Een mentor is heel handig als je moeite hebt met schoolvakken en er niemand is die je kan helpen. Mijn zusje van 14 is veel te slim, die hoeft geen mentor, die volgt havo/vwo op het Cartesius. Mijn zusje van 12 wil wel een mentor. Zij is ook slim. Ik ben de domste thuis (zegt ze lachend)."

"Ik wil mijn rijbewijs halen als ik achttien ben. Mijn ouders moeten dat betalen. Als ze dat niet willen ga ik zeuren en dan doen ze het toch wel. En daarna wil ik een auto. Als ik negentien jaar ben wil ik verloofd zijn. Als ik 21 ben wil ik trouwen. Dat vind ik een leuke leeftijd om te trouwen. En dan wil ik ook kinderen. Ik wil dan niet meer werken. Mijn kinderen hoeven niet naar een crèche, ik wil zelf bij de kinderen zijn. Als de kinderen groter zijn, zal ik wel weer gaan werken."

"Ik vind school steeds moeilijker worden. Het niveau is steeds hoger geworden. Ik heb Duits en wiskunde laten vallen, en ook economie. Ik heb nu wel spijt dat ik economie heb laten vallen, want dan is het moeilijker om iets met marketing te gaan studeren.

Op de basisschool vond ik het leuker dan nu. Dat komt omdat je toen iedereen kende en dat er veel mensen waren die jou kenden. Ik heb nu ook veel meer hulp nodig dan op de basisschool. Mijn mentor helpt nu mijn zusje die in de brugklas zit. In de brugklas had ik trouwens niet zoveel problemen. Pas in de tweede klas kreeg ik moeite met school. Ik was toen niet echt bezig met leren, maar met andere dingen."

Tabel 26. Leerlingen controlegroep naar behoefte aan een mentor (N=20)

Nr	Steun gemist tijdens schoolloopbaan	Gedaald/gestegen	Mentor zinnvol volgens leerling	Mentor zinnvol volgens ouders/leerkracht	Extra informatie
C1	nee	gelijk	nee	nee	Zusje heeft wel School's cool mentor
C2*	Ja huiswerkklass gedaan (verplicht)	gedaald	ja	ja	Moeder mist steun
C3	Ja Huiswerkklass gedaan (verplicht)	doublure/gelijk	ja	ja	Overgang naar de brugklas heel moeilijk
C4*	Ja huiswerkklass gedaan (verplicht)	gedaald	ja	ja	Moeder heeft steun gezocht voor jonger zusje
C5	nee	gelijk	nee	nee	Veel steun gehad van familie (studerende zussen)
C6	nee	gestegen	nee	nee	Veel steun/bemoeienis ouders en oma's met schoolloopbaan
C7	nee	gelijk	nee	nee	Veel hulp gehad van nichtje
C8	beetje	gedaald	nee	ja	Voor broertje zou een mentor wel goed zijn
C9	Nee Huiswerkklass	gelijk	nee	ja	Zusje heeft wel School's cool mentor

C10	nee	gestegen	nee	nee	Goede ervaringen met klasmentoren eerste twee jaar middelbare school
C11*	Ja boppi project	gestegen	ja	ja	Zou zeker mentor aanvaard hebben
C12	Nee, wel op de basisschool	gelijk	ja	ja	Met een mentor zou ze beter gepresteerd hebben
C13	nee	gelijk	nee	nee	Steun van broers en ouders
C14	Ja, spirit jeugdzorg (zwanger)	doublure/gedaald	ja	ja	Met een mentor zou ze vmbo-t gedaan hebben
C15*	Ja paar keer huiswerkklas	gedaald	ja	ja	Moeder heeft zelf bijles gezocht en abonnement op Kidsweek genomen
C16	nee	gelijk	nee	nee	Oudere zussen konden hem helpen en motiveren
C17	ja	gestegen	ja	nee	Veel problemen (gedrag/verkeerde vrienden/gebrek aan motivatie) gehad in groep acht en brugklas.
C18	nee	gelijk	nee	nee	
C19	nee	gelijk	nee	nee	Betrokken vader. Afdelingscoördinator greep in toen het niet zo goed lukte met huiswerk afkrijgen.
C20	nee	gelijk	nee	nee	Broers en zussen succesvol op gebied van onderwijs en carrière. Konden dus veel praktische steun bieden.

* Eénoudergezin

In deze tabel wordt het verloop van de schoolloopbaan gekoppeld aan het gevoel van de leerlingen wel of niet een mentor gemist te hebben. De mening van de ouders hierover wordt apart weergegeven.

Acht leerlingen van de controlegroep denken achteraf dat ze veel baat gehad zouden hebben bij een mentor in de brugklas. Ook negen ouders zijn die mening toegedaan. De twee leerlingen die tegen de mening van hun ouders in vinden dat ze geen mentor hoefden, hechten erg aan zelfstandigheid. Opvallend genoeg betreft het twee kinderen die niet in Nederland geboren zijn en diverse broertjes en zusjes hebben die jonger zijn dan zichzelf. Ze raden hun jongere broers en zussen wel een mentor aan, en in het Afghaanse gezin is nu een mentor van School's cool actief. Zelf hebben deze leerlingen het niet altijd even gemakkelijk gehad tijdens hun schoolloopbaan, dus het lijkt eerder een soort trots te zijn die hen doet zeggen dat ze een mentor nooit gemist hebben. De Marokkaanse leerling verwoordt het zo: "Ik vond de overgang naar de brugklas wel erg groot en spannend, maar de school had alles goed uitgelegd. Ik hoefde toen echt geen mentor. Een mentor is goed voor achterstandskinderen en kinderen die niet goed opletten in de klas. Ik heb zelf informatie gezocht over vmbo-scholen en open dagen bezocht. Niemand heeft me daarbij geholpen."

Later spreekt hij zichzelf enigszins tegen als hij zegt dat het voortgezet onderwijs meer hulp moet bieden aan leerlingen: "Nu verwachten ze dat je vanaf de tweede klas zelfstandig bezig kunt zijn."

Bij hem ging de overstap na twee jaar na een andere school niet zonder problemen:

“Ik heb twee jaren vmbo-k gevolgd, maar ik kreeg pas na een tijd op de nieuwe school door dat ik daar vmbo-b volgde. Een leraar had me daarvoor ingeschreven zonder dat ik dat wist.” Hij zal zijn broertje wel adviseren om een mentor te nemen: “Mijn broertje houdt wel van hulp en ik heb zelf geen tijd om hem te helpen. Een mentor kan ook goed helpen bij keuzeproblemen, want mijn ouders kennen het schoolsysteem niet zo goed.”

Het Afghaanse meisje vertelt dat haar leraar op de basisschool had gezegd dat ze geen mentor nodig had, omdat ze heel zelfstandig was. Ze vindt het ook niet erg dat ze geen begeleiding had omdat ze het altijd goed gedaan heeft op school. Maar haar zusje heeft wel een mentor van School's cool gekregen omdat haar leraar van mening was dat ze niks te verliezen had daarmee. Deze Nederlandse vrouw komt nu al vrij lang in het gezin, en zelf heeft ze haar ook wel dingen gevraagd, en ook haar zusje in de brugklas wordt nu door haar geholpen. Ze vindt dat kinderen die hulp willen hebben meer aan een mentor hebben die aan huis komt dan aan een huiswerkklas. De dertien leerlingen die geen behoefte hebben gehad aan een mentor in de brugklas zijn trots op hun zelfstandigheid. Leerlingen die veel steun kregen van familieleden hebben ook geen mentor gemist. Een Surinaamse jongen vindt dan ook dat het ook aan de band tussen de gezinsleden ligt of er een persoon van buiten bij moet komen om te helpen. Zelf had hij voldoende steun gekregen van zijn familie en dat was ook wel nodig, want hij is heel lang speels gebleven. Hij vindt dat een mentor vooral nodig is voor kinderen met een taalachterstand of extra hulp nodig hebben. Een meisje van Surinaamse afkomst weet nog meer factoren te noemen wanneer kinderen gebaat zouden zijn bij een mentor: als ze verlegen zijn, als ze concentratieproblemen hebben of andere problemen, als ze thuis geen hulp hebben of als ze extra moeten oefenen voor hun taal. Huiswerkklassen zijn naar haar mening geen goed alternatief voor een mentor, want dat vindt ze één grote grap. Kinderen gaan daar vooral naar toe om lol te trappen. Zelf heeft ze nooit hulp gevraagd op school want ze houdt ervan om alles zelf te regelen. Ook heeft ze veel steun gehad van een nichtje die naast haar woont. Ze zou nooit een mentor genomen hebben want ze beschouwt zichzelf als veel te zelfstandig.

De leerlingen die wel graag een mentor gehad zouden hebben, verlangden wel naar steun, begeleiding, hulp. Zij zijn juist niet zo blij met het feit dat ze heel veel zelf hebben moeten uitzoeken. Een Turkse leerlinge die naar dezelfde school ging als haar twee jaar oudere zus, vertelt het volgende: “Ik heb er nu wel spijt van dat ik in groep 8 geen mentor heb genomen. Ik vond de overgang naar de brugklas echt heel moeilijk. Ik was er niet op voorbereid en moest heel erg wennen. Het was een soort klap, die totaal onverwacht aankwam. Ik werd overstelpt met leerwerk en had geen idee hoe ik dat moest aanpakken. Ik heb toen met mijn mentor op school gepraat, die adviseerde me om mijn eigen leermethode te ontdekken. Mijn vader probeerde me ook te helpen, met wiskunde, maar bij leervakken als biologie, aardrijkskunde en geschiedenis heeft het een paar maanden geduurd voor ik ontdekte hoe ik alles het beste kon aanpakken.” Haar moeder vult aan dat haar oudste dochter minder moeite had met de overstap naar het voortgezet onderwijs, omdat ze altijd veel brutaler was en alles durfde te vragen.

Een ander Turkse leerlinge is nu gestopt met school omdat ze zwanger is. Ze zou ondersteuning op de brugklas wel fijn gevonden hebben: "Nu vond ik het moeilijk en ben ik van vmbo-t naar kader moeten gaan. Als ik hulp had gehad, was ik vast vmbo-t blijven doen, want ik was de enige van mijn vriendinnen die de test goed had gedaan. Misschien had ik ook meer gedaan als mijn ouders strenger waren geweest. Ik ben niet naar een huiswerkklass gegaan, omdat ik geen zin had om langer dan nodig op school te moeten blijven. Maar een mentor is fijn, want daarvoor hoef je je huis niet uit." Overigens denkt ze dat haar broer daarom geen mentor zou willen, want hij is liever buiten in zijn vrije tijd. Deze leerlinge, die zwanger is geworden op haar zestiende, is door de basisschool niet voorgedragen voor een mentor omdat de lerares de indruk had dat ze voldoende zelfredzaam was. Geconfronteerd met het feit dat haar voormalige leerling tienermoeder wordt en daardoor jeugdzorg heeft ingeschakeld, is het commentaar van deze docente: "Zie je wel dat ze heel zelfstandig is, ze heeft zelf jeugdzorg weten te vinden. Ze redt zich wel."

De twee leerlingen van Eritrese afkomst zijn een tweeling die wel steun aan elkaar hadden toen ze naar het voortgezet onderwijs gingen, maar veel problemen hadden met school- en richtingkeuze. Ze vonden het heel lastig dat ze zoveel zelf moesten uitzoeken op de middelbare school. Ondanks het feit dat ze alleen maar Nederlands praten thuis ("Toen we op familiebezoek waren in Eritrea merkten we pas hoe 'verkaasd' we waren") is het duidelijk dat het gezin weinig contact heeft met Nederlanders. Hun moeder vertelt dat ze een Nederlandse vriendin heeft die altijd alle contacten met instanties voor haar regelt. Ze zou ook graag hulp bij het huiswerk willen voor haar 14-jarige dochter, maar weet niet hoe ze dat moet regelen. De tweeling kan haar ook niet goed helpen omdat hun niveau lager is. Deze moeder, die slechts gebrekkig Nederlands praat, zou de mentor ook graag als hulp voor zichzelf willen.

Dit is ook het geval bij de Chinese moeder uit de controlegroep. Zij vindt een goede opleiding voor haar zoon heel belangrijk en voelt zich tekort schieten in zijn begeleiding omdat ze niet goed Nederlands praat en het Nederlandse onderwijssysteem niet kent. Zonder dat ze het project School's cool kent heeft ze geprobeerd haar zoon te begeleiden door ongeveer dezelfde methode te hanteren: ze heeft bijles voor hem gezocht op de brugklas, omdat hij moeite had met verschillende vakken en niet goed wist aan wie hij dingen moest vragen. Ze heeft hem gestimuleerd om veel te lezen en ze heeft zelfs een abonnement op Kidsweek voor hem gekocht, omdat ze dacht dat dat goed was voor zijn Nederlands. Thuis praten ze alleen Chinees en haar kennissenkring bestaat vrijwel alleen uit Chinezen. Zelf volgt ze nog steeds Nederlandse les en ze zou het fijn vinden om elke week met iemand te oefenen.

Hoewel een mentor van School's cool dus veel van de begeleidingsproblemen van deze moeder had kunnen oplossen, meldt de basisschoolleraar van haar zoon desgevraagd dat deze jongen niet voor een mentor zou zijn voorgedragen. Hij had geen gedragsproblemen en kon goed meekomen op school.

§ 5. Uitslagen CBCL test

De sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen van de testgroep en de controlegroep is uitgebreider in beeld gebracht met behulp van de CBCL test (Child Behavior CheckList). Deze test is ingevuld door leerlingen, mentoren en leerkrachten voor het begin van het mentoraat (nulmeting) en enkele jaren later (nameting). Elke leerling heeft voor beide momenten 120 vragen beantwoord over het eigen gedrag. Met een computerprogramma zijn daarna de scores van leerlingen op items berekend. Elk item vertegenwoordigt ongeveer 9 tot 14 vragen. Hoe vaker ze een vraag positief beantwoord hebben, hoe hoger hun score op dat probleemgebied. De vragen zijn namelijk negatief gesteld. Enkele voorbeelden daarvan zijn: ik vecht veel, ik huil veel, ik bijt nagels, ik schep op, ik word veel gepest, etc. Eerst worden probleemgebieden behandeld en daarna positieve items.

Uitslagen van problemen

Tabel 27. Scores leerlingen testgroep op acht probleemgebieden bij nulmeting en nameting (N=20)

	Nulmeting			Nameting		
	Min.	Max.	Gem.	Min.	Max.	Gem.
Angstig/depressief gedrag	50	69	54.0	50	62	52.4
Teruggetrokken gedrag	50	73c	55.1	50	69b	54.2
Somatische klachten	50	60	52.5	50	63	53.9
Sociale problemen	50	64	52.5	50	55	50.9
Denkproblemen	50	54	51.1	50	61	51.5
Aandachtsproblemen	50	69b	53.6	50	78c	52.7
Overtreden van regels	50	64	52.5	50	64	52.4
Agressiviteit	50	62	51.9	50	60	51.0
Geïntern. problemen	35	65c	49.1	30	65c	47.5
Geëxtern. problemen	29	61b	44.9	29	61b	42.5
Totaliteit problemen	29	64c	46.0	26	63b	42.3

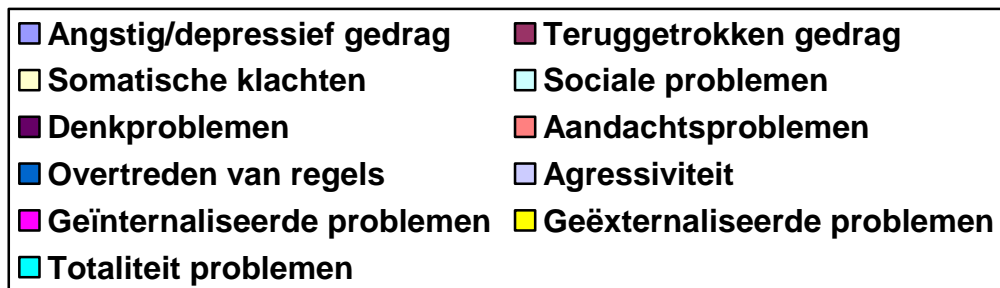
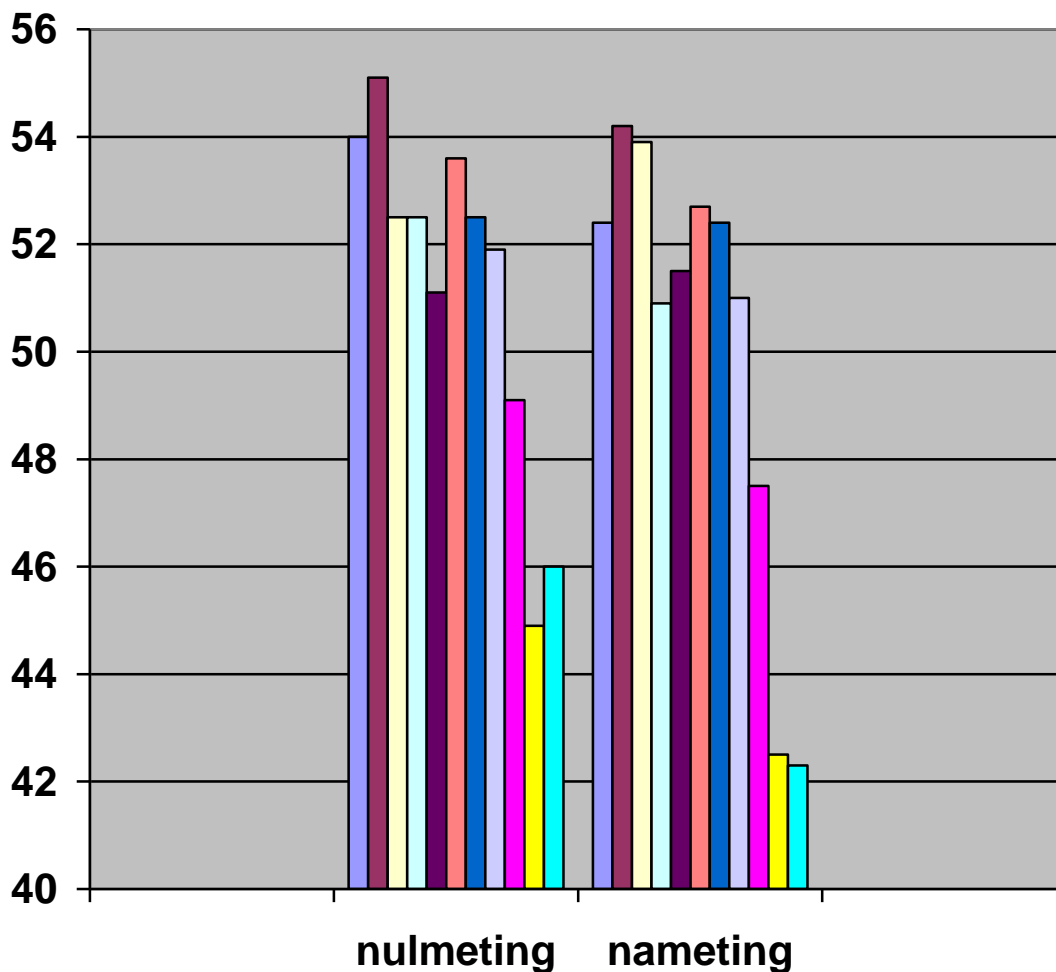
Legenda: c staat voor clinical (zorgwekkend) en b voor borderline (op het randje)

Vergeleken met vroeger zijn de psychologische problemen van leerlingen van de testgroep over het algemeen iets verminderd. Ze hebben minder last van verlegenheid, angsten, concentratieproblemen en agressiviteit. Maar ook problemen als spijbelen, ongehoorzaamheid en liegen worden minder naarmate de leerlingen ouder worden. Opvallend is dat somatische klachten dan juist toenemen. Het gevaar is dat leerlingen zich mooier of beter hebben kunnen voordoen dan ze in werkelijkheid zijn. Sommige vragenlijsten, met name van enkele jongens waarover mentor en leraar hadden gemeld dat ze niet de gemakkelijkste waren, waren inderdaad 'neutraal' ingevuld: hierbij waren alleen de positieve items aangekruist. Daarom is het des te opvallender dat leerlingen op interne problemen als angsten en teruggetrokken gedrag toch relatief hoog scoren, ook als ze ouder worden. Tabel 28 laat zien dat vier van de 20 leerlingen van de testgroep bij de nameting meer problemen ervaren dan bij de nulmeting. Drie hiervan zijn meisjes. Zes leerlingen kregen meer problemen op extern gebied, waarvan vier meisjes. Vier leerlingen kregen meer interne problemen, en ook hierbij betrof het meer meisjes dan jongens.

Tabel 28. Ontwikkeling van problemen na de brugklas bij leerlingen van de testgroep naar sekse (N=20)

Type problemen	Aantal meisjes		Aantal jongens		Alle leerlingen		
	toename	afname	toename	afname	toename	afname	gelijk
Geïnternaliseerde problemen	+3	-5	+1	-6	+4	-11	5
Geëxternaliseerde problemen	+4	-4	+2	-5	+6	-9	5
Totaliteit problemen	+3	-6	+1	-7	+4	-13	3

Grafiek 1. Overzicht van mate van problemen van leerlingen testgroep bij nulmeting en nameting



Grafiek 1 laat duidelijk zien dat bijna alle problemen bij leerlingen van de testgroep later wat minder zijn. Uitzonderingen zijn somatische klachten en denkproblemen. Daar is sprake van een lichte toename.

Tabel 29. Scores mentoren en leraren op probleemgebieden van leerlingen van de testgroep (N=20)

	Mentor (nulmeting)			Leraar (nameting)		
	Min.	Max.	Gem.	Min.	Max.	Gem.
Angstig/depressief gedrag	50	78c	54.4	50	70c	56.6
Teruggetrokken gedrag	50	83c	55.8	50	90c	57.6
Somatische klachten	50	75c	53.6	50	65b	53.3
Sociale problemen	50	65b	55.1	50	70c	55.2
Denkproblemen	50	67b	51.9	50	72c	54.1
Aandachtsproblemen	50	67b	53.7	50	67b	55.9
Overtreden van regels	50	72c	55.0	50	79c	58.7
Agressiviteit	50	64	53.8	50	76c	56.2
Geïnternaliseerde problemen	42	82c	53.4	46	74c	55.8
Geëxternaliseerde problemen	42	67c	50.4	42	77c	55.2
Totaliteit problemen	41	67c	53.0	42	73c	55.9

Ook de mentoren en leraren hebben een CBCL vragenlijst over de leerlingen van de testgroep ingevuld. De mentoren baseren hun visie op de periode dat ze wekelijks tijd samen doorbrachten, toen de leerlingen 12 en 13 jaar oud waren (nulmeting). De leraren hebben minstens een jaar les gegeven aan de leerling toen deze 16 of 17 jaar oud was (nameting). Net zoals bij de tabellen over het zelfbeeld van de leerlingen, zijn bovenstaande cijfers gebaseerd op 120 vragen die leraren en mentoren ingevuld hebben over de leerling. Ook hier geldt dat hoe hoger de leerling gescoord heeft, hoe hoger zijn probleem.

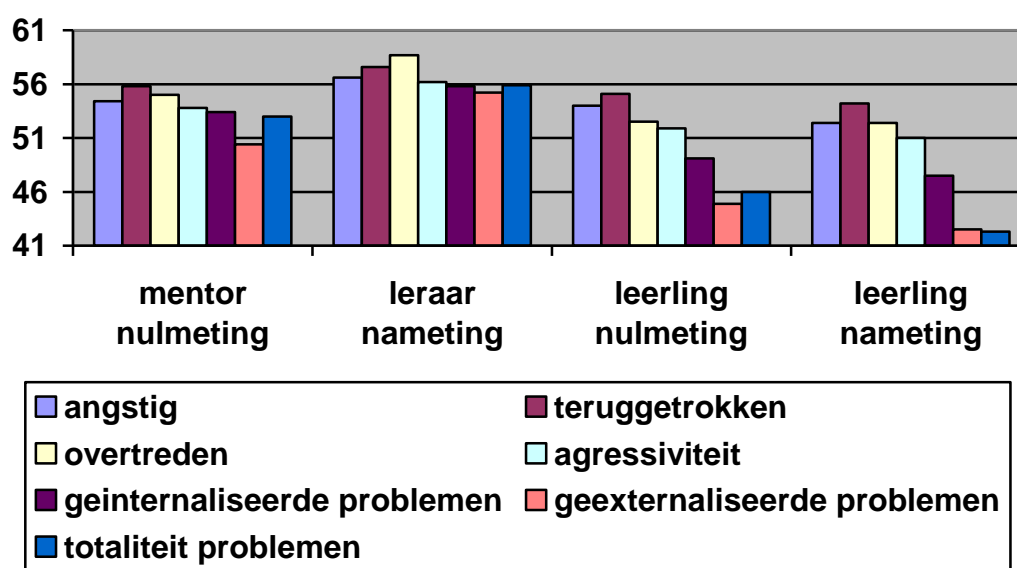
Duidelijk is dat leraren een negatiever beeld hebben van de leerlingen dan de mentoren. Omdat ze hen hebben meegemaakt in de klas, is het niet verwonderlijk dat de leerlingen bij hen vooral hoger scores op externe problemen zoals het overtreden van regels en agressiviteit. Maar de leraren denken ook dat de leerlingen meer innerlijke problemen hebben, zoals angstig of teruggetrokken gedrag en denkproblemen.

Tabel 30. Vergelijking van scores op enkele probleemgebieden tussen leerlingen van de testgroep, mentoren en leraren

	Mentor nulmeting	Leraar nameting	Leerling nulmeting	Leerling nameting
Angst/depressie	54,4	56,6	54,0	52,4
Teruggetrokken gedrag	55,8	57,6	55,1	54,2
Overtreden van regels	55,0	58,7	52,5	52,4
Agressiviteit	53,8	56,2	51,9	51,0
Geïnt. problemen	53,4	55,8	49,1	47,5
Geëxt. problemen	50,4	55,2	44,9	42,5
Totaliteit problemen	53,0	55,9	46,0	42,3

Als de scores van de leerlingen vergeleken worden met die van leraren en mentoren op dezelfde items, valt op dat de leerlingen zelf van mening zijn dat ze heel weinig problemen hebben. De mentoren, die de leerlingen tijdens de brugklasperiode goed gekend hebben, laten de leerlingen hoger scoren op zowel externe als interne problematiek. Het verschil in inschatting tussen leraren en leerlingen is echter het grootste. In grafiek 2 wordt dit ruimtelijk weergegeven.

Grafiek 2. Vergelijking gemiddelde scores mentoren nulmeting, leerkrachten nameting en leerlingen testgroep bij nulmeting en nameting naar probleemgebieden



De grafiek laat de scoregemiddelden zien die mentoren, leerkrachten en leerlingen van de testgroep hebben ingevuld. Allereerst valt op dat leerlingen bij de nulmeting iets minder problemen melden dan de mentoren. Leerkrachten hebben bij de nameting opvallend hogere gemiddelden op problemen gescoord dan de leerlingen. De scores van de leerlingen bij de nameting zijn iets lager vergeleken met de nulmeting. Leerlingen vinden zelf dat zij vooral minder externe problemen hebben.

Tabel 31. Scores leerlingen controlegroep op probleemgebieden (N=20)

	Nulmeting			Nameting		
	Min.	Max.	Gem.	Min.	Max.	Gem.
Angstig/depressief gedrag	50	75c	54.5	50	70c	51.9
Teruggetrokken gedrag	50	64	52.4	50	78c	54.2
Somatische klachten	50	52	50.6	50	72c	53.1
Sociale problemen	50	83c	56	50	73c	53.5
Denkproblemen	50	70c	52.4	50	69b	51.7
Aandachtsproblemen	50	91c	55.2	50	96c	54.5
Overtreden van regels	50	74c	54.5	50	69b	53.7
Agressiviteit	50	78c	53.9	50	78c	52.4
Totaal interne problemen	27	65c	43.9	27	77c	43.8
Totaal externe problemen	30	71c	46.8	34	75c	46.2
Totaliteit problemen	26	76c	44.4	26	79c	43.5

Bij de nameting heeft de controlegroep over het algemeen iets minder psychologische problemen dan bij de nulmeting in de periode van overgang van groep 8 naar de brugklas (een gemiddelde van 43.5 tegenover 44.4).

Opmerkelijk is dat zij wel meer last krijgen van somatische klachten en dat ook het teruggetrokken gedrag toeneemt. Bij dit laatste item hebben ze gescoord op zaken als: ik ben liever alleen, ik heb weinig energie, ik ben verlegen, er is niet veel waar ik plezier aan ontleen. Daarentegen scoren ze lager op items die geschaard zijn onder het kopje angstig/depressief gedrag: ik maak me vaak zorgen, ik ben nerveus, ik vind dat ik perfect moet zijn, ik huil veel, ik voel me waardeloos. Onder externe problemen worden het overtreden van regels en agressief gedrag gerekend.

Leerlingen hebben hierbij gescoord op zaken als roken, drinken van alcohol, vloeken, slechte vrienden, stelen, weglopen, etc. Onder agressief gedrag wordt geschaard het stukmaken van dingen, vechten, koppig zijn, schreeuwen, wantrouwend zijn, plagen, ongehoorzaam zijn, ruziën.

Aandachtsproblemen scoorden zowel in de brugklas als in de eindexamenklas heel hoog. Hieronder worden zaken verstaan als gebrek aan concentratie, dagdromen, moeilijk stilzitten, onoplettendheid en slecht schoolwerk.

In de brugklas hebben de leerlingen vooral last van sociale problematiek. De vragen die onder dit item vallen gaan over eenzaamheid, onhandigheid, pestgedrag, jaloezie, afhankelijkheid.

Omdat gemiddelden niet zoveel zeggen over individuele veranderingen en verschillen tussen de seksen, wordt in de onderstaande tabel weergegeven op welke probleemgebieden jongens en meisjes hoger hebben geschoord sinds ze in de brugklas zaten.

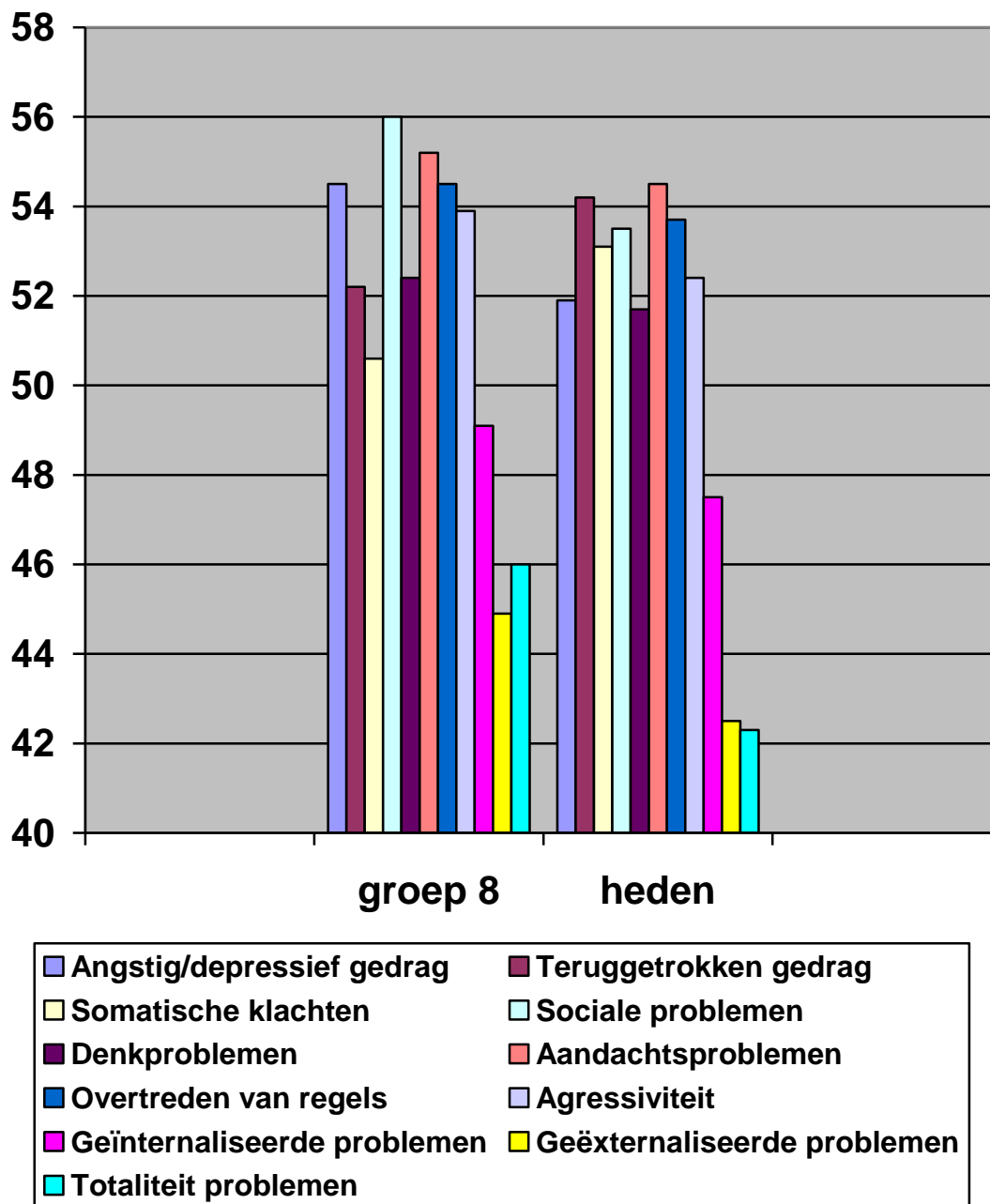
Tabel 32. Ontwikkeling van problemen leerlingen controlegroep na de brugklas naar sekse (N=20)

Type problemen	Aantal meisjes		Aantal jongens		Alle leerlingen		
	toename	afname	toename	afname	toename	afname	gelijk
Geïnternaliseerde problemen	+3	-5	+3	-6	+6	-11	3
Geëxternaliseerde problemen	+4	-4	+4	-4	+8	-8	4
Totaliteit problemen	+4	-5	+1	-7	+5	-12	3

In totaal vijf leerlingen vinden dat ze tegenwoordig meer problemen hebben dan in de brugklas. Vier van hen betreft meisjes.

Bij zes van de twintig leerlingen is de interne problematiek toegenomen, en acht leerlingen kampen in de eindexamenklas met meer externe problemen dan ten tijde in de brugklas. Evenveel jongens als meisjes uit de controlegroep ervaren een toename in interne en externe problemen. Dit is een verschil met de testgroep, waar meer meisjes dan jongens een toename van problemen hebben laten registreren.

Grafiek 3. Overzicht van de mate van problemen van leerlingen van de controlegroep bij nulmeting en nameting



Over de hele linie is sprake van een lichte afname van problemen, behalve bij teruggetrokken gedrag en somatische klachten.

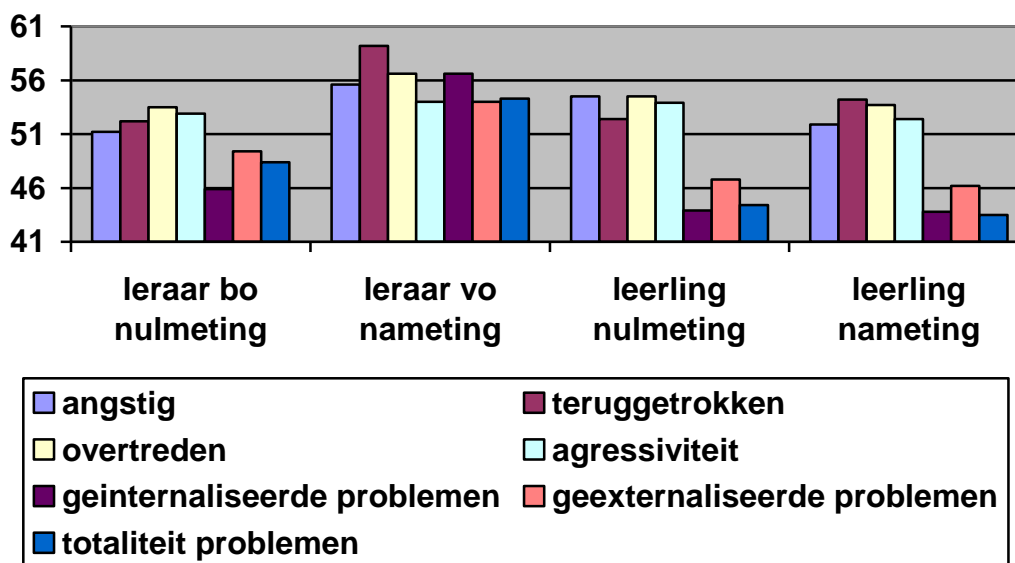
De volgende tabellen gaan in op het beeld dat de leraren van de leerlingen uit de controlegroep hebben gegeven. De basisschoollerares hebben minstens een jaar les gegeven aan de leerling toen deze 12 of 13 oud was. De leraren van het voortgezet onderwijs gaven les aan de leerling toen deze 16 of 17 jaar oud was.

Tabel 33. Scores van leraren op probleemgebieden van leerlingen controlegroep bij nulmeting en nameting (N=20)

	Nulmeting			Nameting		
	Gem. t-score controlegroep Leraren bo controlegroep (N=17)			Gem. t-score controlegroep Leraren vo controlegroep(N=13)		
	Min.	Max.	Gem.	Min.	Max.	Gem.
Angstig/depressief gedrag	50	59	51.2	50	62	55.6
Teruggetrokken gedrag	50	63	52.2	50	91c	59.2
Somatische klachten	50	64	52.4	50	66b	52.3
Sociale problemen	50	62	53.0	50	62	55.1
Denkproblemen	50	62	51.2	50	67b	54.1
Aandachtsproblemen	50	68b	52.8	50	75c	54.1
Overtreden van regels	50	67b	53.5	50	69b	56.6
Agressiviteit	50	66b	52.9	50	67b	54.0
Geïnternaliseerde problemen	39	58	45.9	39	72c	56.6
Geëxternaliseerde problemen	42	67b	49.4	42	68c	54
Totaliteit problemen	33	66	48.4	35	69c	54.3

Leraren van het voortgezet onderwijs schetsen een veel problematischer beeld van de leerlingen van de controlegroep in de nameting dan de leerkrachten van de basisschool gedaan hebben over de periode dat ze in groep 8 zaten. Alleen op het gebied van somatische klachten komen hun denkbeelden over de leerlingen ongeveer overeen, waarschijnlijk omdat ze beiden daar weinig over weten. De leraren van het voortgezet onderwijs denken dat hun leerlingen vooral qua interne problemen het heel moeilijk hebben.

Grafiek 4. Vergelijking gemiddelde scores leerkrachten en leerlingen uit de controlegroep bij nulmeting en nameting naar enkele probleemgebieden



De grafiek laat de gemiddelde scores zien van leerkrachten en leerlingen over het gedrag en de gevoelens van leerlingen van de controlegroep, vroeger en nu. Allereerst valt op dat leerlingen in de nulmeting minder problemen melden dan de leerkrachten van groep 8 van het basisonderwijs. Leerkrachten uit het voorgezet onderwijs hebben in de nameting opvallend hogere gemiddelden op problemen gescoord dan de leerlingen zelf. De scores van de leerlingen in de nulmeting en nameting komen bijna overeen, uitgezonderd voor externe problemen. De leerlingen zelf vinden dat daar nu minder sprake van is.

Uitslagen positieve ontwikkelingen

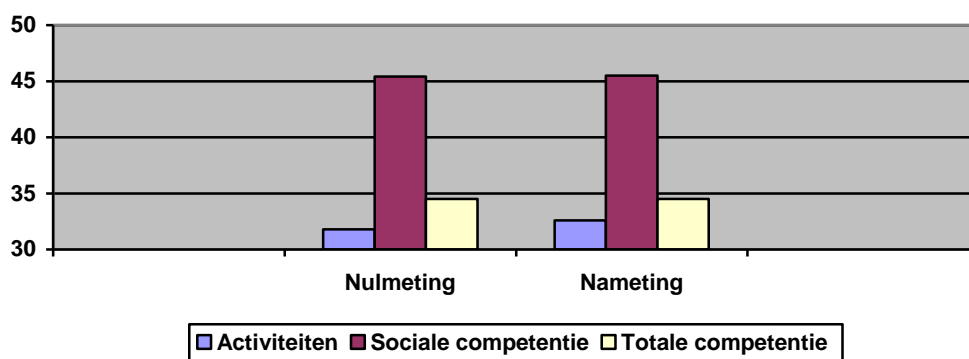
In de Child Behavior Checklisten kunnen leerlingen aangegeven hoe actief ze zijn. Hierbij gaat het om zaken als lidmaatschap van een vereniging of sportclub, en of ze een (bij)baantje hebben. Ook hun sociale competentie wordt gemeten, op basis van deelname aan organisaties, aantal vrienden, en de intensiteit van het contact met vrienden. De totale competentie van leerlingen wordt bepaald aan de hand van hun activiteiten, omgang met vrienden en academische vorderingen.

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de gemiddelde scores van leerlingen op deze items. Ook hierbij is het zo dat deze gegevens gebaseerd zijn op items die de leerlingen zelf aangekruist hebben.

Tabel 34. Scores leerlingen testgroep op positieve gedragsitems bij nulmeting en nameting (N=20)

	Nulmeting			Nameting		
	Min.	Max.	Gem.	Min.	Max.	Gem.
Activiteiten	24	48	31.8	20	49	32.6
Sociale competentie	28	63	45.4	30	62	45.5
Totale competentie	21	51	34.5	22	49	34.5

Grafiek 5. Scores leerlingen testgroep op positieve gedragsitems bij nulmeting en nameting



Tabel en grafiek laten zien dat volgens het oordeel van de leerlingen van de testgroep hun sociale competentie ongeveer gelijk is gebleven. Deze score is gebaseerd op lidmaatschap van verenigingen, het aantal vrienden dat iemand heeft, de frequentie waarmee men ze ziet en hoe goed iemand met anderen en met zichzelf omgaat.

Activiteiten als deelname aan sportactiviteiten, baantjes en dergelijke zijn iets meer toegenomen ten opzichte van de huidige situatie. In totaal is hun competentie echter gelijk gebleven.

Onderstaande tabel gaat gedetailleerder in op de vraag of er verschil is in sekse wat betreft activiteiten en sociale competentie.

Tabel 35. Ontwikkeling van positieve gedragsitems leerlingen testgroep na de brugklas naar sekse (N=20)

	Aantal meisjes N=10		Aantal jongens N=10		Alle leerlingen N=20		
	toename	afname	toename	afname	toename	afname	gelijk
Activiteiten	+3	-5	+5	-3	+8	-8	4
Sociale competentie	+4	-4	+3	-6	+7	-10	3
Totale competentie	+6	-4	+3	-5	+9	-9	2

De competentie van negen leerlingen is toegenomen sinds de brugklas, maar van negen leerlingen is het ook afgenomen.

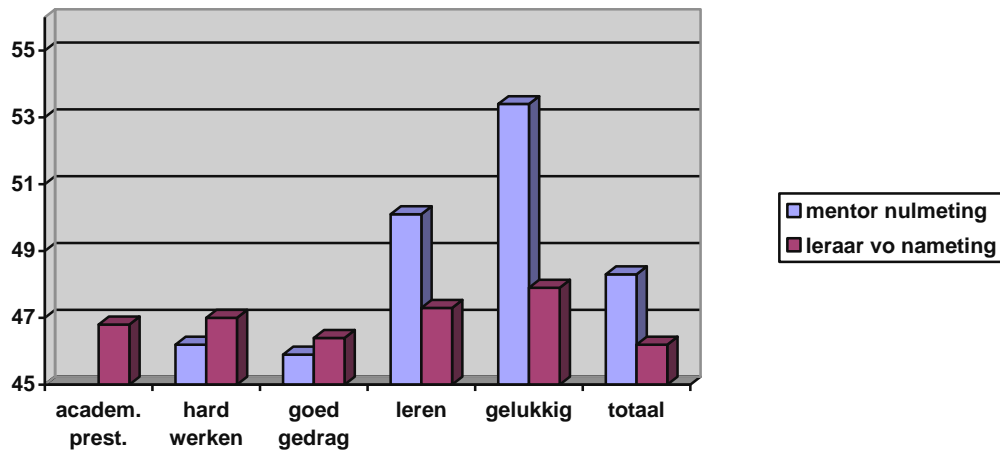
Qua competentie blijken het meer de meisjes te zijn die het goed doen. Van zes meisjes nam de totale competentie toe, terwijl dit maar drie jongens betrof. Van zeven leerlingen is de sociale competentie toegenomen, en ook hierbij scoren meisjes iets beter dan jongens. Qua toename in activiteiten zijn het echter de jongens die beter scoren dan de meisjes; vijf jongens zijn actiever geworden tegen drie meisjes.

Leraren en mentoren hebben andere positieve items ingevuld voor hun leerlingen. Ze moesten onder andere aankruisen hoe hard de leerling werkt, hoe goed zijn of haar (leer)gedrag is en hoe gelukkig hij of zij is.

Tabel 36. Scores mentoren en leraren op positieve factoren van leerlingen testgroep (N=20)

	Mentor Nulmeting			Leraar vo Nameting		
	Min.	Max.	Gem.	Min.	Max.	Gem.
Academische prestatie	n.c	n.c	<i>n.c</i>	37b	65	46.8
Hard werken	35	64	46.2	39	65	47.0
Goed gedrag	37	60	45.9	35	64	46.4
Leren	40	64	50.1	35	65	47.3
Gelukkig	38	64	53.4	35	58	47.9
Totaal	38b	64	48.3	35	65	46.2

Grafiek 6. Vergelijking gemiddelde scores mentoren nulmeting en leerkrachten vo nameting naar positieve factoren van leerlingen testgroep

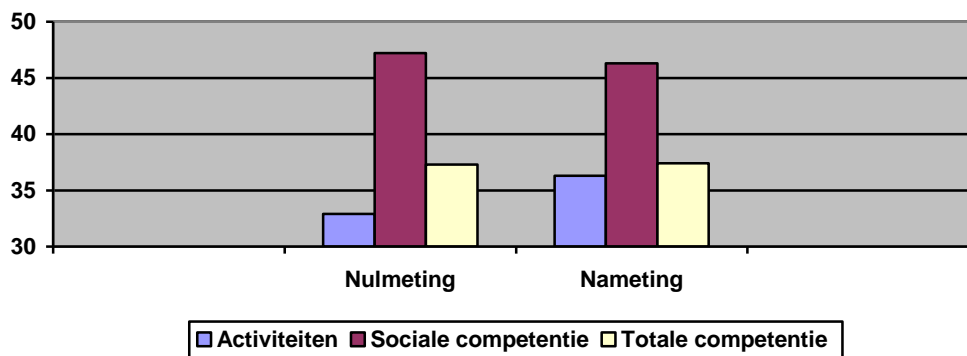


Uit tabel en grafiek is af te leiden dat volgens mentoren de leerlingen van de testgroep beter kunnen leren en gelukkiger zijn ten tijde van de nulmeting dan de leraren van het voortgezet onderwijs hen later inschatten bij de nameting. De mentoren waren tijdens hun begeleiding echter niet goed op de hoogte van de cognitieve en sociaal-emotionele prestaties van hun leerling om daar alle vragen over te kunnen beantwoorden. Over de academische prestaties kunnen vanwege de geringe data geen conclusies worden getrokken. Leraren van het voortgezet onderwijs vinden dat de testgroep zich nu beter gedraagt en dat de leerlingen ook harder werken dan hun mentoren ingeschat hebben toen ze in de brugklas zaten.

Tabel 37. Scores leerlingen controlegroep op positieve gedragsitems bij nulmeting en nameting (N=20)

	Nulmeting			Nameting		
	min	max	Gem.	min	max	Gem.
Activiteiten	20c	38	32.9	24c	61	36.3
Sociale competentie	35b	62	47.2	26c	52	46.3
Totale competentie	23c	43	37.3	20c	48	37.4

Grafiek 7. Scores leerlingen controlegroep op positieve gedragsitems bij nulmeting en nameting



Volgens tabel en grafiek zijn de leerlingen van de controlegroep worden in het voorgezet onderwijs iets actiever, ondanks het feit dat het lidmaatschap van sportverenigingen na de brugklas afneemt. De score op activiteit wordt op 16 á 17-jarige leeftijd voornamelijk veroorzaakt door bijbaantjes.

Opvallend genoeg is er ook een lichte daling in sociale competentie te zien. De score op dit item wordt berekend op basis van lidmaatschap van organisaties, het aantal vrienden en de frequentie waarin ze deze vrienden ontmoeten. Vooral de afname van intensiviteit van contact met vrienden veroorzaakt een lagere score. Jongeren van 16/17 jaar zijn druk met stages en werk en zitten vaak niet meer dagelijks op school, zodat ze hun vrienden minder vaak ontmoeten dan in de brugklas. Over de periode tussen nulmeting en nameting blijft hun totale competentie ongeveer gelijk.

Tabel 38. Ontwikkeling van positieve gedragsitems van leerlingen controlegroep na de brugklas naar sekse (N=20)

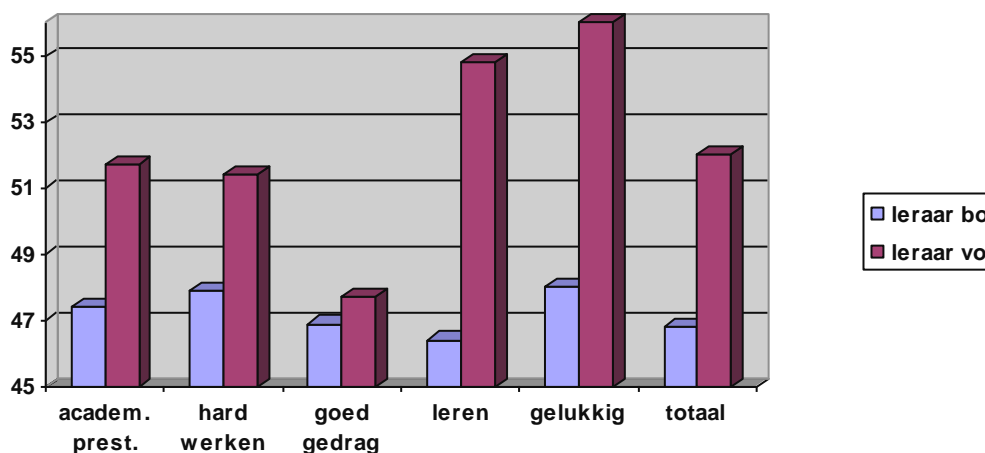
	Meisjes	Jongens	Totaal
Activiteiten	7	7	14
Sociale competentie	2	3	5
Totale competentie	5	5	10

De competentie van tien leerlingen van de controlegroep is toegenomen sinds de brugklas. Dat gaat in gelijke mate op voor jongens en meisjes. In de controlegroep blijkt de activiteit van meisjes net zozeer toegenomen te zijn als van jongens, terwijl in de testgroep het vooral de jongens waren die actiever werden.

Tabel 39. Scores leraren op positieve gedragsitems van leerlingen controlegroep bij nulmeting en nameting (N=20)

	Nulmeting			Nameting		
	Gem. t-score van controlegroep Leraren bo controlegroep (N=17)			Gem. t-score van controlegroep Leraren vo controlegroep (N=13)		
	Min.	Max.	Gem.	Min.	Max.	Gem.
Academische prestatie	35c	65	47.4	39b	65	51,7
Hard werken	37	54	47.9	35	65	51,4
Goed gedrag	35	64	46.9	35	65	47,7
Leren	35	65	46.4	44	65	54,8
Gelukkig	38	58	48.0	45	65	56,8
Totaal	35c	61	46.8	36c	65	52

Grafiek 8. Gemiddelden positieve factoren van leerlingen controlegroep volgens leraren basisonderwijs bij nulmeting en leraren voortgezet onderwijs bij nameting



Wat positieve factoren betreft, schatten de leraren van het basisonderwijs de leerlingen van de controlegroep duidelijk veel lager in dan de leraren van het voortgezet onderwijs. Dit is eigenlijk verwonderlijk, omdat deze laatste leraren de leerlingen ook op het gebied van problemen veel hoger hebben ingeschat.

Vergelijking testgroep en controlegroep

De gemiddelde scores op problemen van leerlingen uit de testgroep en de controlegroep van zowel nulmeting als nameting worden met elkaar vergeleken. Zo ontstaat een goed overzicht van ontwikkelingen die leerlingen naar eigen zeggen doormaken. Eerst is gekeken naar problemen en daarna naar positieve aspecten.

Tabel 40. Gemiddelde scores van leerlingen uit de testgroep en controlegroep naar probleemgebieden bij nulmeting en nameting

	Nulmeting		Nameting	
	Testgroep	Controlegroep	Testgroep	Controlegroep
	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
Angstig/depressief gedrag	54.0	54.5	52.4	51.9
Teruggetrokken gedrag	55.1	52.4	54.2	54.2
Somatische klachten	52.5	50.6	53.9	53.1
Sociale problemen	52.5	56	50.9	53.5
Denkproblemen	51.1	52.4	51.5	51.7
Aandachtsproblemen	53.6	55.2	52.7	54.5
Overtreden van regels	52.5	54.5	52.4	53.7
Agressiviteit	51.9	53.9	51.0	52.4
Geïnt. problemen	49.1	43.9	47.5	43.8
Geëxt. problemen	44.9	46.8	42.5	46.2
Totaliteit problemen	46.0	44.4	42.3	43.5

Bij de vergelijking van de testgroep en controlegroep op scores van leerlingen ten aanzien van problemen valt op dat de testgroep bij aanvang van het mentoraat een hogere score heeft op de totaliteit van de problemen ten opzichte van de controlegroep (46.0 t.o.v. 44.4). Dit verschil wordt voornamelijk veroorzaakt door het

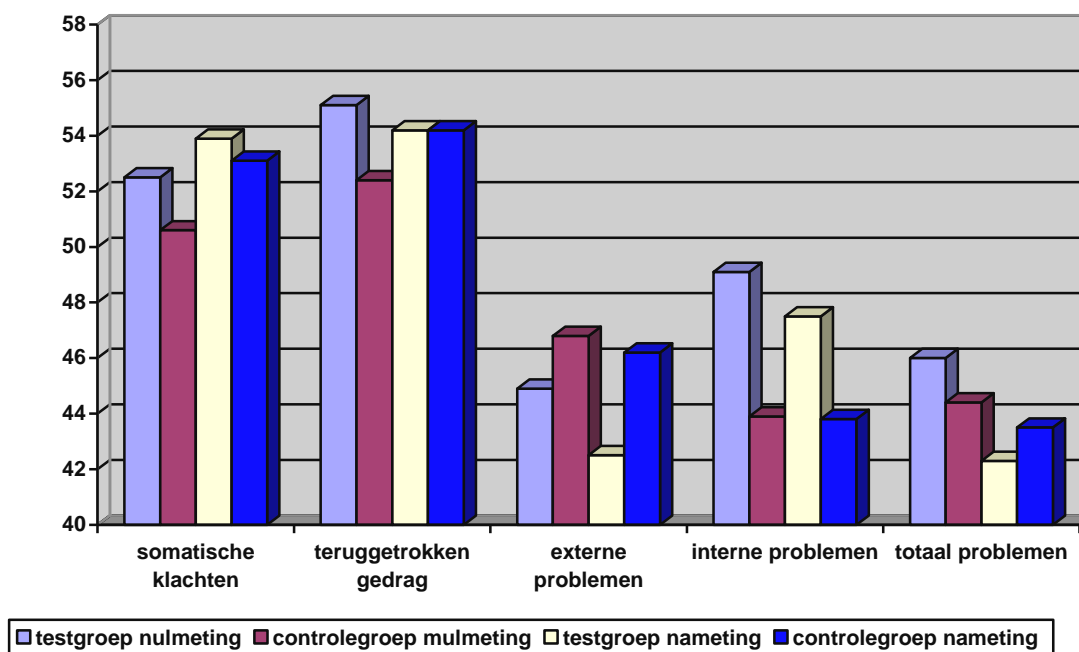
feit dat de leerlingen van de controlegroep relatief weinig interne problemen hebben (43.9 tegen 49.1). Vergeleken met de testgroep heeft de controlegroep in groep 8 alleen lager gescoord op de items teruggetrokken gedrag en somatische klachten. Het lijkt er dus op dat de kinderen uit de controlegroep in groep 8 hun problemen meer geuit hebben dan de kinderen uit de testgroep, die vooral hoog scoorden op teruggetrokken gedrag en geïnternaliseerde problemen.

In de huidige situatie is zowel bij de testgroep als controlegroep een afname van de totale problemen meetbaar. Bij de testgroep is een vermindering te constateren van angsten en depressies, teruggetrokken gedrag, sociale problemen, aandachtsproblemen, overtreden van regels, agressiviteit en geïnternaliseerde en geëxternaliseerde problemen. Somatische klachten en denkproblemen scoren iets hoger. In de huidige situatie spelen bij de testgroep de geïnternaliseerde problemen een grotere rol dan de geëxternaliseerde problemen (47.5 ten opzichte van 42.5), terwijl dit bij de controlegroep andersom is (43.8 ten opzichte van 46.2).

De leerlingen van de controlegroep hadden in de brugklas over het algemeen meer problemen dan in de eindexamenklas. Zowel interne als externe problemen nemen af naarmate de leerlingen ouder worden. Alleen somatische klachten nemen iets toe en ook vertonen ze iets meer teruggetrokken gedrag.

Het gaat momenteel met beide groepen iets beter ten opzichte van hun emotioneel en sociaal welbevinden in groep 8. Het meest opvallende verschil tussen beide groepen is te vinden in het feit dat er bij de controlegroep meer externe problemen zijn gemeten dan interne problemen terwijl dat voor de testgroep juist andersom is, zowel in groep 8 als tegenwoordig. Wat betreft af- en toename van problemen sinds de brugklas lopen de ervaringen van beide groepen juist opvallend parallel.

Grafiek 9. Gemiddelde scores leerlingen op probleemgebieden bij nulmeting en nameting



Tabel 41. Scores mentoren en leraren op probleemgebieden van leerlingen test- en controlegroep bij nulmeting en nameting

	Nulmeting		Nameting	
	Mentor testgroep (N=19)	Leraar bo controlegroep (N=17)#	Leraar vo testgroep (N=19)~	Leraar vo controlegroep (N=13)*
	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
Angstig/ depressief gedrag	54.4	51.2	56.6	55.6
Teruggetrokken gedrag	55.8	52.2	57.6	59.2
Somatische klachten	53.6	52.4	53.3	52.3
Sociale problemen	55.1	53.0	55.2	55.1
Denkproblemen	51.9	51.2	54.1	54.1
Aandachtsproblemen	53.7	52.8	55.9	54.1
Overtreden van regels	55.0	53.5	58.7	56.6
Agressiviteit	53.8	52.9	56.2	54.0
Geïnt. problemen	53.4	45.9	55.8	56.6
Geëxt. problemen	50.4	49.4	55.2	54
Totaliteit problemen	53.0	48.4	55.9	54.3

Legenda: ~ Deze gegevens zijn voor 19 leerlingen ingevuld; * 13 docenten; # 17 docenten

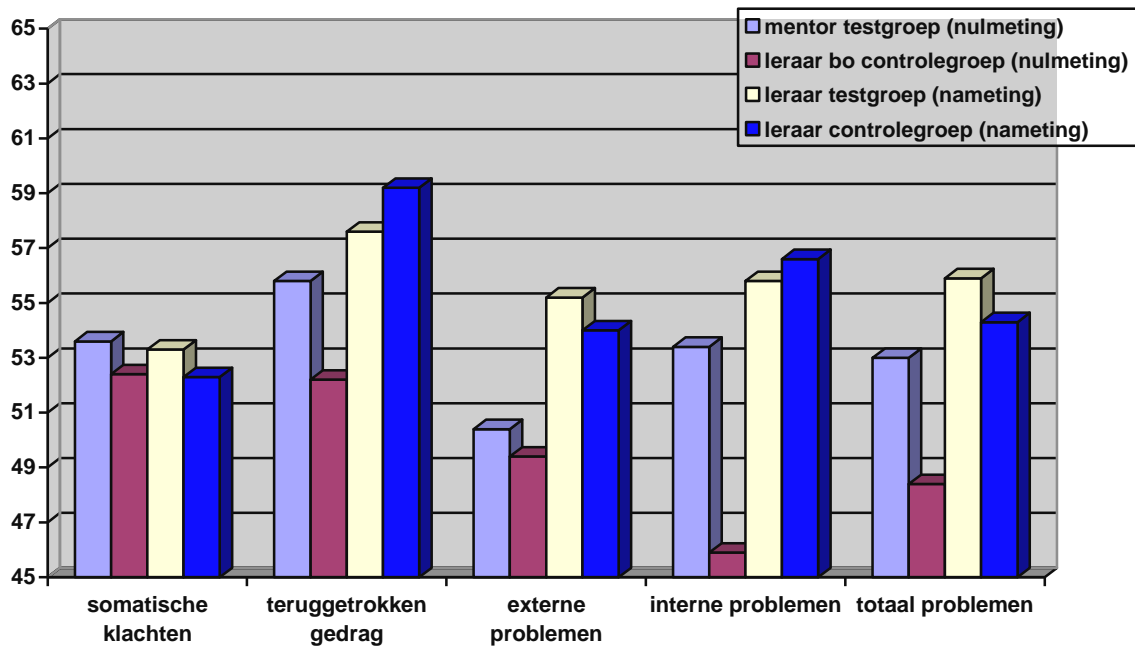
Deze tabel laat een interessante ontwikkeling zien. De leerlingen van de controlegroep hebben volgens hun leraren minder problemen dan de leerlingen van de testgroep. Zowel de leerlingen uit de controlegroep als de leerlingen uit de testgroep scoren volgens hun docenten hoger op problemen in de huidige situatie dan op 12-jarige leeftijd. Maar de controlegroep laat daarbij een veel hogere toename van problematische issues zien dan de testgroep. Vooral de toename van geïnternaliseerde problemen bij de leerlingen van de controlegroep is daarbij opvallend (van 45.9 naar 56.6) evenals de toename in teruggetrokken gedrag en angstig/ depressief gedrag. Ook geëxternaliseerde problemen zijn gestegen (van 49.4 naar 54).

Het beeld dat uit deze vergelijking naar voren komt, is het gegeven dat beide groepen leerlingen bij de nameting in de ogen van de docenten meer problemen kennen dan in de brugklas, maar dat de toename van problemen bij de leerlingen van de testgroep op kleinere schaal plaatsvindt dan bij de leerlingen uit de controlegroep.

Leraren uit het voortgezet onderwijs hebben over het algemeen een problematischer beeld van de leerlingen dan de leerlingen zelf aangeven.

Voor zowel de test als controlegroep dient opgemerkt te worden dat gezien de geringe omvang binnen deze groepen een aantal individuen het groepsbeeld sterk kunnen bepalen.

Grafiek 10. Gemiddelde scores mentoren en leraren voor leerlingen test- en controlegroep op probleemgebieden bij nulmeting en nameting



Het totale aantal problemen is voor zowel de testgroep als de controlegroep toegenomen volgens leerkrachten van het voortgezet onderwijs. Bij de controlegroep is de toename groter. Vooral de score op interne problemen is sterk gestegen.

Tabel 42. Scores van leerlingen uit de test- en controlegroep op positieve items bij nulmeting en nameting

	Nulmeting		Nameting	
	Testgroep (N=20)	Controlegroep (N=20)	Testgroep (N=20)	Controlegroep (N=20)
	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
Activiteiten	31.8	32.9	32.6	36.3
Sociale competentie	45.4	47.2	45.5	46.3
Totale competentie	34.5	37.3	34.5	37.4

De controlegroep heeft op alle positieve items hoger gescoord dan de testgroep. Dit hangt wellicht samen met het feit dat de leerlingen van de controlegroep minder met zichzelf blijken te worstelen dan de leerlingen van de testgroep.

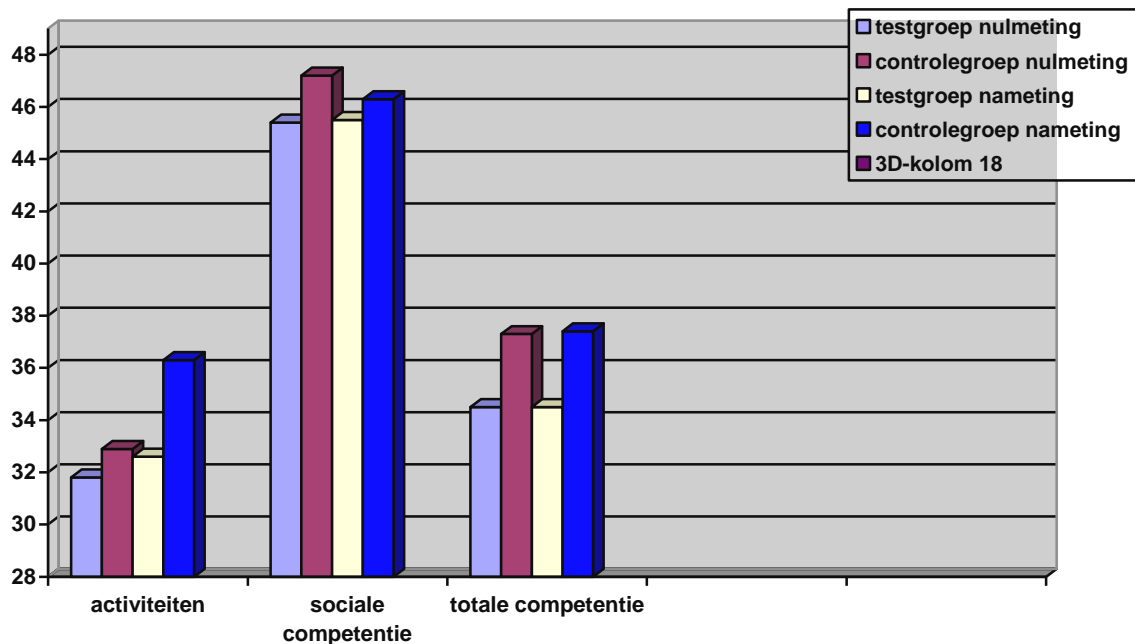
De totale competentie van de leerlingen is voor zowel de test- als controlegroep praktisch gelijk gebleven. Wel is er bij de leerlingen van de testgroep een toename van de sociale competentie te zien, terwijl bij de leerlingen van de controlegroep juist een afname geconstateerd is (+0.1 tegenover -0.9). Vooral de afname van de intensiviteit van het contact met vrienden veroorzaakt een daling op deze score. Bij de controlegroep ligt de score op het gebied van activiteiten nu hoger dan in groep 8. Dit wordt verklaard door het feit dat veel leerlingen in deze groep een bijbaantje hebben. Veel leerlingen uit de testgroep gaven aan dat ze het nu te druk hadden voor hobby's en bijbaantjes.

Tabel 43. Scores mentoren en leraren op positieve factoren van leerlingen test- en controlegroep bij nulmeting en nameting

	Nulmeting		Nameting	
	Mentor testgroep(N=19)	Leraren bo controlegroep(N=17)	Leraren vo testgroepN=19)	Leraren vo controlegroep(N=13)
	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
Academische prestatie	n.c*	47.4^	46.8	51.7
Hard werken	46.2	47.9	47.0	51.4
Goed gedrag	45.9	46.9	46.4	47.7
Leren	50.1	46.4	47.3	54.8
Gelukkig	53.4	48.0	47.9	56.8
Totaal	48.3	46.8	46.2	52.0

Legenda: * non computable; ^deze gegevens zijn voor 12 leerlingen ingevuld

Grafiek 11. Gemiddelde scores test- en controlegroep op positieve factoren bij nulmeting en nameting



Mentoren schatten over het algemeen de testgroep positiever in dan de leerkrachten van het voortgezet onderwijs. Dit kan voor een deel liggen aan het intensievere contact dat mentoren hebben gehad met de leerling. Bij de testgroep is ook gebleken dat mentoren over het algemeen de leerling veel beter kennen dan de leerkracht. Vooral in het voortgezet onderwijs ontbreekt het leerkrachten vaak aan tijd om te investeren in een hechte relatie met de leerling. De scores op positieve items zijn voor de testgroep beduidend lager in de huidige situatie. De controlegroep toont wel een stijging, en dus verbetering, in de positieve factoren. Zij worden vooral veel gelukkiger ingeschat in de huidige situatie dan in groep 8.

§ 6. Mentoren over zin en waarde van mentoraat

Tabel 44. Opvattingen mentoren over zin en waarde van mentoraat

Nr	Sterke kanten	Knelpunten	Effect	Aanbevelingen
T1	Kind blijft in context gezin	Geen	Meer pers. aandacht Brug tussen ouders- school en school-kind leidt tot betere onderlinge verhouding	Geen kinderen met te zware problematiek aannemen
T2	Voorbeeldfunctie	Geen	Individuele aandacht Meer aandacht voor achtergrond leerling	Geen
T3	Intervisie	Je moet het zelf verzinnen Omgang ouders	Goed	Mentoren hebben soms meer deskundigheid nodig
T4	Levenservaring mentor	Geen	Positieve instelling Interactie twee mensen	Niet te veel geld uitgeven aan scholing
T5	Weten waar je 't voor doet Zichtbaar resultaat	Geen	Overgaan	Geen
T6	Ambulante werkwijze Inzicht in thuissituatie Aandacht voor kind	Geen	Vertrouwensband biedt uitlaatklep voor leerling. Praktische en emotionele hulp	Geen zware doelgroep
T7	Themabijeenkomsten Intervisie	Weinig tijd op bijeenkomsten	Blikverruiming. Niet makkelijke weg kiezen Verantwoordelijkheid voor eigen leven	Kleinschaliger themabijeenkomsten Kind bij mentor thuis laten komen (1x p.m.)
T8	Sluit goed aan bij behoeften van kinderen	Taboeonderwerpen met leerling	Mentor is vriend en uitlaatklep Assertiviteit	Uitbreiden naar heel Nederland
T9	Opzet	Afbouwen van contact	Controle op huiswerk Examenresultaten Aandacht en bredere kijk op het leven	Feedback naar mentor en leerling Langer begeleiden Aanpassen aan kind
T10	Contract Flexibele richtlijnen Pubers zijn leuke doelgroep	Geen	Taalontwikkeling Verbreden kijk op leven, Verrijkend voor mentoren Voorkomen schooluitval Gemis aan begeleiding compenseren	Stimuleren dat ouders begeleiding overnemen Intake tussen school en mentor via School's cool
T11	Opzet prima Begeleiding goed Intervisie heel nuttig Thema's heel leerzaam Uitstapje goed voor contacten	1 ½ jaar is soms tekort. Moet wel klikken tussen mentor en leerling Aanbod bv krant komt niet altijd over; hoe moet je daarmee omgaan?	Duidelijk: met begeleiding gingen de punten omhoog, zonder begeleiding ging het minder goed	Meer maatwerk

T12	Doelgroep	Vmbo-scholen zijn negatief naar leerlingen	Persoonlijke aandacht Leren praten met een vreemde Leren nadenken over jezelf en gedachten verwoorden Structuur in huiswerk Taalvaardigheid	Meer allochtone mentoren en jonge mensen inzetten i.v.m. voorbeeldfunctie
T13	Goede opzet, bijscholing, thema-avonden was allemaal heel goed, adviezen van andere mentoren heel leerzaam	Afronding: er is geen overzicht van andere hulporganisaties of overdracht naar andere organisatie, tijdstip loslaten soms niet op maat	Stimuleren van motivatie maar als het niet klikt lukt het niet	Meer activiteiten inbrengen omdat veel leerlingen nooit de stad uitgaan Mentoren ondersteunen om hen ook als steun voor ouders in te kunnen zetten
T14	Stimuleren om leerling op een sportclub te krijgen is heel goed.	Te weinig vrijwilligers uit andere culturen. Geen Marokkaanse of Turkse leraren voor thema's.	Mentoren leren minstens zo veel als de leerlingen. Allochtone gezinnen krijgen contact met Nederlander die kan fungeren als gids.	Huisbezoeken afwisselen met andere locaties om de leerlingen in andere omgeving te krijgen. Flexibeler omgaan met opzet, meer op maat, bv. langer begeleiden, of twee mentoren inzetten of iemand uit eigen cultuur
T15	Opvang en deskundigheidsbevordering van vrijwilligers is echt heel goed Thema-avonden goed opgezet en voorbereid	geen	Hij is op een school leesouder geworden omdat leerlingen zo'n grote taalachterstand hebben	Jongetjes zijn meer gebaat bij een mannelijk rolmodel
T16	Begeleiding goed en onderlinge uitwisseling erg leerzaam	Groot verschil in leeftijd en achtergrond tussen mentor en leerling	Moelijk te zeggen, veel hangt af van de motivatie van de leerling en de klik onderling	Meer op maat begeleiden, qua duur en behoefte Meer mentoren uit eigen cultuur als rolmodel
T17	Onkostenvergoeding Thema-avonden, Intervisie Gezamenlijk uitstapje	Geen	Aanwezigheid mentor in gezin. Nakijken van huiswerk. Verbreden van blik op leven en maatschappij. Mentoren leren van andere culturen en kinderen.	Geen
T18	De opzet, de overgang van groep 8 naar de brugklas is erg goed. Goede middelen als atlas en woordenboek Goede begeleiding	geen	Meer aandacht voor zwakke leerlingen	geen

T19	Intervisie Contract Declaratiemogelijkheid	Te veel gericht op huiswerk Meer tijd om dingen te ondernemen	Vergroot kansen Bij kind thuis komen 1 op 1 begeleiding Contact met school	PR naar politiek Soms begeleiding in groepen mogelijk (3/4 kinderen samen)
T20	Opzet programma is goed Begeleiding is goed Intervisie is goed Aan huis komen is pluspunt doordat er dan ook contact is met ouders Goed schriftelijk adviesmateriaal	School's cool oefent geen druk uit op kinderen om aan bijeenkomsten en uitstapjes mee te doen	Vader kan voortaan alleen naar ouderavonden	geen

Het is niet verwonderlijk dat alle mentoren achter de opzet van het project staan, het begeleiden van leerlingen bij de overgang van basisschool naar voortgezet onderwijs. Daarvoor hebben ze zich als vrijwilliger aangemeld. Eenmaal bezig in de praktijk blijken er toch wat op-en aanmerkingen te maken zijn over de wijze waarin deze opzet het beste uitgevoerd kan worden.

Over het algemeen zijn de mentoren heel erg tevreden met de wijze waarop de intervisie is opgezet. Regelmatige bijeenkomsten met andere mentoren, meestal dezelfde, worden erg gewaardeerd. Je leert vooral van elkaar, van de praktijk. Ook de thema-avonden worden vaak genoemd als een positief punt van het project. Het feit dat ze bij een leerling aan huis komen om daar les te geven wordt ook over het algemeen als heel positief ervaren. Je leert de leerling beter kennen door ook zijn of haar thuissituatie te ervaren. Omdat de leerling vaak uit een andere cultuur afkomstig is, vinden veel mentoren dit ook heel leerzaam. Zoals één mentor het verwoordt: je leert als mentor minstens zo veel als de leerling. Veel mentoren zijn ook van mening dat het voor een allochtoon gezin heel goed is om een autochtone mentor te ontvangen. Ze hebben de ervaring dat ze door de ouders gebruikt worden als vraagbaak over de Nederlandse maatschappij. Niet alleen voor aangelegenheden die met school hebben te maken. Toch roepen deze thuiscontacten soms ook vragen op bij de mentoren: hoe ga je om met ouders als je leerling je allemaal dingen heeft verteld die de ouders niet mogen weten? Wat doe je als je de opvoedingsmethode van de ouders afkeurt? Dergelijke zaken komen wel af en toe aan de orde bij de intervisiegesprekken, maar sommige mentoren hebben behoefte aan meer informatie en steun hierbij.⁶

Een enkele mentor pleit ervoor om mentoren uit de eigen cultuur bij de gezinnen in te zetten, om culturele misverstanden te voorkomen. Dit betreft een Marokkaanse mentor die van mening is dat een vertrouwensband tussen mentor en leerling beter is op te bouwen als beiden dezelfde culturele achtergrond hebben. Om dezelfde reden is hij van mening dat leerling en mentor niet teveel in leeftijd moeten verschillen. De meeste mentoren, van Nederlandse leeftijd en vaak al met pensioen, zijn het niet met die visie eens. Ze vinden dat ze een leerling juist goed kunnen begeleiden vanwege hun levenservaring en hun kennis van het Nederlandse onderwijssysteem en de Nederlandse maatschappij. Veel mentoren blijken een onderwijskundige achtergrond te hebben.

⁶ Inmiddels is aandacht voor dit type vragen ook onderdeel van een training voor mentoren.

Een paar mentoren wijzen erop dat het belangrijk is dat het 'klikt' tussen de mentor en de leerling. Zonder die 'klik' is het moeilijk de leerling intrinsiek te motiveren en zijn ze bang dat het effect van de begeleiding snel zal wegzakken als de begeleiding stopt.

De helft van de mentoren kan geen knelpunt noemen bij de uitvoering van het programma. De andere tien mentoren noemen een enkel punt, een zevental van hen pleit voor meer maatwerk en flexibiliteit in de begeleiding. Voor sommigen leerlingen is anderhalf jaar begeleiding te kort, voor sommigen is het te lang. Sommige leerlingen zijn meer gebaat met extra activiteiten of begeleiding op een andere locatie, om hun blik op de wereld te verruimen. Soms is het voor leerlingen misschien beter om in een klein groepje les te krijgen. Kortom, zij vinden dat het mentorprogramma te weinig let op de behoefte van de leerling. Ook de wijze waarop het mentoraat wordt afgerond is voor een enkele mentor niet goed geregeld, er moeten eigenlijk instanties zijn waar naar kan worden doorverwezen of die een (deel)taak kunnen overnemen. Twee mentoren vinden dat er beter gelet moet worden op de problematiek van de leerling; als huiswerkbegeleiding en nader contact goed wil lukken moet de leerling niet te veel andere problemen hebben. Elke mentor is van mening dat School's cool een zinvol project is. Iedereen kan wel een effect opnoemen die de begeleiding op het kind gehad heeft. Deze gesignaleerde effecten zijn heel divers en hebben niet alleen betrekking op de leerlingen, maar ook op de mentor zelf of de ouders. De effecten die de mentoren voor hun leerlingen zien, lopen van praktisch tot abstract. De leerling haalt betere cijfers, blijft niet zitten, wordt beter in Nederlands, krijgt meer aandacht, wordt gemotiveerder voor school, wordt assertiever, wordt zelfstandiger, krijgt een bredere blik op de wereld en neemt verantwoordelijkheid voor zijn of haar eigen leven. De mentor zelf krijgt meer begrip voor andere culturen; één mentor is leesouder geworden op school om kinderen al op jonge leeftijd met Nederlands te kunnen helpen. Eén vader durft voortaan alleen naar ouderavonden.

Alle mentoren zijn het er tenslotte over eens dat School's cool een zeer waardevol project is, waarmee niet alleen de kinderen in kwestie vooruit worden geholpen in hun schoolcarrière, maar waarmee ook de ouders vaak hun voordeel doen in de zin van meer informatie over de Nederlandse maatschappij en een nuttige uitbreiding van hun netwerk. De beloning van hun werk zit voor de mentoren niet alleen in de verbetering van de schoolprestaties van hun leerling, maar ook in de contacten die ze zo opbouwen met buurtbewoners met een andere culturele achtergrond.

§ 7. Conclusies

1. Vanuit sociaal-medisch gezichtspunt valt op dat bij leerlingen uit de testgroep relatief meer sprake is van contacten met begeleidingsinstanties (20% tegen 15%), familieproblematiek (75% tegen 55%) en persoonlijke problematiek (50% tegen 40%) en relatief minder van medische problemen (25% tegen 40%).

2. Het is voor tieners moeilijk om vragen te beantwoorden over zelfbeeld en zorgen die zij zich maken. Bij leerlingen van de testgroep zijn er nauwelijks verschillen te vinden in opvattingen over het zelfbeeld tussen de nulmeting en de nameting. Het

lijkt er verder op dat de leerlingen in groep 8 van de basisschool op het moment van de nulmeting ongeveer evenveel zorgen hadden als later tijdens de nameting. Hetzelfde beeld komt voor bij leerlingen van de controlegroep.

De meest genoemde redenen om trots op te zijn door leerlingen van zowel testgroep als controlegroep zijn behulpzaamheid, motivatie en vriendelijkheid. Ook sportiviteit vinden de leerlingen iets om trots op te zijn. Voor zover er zorgen worden geuit betreft dat vooral moeilijkheden op school, zoals de onrustige omgeving en pesten.

3. De meeste leerlingen van de testgroep en controlegroep hebben twee of meer vrienden of vriendinnen. Dat beeld wijzigt zich voor beide groepen niet wezenlijk in de loop van de tijd.

Opvallend is dat minder dan de helft van de leerlingen uit zowel de testgroep als de controlegroep in groep 8 van de basisschool lid is van een vereniging of club. Bij leerlingen van de testgroep is op het moment van de nameting dat aandeel nog verder afgenomen, terwijl deze situatie stabiel is gebleven bij leerlingen van de controlegroep.

Onder leerlingen van de testgroep is een duidelijke stijging te zien in bijbaantjes (van 20% naar 60%). Bij leerlingen van de testgroep is een sterkere stijging van 30% naar 75% waarneembaar. De paar leerlingen die over zichzelf in groep 8 meldden dat ze weleens een bijbaantje hadden, hadden het over afwassen of oppassen. De bijbaantjes die leerlingen doen op 17- en 18-jarige leeftijd tijdens de nameting zijn altijd buitenshuis; meestal werken ze in een winkel.

4. Twee derde van de mentoren is buiten het directe mentoraat om in de vrije tijd extra actief met de leerling. Het gaat om activiteiten als een uistapje of familiebezoek. Ook onderhouden veel mentoren (70%) contact met school; samen met ouders naar ouderavonden of rapportbesprekingen.

5. Acht leerlingen van de controlegroep (40%) denken achteraf dat ze veel baat gehad zouden hebben bij een mentor in de brugklas. Ook negen ouders zijn die mening toegedaan (45%).

6. Vergeleken met vroeger zijn veel psychische problemen van leerlingen van de testgroep over het algemeen iets verminderd. Ze hebben minder last van verlegenheid, angsten, concentratieproblemen, sociale problemen en agressiviteit. Vooral externe problemen als ongehoorzaamheid, spijbelen, roken en liegen worden minder naarmate de leerlingen ouder worden. Uitzonderingen zijn somatische klachten en denkproblemen. Daar is sprake van een lichte toename. Onder leerlingen bij wie deze problemen juist toenemen zijn veel meisjes.

7. Leerlingen van de testgroep zijn van mening dat hun psychologische problemen over het algemeen iets zijn verminderd. Ze hebben minder last van verlegenheid, angsten, concentratieproblemen en agressiviteit. Maar ook problemen als spijbelen, ongehoorzaamheid en liegen worden minder naarmate de leerlingen ouder worden. Uitzonderingen zijn somatische klachten en denkproblemen. Daar is sprake van een lichte toename.

8. Leerlingen van de testgroep melden bij de nulmeting iets minder problemen dan de mentoren. Leerkrachten hebben bij de nameting opvallend hogere gemiddelden op problemen gescoord dan de leerlingen. De scores van de leerlingen op psychologische problemen zijn bij de nameting iets lager vergeleken met de nulmeting. Leerlingen vinden zelf dat zij vooral minder externe problemen hebben.

9. Leerlingen van de controlegroep hebben naar eigen zeggen later over het algemeen iets minder psychologische problemen vergeleken met de eerdere periode van overgang van groep 8 naar de brugklas. Opmerkelijk is dat zij wel meer last krijgen van somatische klachten en dat ook het teruggetrokken gedrag toeneemt.

10. Leraren van het voortgezet onderwijs schetsen in de nameting een veel problematischer beeld van met name de interne psychologische spanningen van leerlingen van de controlegroep dan de leerkrachten van de basisschool eerder gedaan hebben over de periode dat ze in groep 8 zaten. Alleen op het gebied van somatische klachten komen hun denkbeelden over de leerlingen ongeveer overeen.

11. Volgens het oordeel van de leerlingen van de testgroep is hun sociale competentie ongeveer gelijk is gebleven.

12. Volgens mentoren zijn leerlingen van de testgroep bij de nulmeting gelukkiger en beter in staat om te leren dan de leraren van het voortgezet onderwijs oordelen bij de nameting. Leraren van het voortgezet onderwijs vinden dat deze leerlingen zich in de tijd van de nameting beter gedragen ook harder werken dan hun mentoren hebben ingeschat toen ze nog in de brugklas zaten.

13. Leerlingen van de controlegroep worden in het voortgezet onderwijs iets actiever, ondanks het feit dat het lidmaatschap van sportverenigingen na de brugklas afneemt. Dat heeft vooral te maken met bijbaantjes. Opvallend genoeg is er bij hen ook een lichte daling in sociale competentie te zien. Dat heeft te maken met de omstandigheid dat jongeren van 16/17 jaar druk zijn met stages en werk en niet altijd meer dagelijks op school zitten, zodat ze hun vrienden minder vaak ontmoeten dan in de periode van de brugklas. Over de hele linie blijft hun totale competentie ongeveer op gelijk niveau.

14. Wat positieve factoren betreft, schatten de leraren van het basisonderwijs de leerlingen van de controlegroep duidelijk veel lager in dan de leraren van het voortgezet onderwijs. Dit is eigenlijk verwonderlijk, omdat deze laatste leraren de leerlingen ook op het gebied van problemen veel hoger hebben ingeschat.

15. In vergelijking met vroeger is bij leerlingen van zowel de testgroep als de controlegroep een afname van problemen meetbaar. Bij de testgroep zijn verbeteringen te constateren op het gebied van angsten en depressies, teruggetrokken gedrag, sociale problemen, aandachtsproblemen, overtreden van regels en agressiviteit. Somatische klachten en denkproblemen scoren iets hoger.

16. Bij de testgroep spelen geïnternaliseerde problemen een grotere rol dan de geëxternaliseerde problemen, terwijl dit bij de controlegroep precies andersom is. Bij leerlingen van de controlegroep nemen zowel geïnternaliseerde als geëxternaliseerde problemen af naarmate de leerlingen ouder worden. Alleen somatische klachten nemen iets toe en ook vertonen ze iets meer teruggetrokken gedrag.
17. Het totale aantal problemen is voor leerlingen van zowel de testgroep als de controlegroep toegenomen volgens leerkrachten van het voortgezet onderwijs. Bij de controlegroep is de toename echter groter. Vooral de score op interne problemen is sterk gestegen.
18. Het geheel van competenties van de leerlingen is voor zowel de test- als controlegroep praktisch gelijk gebleven. Wel is er bij de leerlingen van de testgroep een toename van de sociale competentie te zien, terwijl bij de leerlingen van de controlegroep juist een afname geconstateerd is. Vooral de afname van de intensiviteit van het contact met vrienden veroorzaakt een daling op deze score. Bij de controlegroep ligt de score op het gebied van activiteiten nu hoger dan in groep 8. Dit wordt verklaard door het feit dat veel leerlingen in deze groep een bijbaantje hebben. Veel leerlingen uit de testgroep gaven aan dat ze het nu te druk hadden voor hobby's en bijbaantjes.
19. Vrijwel alle leerlingen uit de testgroep geven een positief verslag van de periode dat ze begeleid werden door een mentor. Ook alle mentoren zijn zeer positief over het project.
20. Alleen enkele leerlingen met gedragsproblemen hebben hun onderwijsniveau van de brugklas niet weten te behouden in hun verdere schoolloopbaan. Zij zaten zodanig in de problemen dat er geen prioriteit lag bij schoolprestaties. Deze leerlingen zijn nauwelijks gebaat bij begeleiding door een mentor. Mentoren van dergelijke leerlingen geven aan dat leerlingen met een meervoudige problematiek beter door professionele hulpverleners bijgestaan kunnen worden.
21. Naast cognitieve en sociaal-emotionele effecten voor de leerling heeft de begeleiding door een Nederlandse mentor die bij de leerlingen thuis komt ook een meerwaarde voor de overige gezinsleden. Vrijwel alle leerlingen geven aan dat de mentor ook andere gezinsleden heeft geholpen, hetzij met huiswerk, hetzij met vragen over de Nederlandse maatschappij of met praktische zaken als het schrijven van brieven.
22. Bijna de helft van de leerlingen van de controlegroep had toch graag steun gehad van een mentor. Enkele leerlingen zeggen expliciet dat ze met behulp van een mentor een hoger niveau hadden kunnen halen. Ook sommige leerlingen die zichzelf te zelfstandig achtten voor hulp zijn van mening dat hun broertjes en zusjes wel gebaat zouden zijn bij een mentor.

23. In onderhavig onderzoek is de ervaring opgedaan dat de kinderen die begeleid zijn door een mentor snel bereid waren om mee te werken aan het onderzoek. Dit kan teruggevoerd worden op het feit dat ze zonder uitzondering een positieve herinnering hebben overgehouden aan de tijd waarin ze begeleid werden. Ze hebben het onderzoek niet als aanleiding gezien om kritiek te spuien. Ook hun ouders vonden het allemaal positief dat een onderzoeker aandacht kwam besteden aan de wederwaardigheden van hun kinderen nadat de begeleiding was gestopt. De onderzoekers hadden de indruk dat deze gezinnen meer gewend waren aan bezoek van 'buitenstaanders' dan de gezinnen van de kinderen uit de controlegroep. Het overhalen van leerlingen die niet begeleid waren door een mentor kostte beduidend meer moeite.

24. Kortom, er zijn duidelijk aanwijzingen dat deelname aan een mentorproject leidt tot betere schoolprestaties, een positiever zelfbeeld, meer sociale vaardigheden, en minder psycho-sociale problemen leidt. Extra meerwaarde is het feit dat allochtone gezinnen in de mentor een aanspreekpunt hebben voor vragen over het leven in de Nederlandse maatschappij.

Hoofdstuk 4. Conclusies en aanbevelingen

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies en aanbevelingen uit de evaluatie van School's cool op een rijtje gezet. De conclusies hebben betrekking op effecten van mentoraat en vormen het antwoord op de eerste onderzoeksvraag (§ 1). De aanbevelingen nemen het karakter aan van verbeteringsvoorstellen in praktische en beleidsmatige zin. Zij kunnen worden beschouwd als het antwoord op de tweede onderzoeksvraag naar voorstellen voor verbetering van de inzet van mentoraatprogramma's bij de aanpak van maatschappelijke jeugdproblematiek in het algemeen en voortijdig schoolverlaten van risicoleerlingen in het bijzonder (§ 2).

§ 1. Algemene conclusies

1.

Vrijwel alle leerlingen geven een positief verslag van de periode dat ze begeleid werden door een mentor. De enkele leerling bij wie dat niet het geval was, zat zodanig in de problemen dat er geen prioriteit lag bij schoolprestaties.

2.

Bij de twintig onderzochte leerlingen die zijn begeleid door een mentor is in 35% van de gevallen sprake van een stijging in schoolniveau in de eindklas ten opzichte van de brugklas, in tien gevallen sprake van vasthouden van het niveau van de brugklas gedurende de gehele schoolloopbaan (50%) en in drie gevallen sprake van niveaudaling (15%). Dat is een betere score dan bij leerlingen van de controlegroep met respectievelijk 20%, 50% en 30% (zie hoofdstuk 2, blz. 28 en 31).

3.

Veel begeleide leerlingen hebben baat gehad bij het planmatig leren aanpakken van hun huiswerk en structureren van hun vrije tijd.

4.

In sociaal-emotioneel opzicht betekent de begeleiding van de mentor voor menige leerling een extra steun in de rug bij het maken van huiswerk, planning van taken, ontwikkelen van begrip voor leren op school dat ouders uit gebrek aan ervaring met de Nederlandse taal en cultuur niet kunnen geven, ontwikkelen van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld, en het openen van een bredere blik op de wereld.

5.

De komst van een Nederlandse mentor bij de leerlingen thuis heeft ook een meerwaarde voor de overige gezinsleden. Vrijwel alle leerlingen geven aan dat de mentor ook andere gezinsleden heeft geholpen, hetzij met huiswerk, hetzij met

vragen over de Nederlandse maatschappij of met praktische zaken als het schrijven van brieven (zie hoofdstuk 2).

6.

Kortom, er zijn kwalitatieve en kwantitatieve aanwijzingen dat deelname aan een mentorproject als School's cool voor een ruime meerderheid van de leerlingen leidt tot handhaving of verbetering van het schoolniveau van de brugklas tot de eindklas van het voortgezet onderwijs. Ook zijn er aanwijzingen dat deelname aan dit type mentoraat positief uitwerkt op de beheersing van de vakken Nederlandse taal en rekenen en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen (zie hoofdstuk 2 en 3).

7.

In de loop van hun schoolcarrière blijken de leerlingen die niet begeleid zijn door een mentor meer moeite te hebben hun aanvangsniveau te behouden dan de leerlingen uit de testgroep. Van de leerlingen die geen begeleiding kregen van een mentor uit de controlegroep zijn 6 van de 20 qua onderwijsniveau gedaald. Voor deelnemers van de testgroep die wel begeleiding hebben gekregen betreft dit 3 van de 20 kinderen. Enkele kinderen uit deze groep hebben hierbij expliciet vermeld dat ze dankzij hun mentor niet zijn blijven zitten of qua niveau zijn gezakt (zie hoofdstuk 2).

8.

De vergelijking van leerlingen die begeleid zijn door een mentor met leerlingen van dezelfde achtergrond zonder begeleiding levert al met al een positief beeld op voor de begeleide leerlingen. Hun startpositie bleek minder gunstig te zijn dan de controleleerlingen: een lagere gescoord op de Cito-toets en een hogere score op problemen. Ongeveer vier jaar later zijn de verschillen tussen beide groepen veel kleiner; de vooruitgang bij de leerlingen die niet begeleid zijn door een mentor is minder hard gegaan dan de mentorleerlingen.

9.

Resultaten van empirisch effectonderzoek naar mentoraatprogramma's uit het buitenland komen enigszins overeen met bovenstaande bevindingen. Met name de preventieve waarde van deelname aan mentorprojecten voor leerlingen is aangetoond: minder verslavingsgedrag, minder spijbelen, minder doubleren, minder lichamelijk geweld. In mindere mate zijn ook sociaal-emotionele effecten als een hoger zelfvertrouwen, betere sociale vaardigheden en een beter zelfbeeld aannemelijk gemaakt.

§ 2. Aanbevelingen

1.

Het lijkt verstandig mentoraatprogramma als School's cool vooral in te zetten op de leeftijdsgroep van leerlingen uit de bovenbouw van het basisonderwijs en brugklas

van het voortgezet onderwijs, omdat deze leeftijdsgroep nog redelijk ontvankelijk is voor mentoren met levenservaring en natuurlijk overwicht (het oom- of tantetype).

2.

Mentoraat op de wijze waarop het wordt uitgevoerd bij School's cool vindt plaats in een goed begeleide één op één verhouding tussen leerling en mentor in de thuisomgeving van de leerling tijdens een dagdeel per week gedurende een schooljaar, is gericht op met name brugklasleerlingen en wordt uitgevoerd door volwassen mensen uit allerlei bevolkingscategorieën die beschikken over levenservaring, natuurlijk overwicht en betrokkenheid bij jeugd.

3.

Er is nader effectonderzoek nodig naar mentoraatprogramma's als School's cool. Positieve uitkomsten van dergelijk onderzoek kunnen een gunstig politiek klimaat scheppen voor een ruimere en structurele inzet van mentoraat als zinvol instrument in de aanpak van voortijdig schoolverlaten en sociale segregatie. Vooruitlopend op landelijk beleid zouden lokale overheden daar waar nodig in het kader van lokaal jeugdbeleid kunnen beginnen met pilotprojecten.

4.

Er zijn aanwijzingen dat er in Nederland vrij veel burgers bereid zijn op te treden als mentor voor een risicoleerling. Aanbevolen wordt van deze rijkdom gebruik te maken voor alle risicoleerlingen die van het basisonderwijs overgaan naar het voortgezet onderwijs. Voorlopige cijfers wijzen uit dat het landelijk in het VMBO gaat om een groep van 150.000 leerlingen.

Bijlage 1. Geraadpleegde literatuur en documentatie

- Berdowski, Z. (2001), *School's cool. Preventieve schakel tussen gezin, onderwijs en criminaliteit. Een evaluatie*, Zoetermeer.
- Bolier, L. en Bohlmeijer, E. (2001), *Een groot hart. Een evaluatieonderzoek naar Stichting Match*. Trimbos-instituut, Utrecht.
- Crul, M., (2000), *De sleutel tot succes*, Amsterdam, Het Spilhuis.
- Crul, M., (2003), Studentmentoring onder allochtone jongeren, een methodiek in ontwikkeling. In: *Pedagogiek*, 23^e jaargang , januari 2003, pp. 21-39.
- Crul, M. en Kraal, K. (2004), *Evaluatie landelijk ondersteuningsprogramma mentoring*. Imes, UvA, Amsterdam.
- CITO-rapportage Amsterdam* (2005), DMO, Amsterdam.
- Dubois, D.L. en Neville, H.A. (1997), Youth mentoring: investigations of relationships characteristics and perceived benefits. *Journal of Community Psychology* 1997; 25(3): 227-234.
- Dubois D.L, B.E. Holloway, J.C. Valentine en H. Cooper (2002), Effectiveness of Mentoring Programs for youth: a meta-analytic review. *American journal of Community Psychology*, vol. 30, 2: 157-198.
- Driessen, Geert (2004), *Gezinsomstandigheden, Opvoedingsfactoren en Sociale en Cognitieve Competenties van Jonge Kinderen*. Paper Onderwijs Research Dagen ORD 2004, Utrecht.
- Grossman J.B. en Tierney J.P. (1998), Does mentoring work? An impact study of the Big Brothers Big Sisters Program. *Evaluation Review* 1998; 22(3): 403-426
- Grossman, J. B. en Johnson, A. (1998), Assessing the effectiveness of mentoring programs. In J.B. Grossman (ed.) *Contemporary Issues in Mentoring*. Philadelphia: Public/Private Ventures.
- Grossman, J.B. en Rhodes, J.E. (2002), The test of time: Predictors and effects of duration in youth mentoring relationships. *American Journal of Community Psychology*, 30.
- Hines, M.H. (1988), Effect of first year of matching on the self-esteem of big and little brothers. *Journal of humanistic education and development* 1988; 27: 61-70.

Leseman, P.P.M. en Blok, H. (2004). Effectiviteit van voor- en vroegschoolse educatie. In: P. Leseman en H. Blok (Eds.), *Educatie in de voor- en vroegschoolse periode* (pp. 131-147). Baarn: HB Uitgevers.

McLearn, K.T, D. Colasanto, Cathy Schoen en Michele Yellowitz Shapiro (1999), *Mentoring Matters: A National Survey of Adults Mentoring Young People*. In J.B. Grossman (ed.) *Contemporary Issues in Mentoring*. Philadelphia: *Public/Private Ventures*.

Miller, A. (2002), *Mentoring students and young people. A handbook of effective practice*. Routledge, New York.

Noorda, J., M. Danker en H. Reubsaet (2006), *School 's cool in close up. Evaluatie van een mentorproject*, Instituut Jeugd en Welzijn, Amsterdam.

Olijkan, E. en K. Vaessen (2007), *Koersen op kansen. Voorbeelden uit de mentoringpraktijk*. Utrecht: Kennispunt Mentoring, Sardes.

Rhodes, J.E. (2002), *Stand by me: The risks and rewards of mentoring today's youth*. Cambridge, MA, Harvard University Press.

Rhodes, J.E., Haight W.L. en Briggs E. (1999), The influence of mentoring on the peer relations of foster youth in relative and nonrelative care. *Journal of Research on Adolescence* 1999: 9, 185-201.

Royse D. (1998), Mentoring high-risk youth: Evaluation of the Brothers Project. *Adolescence* 1998: 33, 147-158.

Tierney, J.P., Grossman, J.B. and Resch, N.L. (2000) *Making a Difference: An Impact Study of Big Brothers Big Sisters*. Philadelphia: Public/Private Ventures; re-issue van 1995.

Verhulst, Frank C., Jan van der Ende en Hans M. Koot, *Handleiding voor de CBCL/4-18*, 1996, Sophia Kinderziekenhuis/ Academische Ziekenhuis Rotterdam/Erasmus Universiteit Rotterdam.

Verhulst, F.C., J.M. Koot, G.W. Akkerhuis en J.W. Veerman, *Praktische handleiding voor de CBCL (child behavior checklist)*, 1990 Van Gorcum, Assen.

Veugelers, W. (2000), *De waarde van een mentor-mentee relatie*. Instituut voor de Lerarenopleiding Universiteit van Amsterdam.

Bijlage 2. Lijst van respondenten

Behalve leerlingen, leraren en mentoren zijn ook nog de volgende personen soms meerdere malen geïnterviewd:

Marjan Timp, directeur School's cool (tevens deelnemer begeleidingscommissie)

Marjolijn Vries, voormalig mentorcoördinator School's cool (tevens deelnemer begeleidingscommissie)

Peter Bouman, projectcoördinator School's cool

Fred Kok, voormalig beleidsmedewerker jeugd stadsdeel Westerpark (tevens deelnemer begeleidingscommissie)

Guus Commelin, beleidsmedewerker jeugd stadsdeel Oost/Watergraafsmeer

Marjolein van de Rhoer, mentor en lid Raad van Toezicht School's cool (tevens deelnemer begeleidingscommissie)

Bijlage 3. Vragenlijsten

Vragenlijst leerlingen testgroep

1. Allereerst willen we wat algemene gegevens van je weten:

Met wie woon je allemaal in huis? Ouder(s), verzorger(s), broer(s), zusje(s)

Waar ben je geboren?

Waar zijn je ouders geboren? Moeder: Vader:

Hoe lang wonen je ouders in Nederland? Moeder: Vader:

Weet je welke schooldiploma's je zusjes/ broertjes/ ouders hebben?

Wat doen je ouders momenteel? Moeder: Vader:

Welke taal spreken jullie meestal thuis?

2. School

Ben je wel eens blijven zitten op de basisschool? Ja, in groep... Nee: ...

En op het voortgezet onderwijs? Ja, in groep... Nee

Vind je dat je nu meer of minder problemen hebt dan in de brugklas?

Minder omdat..... Meer omdat.... Geen verschil omdat....

Welke opleiding volg je nu? Op welke school?

- VWO

- HAVO

- MAVO/VMBO-theoretische leerweg (TL)

- VMBO-gemengde leerweg (GL)

- VMBO-kader beroepsgerichte leerweg (KBL)

- VMBO-basis beroepsgerichte leerweg (BBL)

- VMBO-basis beroepsgerichte leerweg (BBL) met leerweg ondersteunend onderwijs

- VMBO-praktijkonderwijs (PRO)

- andere opleiding, cursus: ...

Denk je dat je overgaat/slaagt dit jaar?

Doe je nu een stage?

3. Werk

Heb je een bijbaan?

Hoeveel uur per week werk je?

Wat zou je het liefst voor werk doen?

4. Nu volgen vragen over de periode dat je begeleid werd door een mentor van School's cool

Wie heeft je aangemeld voor School's cool?

Waarom ben je aangemeld bij School's cool?

Wist je wat School's cool inhield? Wat waren je verwachtingen?

Wilde je zelf ook aangemeld worden? Ja, omdat.... Nee, omdat....

Vond je dat je lang moest wachten op een mentor?

Had je voorkeur voor een bepaalde soort mentor, bv qua leeftijd, achtergrond, sekse, interesses?

Waarom (niet) ?

Wat was je mentor voor persoon? (sekse, leeftijd, achtergrond, interesses)

Hoe ging het kennismakingsgesprek en wat hebben jullie afgesproken?

Hoe regelmatig heb je je mentor ontmoet?

Hoe lang duurden jullie ontmoetingen?

Wat deden jullie samen?

Hoe werd bepaald wat jullie samen gingen doen?

Is de mentor ook wel eens op school geweest? Waarom wel/niet?

Hoe vond je de begeleiding van de mentor over het algemeen?

Hoe vond je het dat de mentor bij je thuis kwam? Praatte je met je ouders over de begeleiding en wat vonden die er van?

Hoe lang heb je een mentor gehad?

Wat heb je geleerd van de mentor? Op gebied van school/kennis. En andere zaken?

Denk je dat je schoolprestaties verbeterd zijn vanwege je mentor?

Hoe kijk je terug op de periode met je mentor?

Hebben je vrienden/vriendinnen je mentor ook wel eens ontmoet?

Zou je nu een mentor willen?

Wanneer zou je een vriend/vriendin aanbevelen om zich aan te melden bij School's cool? En wanneer bij een huiswerkklas?

Tot slot: welke leraar (van je laatste schooljaar) kunnen we het beste spreken om met hem of haar te praten over hoe het met je is gegaan op school?

Naam leraar/lerares:

Vak:

Naam school:

Dank je wel voor dit gesprek!

Vragenlijst leerlingen controlegroep

1. Allereerst willen we wat algemene gegevens van je weten

Hoe is je woonsituatie? Ouder(s), verzorger(s), broer(s), zusje(s)

Waar ben je geboren?

Waar zijn je ouders geboren? Moeder: Vader:

Hoe lang wonen je ouders in Nederland?

Welke taal spreek je meestal thuis?

2. School

Denk je dat je overgaat/slaagt dit jaar?

Doe je nu een stage? Zo ja, waar?

Wat wil je graag worden?

3. We stellen nu vragen over je tijd in de brugklas en hoe het nu met je gaat

Ben je wel eens blijven zitten op de basisschool? Ja, in groep... Nee

En op het voortgezet onderwijs? Ja, in groep... Nee

Vind je dat je nu meer of minder problemen hebt dan in de brugklas?

Minder omdat..... Meer omdat... Geen verschil omdat...

Denk je dat voldoende ondersteuning hebt gekregen op de basisschool en in de brugklas om het meeste uit je zelf te kunnen halen?

Zo ja, van wie kreeg je die steun?

Zo nee, wat voor steun zou je hebben willen gehad?

Konden je ouders je steunen met leren en het vinden van de school en opleiding die bij je past?

Wat vind je er van dat kinderen een mentor aan huis aangeboden krijgen, of vind je een huiswerkklas voldoende?

Tot slot: welke leraar kunnen we het beste spreken om met hem of haar te praten over hoe het met je is gegaan op school?

Leraar brugklas

Naam:

School:

Bedankt!

Leraar eindexamenjaar

Naam:

School:

Vragenlijst leraren

Door middel van dit interview proberen we een beeld te krijgen van het functioneren van de leerling in de periode dat hij/zij bij u op school zat. Leefgebieden die ter sprake komen zijn school, thuis, vrijetijdsbesteding, omgang met vrienden, sociaal-emotioneel welbevinden en eventuele problemen. Om het sociaal-emotioneel functioneren van diverse leerlingen te kunnen vergelijken maken we daarnaast gebruik van internationaal gebruikte gestandaardiseerde vragenlijsten. Deze lijsten bestaan uit zeer gedetailleerde vragen over het gedrag van kinderen. In dit geval gaat het dus over het huidige gedrag van deze leerling.

Situatie van de leerling in het schooljaar 2006/2007

1. In welke relatie staat u tot de leerling?
2. Wat is de thuissituatie van de leerling (voor zover bekend)?
3. Wat doet de leerling zoal in zijn/haar vrije tijd (voor zover bekend)?
4. Kunt u iets vertellen over zijn/haar omgang met vrienden/vriendinnen op school?
5. Weet u hoe de leerling functioneert op school ten aanzien van :

- zelfstandige werkhouding	ja/nee
- afspraken nakomen	ja/nee
- huiswerk maken	ja/nee
- vaak afwezig	ja/nee
- besproken in zorgoverleg (medische klachten)	ja/nee
- bekend bij leerplichtambtenaar	ja/nee
- rapport van externe instantie	ja/nee
- familieproblemen van invloed op schoolwerk	ja/nee

Toelichting:

6. Is er sprake van probleemgedrag? Hierbij valt onderscheid te maken tussen externaliserend of internaliserend probleemgedrag.

Voorbeelden:

- teruggetrokken
- onzeker
- geen vrienden
- agressief
- ongemotiveerd
- ongehoorzaam
- overlast op straat
- crimineel gedrag
- anders,

Toelichting:

Let op: Sociaal emotioneel welbevinden verder invullen volgens de CBCL lijst!

7. Wat is zijn of haar toekomstperspectief? t.a.v. verdere opleiding, beroep

8. Zijn deze plannen reëel?

Ja, want...

Nee, want....

Tot slot

U heeft nu uitgebreid stilgestaan bij de ontwikkeling van deze leerling tijdens zijn of haar schoolloopbaan. Kunt u vanuit uw ervaring als leraar uw visie geven over het belang van het begeleiden van risicoleerlingen bij de overstap van de basisschool naar het voortgezet onderwijs?

Wanneer moet een mentor worden ingezet? Wanneer is het beter om voor een huiswerkklas te kiezen?

Bedankt voor dit gesprek!

Vragenlijst mentoren

Door middel van dit interview proberen we een beeld te krijgen van het functioneren van de leerling in de periode dat hij/zij begeleid werd door een mentor. Leefgebieden die ter sprake komen zijn school, thuis, vrijetijdsbesteding, omgang met vrienden, sociaal-emotioneel welbevinden en eventuele problemen. Om het sociaal-emotioneel functioneren van diverse leerlingen te kunnen vergelijken maken we gebruik van internationaal gebruikte gestandaardiseerde vragenlijsten. Deze lijsten bestaan uit gedetailleerde vragen over het gedrag van kinderen. In dit geval gaat het dus over het gedrag van uw leerling toen hij/zij in de brugklas zat. Daarnaast worden er ook enkele vragen gesteld over de begeleiding zelf.

Situatie van de leerling in het schooljaar 2001-2002 / 2002/-2003 (brugklas)

1. Wat staat u nog het meeste bij van deze leerling?
2. Hoe lang heeft u de leerling begeleid?jaar.....maanden
3. Hoe vaak zag u de leerling?...per week, ongeveer uur ...per maand, ongeveeruur
4. Wat was de thuissituatie van de leerling (voor zover bekend)?
5. Wat deed de leerling zoal in zijn/haar vrije tijd (voor zover bekend)?
6. Kunt u iets vertellen over zijn/haar omgang met vrienden/vriendinnen?
7. School's cool hanteert de volgende categorieën om te bepalen of een kind een mentor nodig heeft, welke waren op de leerling van toepassing:
 1. ouders kunnen hun kind niet ondersteunen bij het schoolwerk
 2. het kind vertoont zorgelijk straatgedrag (al dan niet met politiecontact)
 3. zorgwekkende persoonlijke kenmerken van het kind (door bv hyperactiviteit, ziekte, gepest zijn)
 4. het kind scoort laag op testen als de cito-toets maar kan veel meer

Vindt u dat School's cool dit goed heeft ingeschat en er een mentor nodig was?

8. Weet u hoe leerling functioneerde op school bij aanvang de begeleiding ten aanzien van :
 - zelfstandige werkhouding ja/nee
 - afspraken nakomen ja/nee
 - huiswerk maken ja/nee
 - vaak afwezig ja/nee
 - besproken in zorgoverleg (medische klachten) ja/nee
 - bekend bij leerplichtambtenaar ja/nee
 - rapport van externe instantie ja/nee
 - familieproblemen van invloed op schoolwerk ja/nee

Zijn er zaken veranderd tijdens de begeleiding?

9. De risicofactoren zoals School's Cool die formuleert zijn in het kort:

- zwakke integratie van het gezin in de Nederlandse samenleving
- een zwak sociaal netwerk rond het gezin
- gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal
- onvoldoende sociale vaardigheid
- zorgelijk spijbelgedrag
- faalangst
- hoogbegaafdheid
- weinig weerbaarheid
- hyperactief gedrag

Welke risicofactoren waren het meest van toepassing op de leerling? Op welke gebieden heeft u de meeste ontwikkeling waargenomen?

10. En nog meer toegespitst op problematisch gedrag: was er sprake van probleemgedrag bij aanvang van de begeleiding? Heeft u vooruitgang geconstateerd?

Voorbeelden:

- teruggetrokken
- onzeker
- geen vrienden
- agressief
- ongemotiveerd
- ongehoorzaam
- overlast op straat
- crimineel gedrag
- anders,

Toelichting:

11. Welk gevoel heeft u overgehouden aan de begeleiding van de leerling, kon u een bijdrage leveren aan één of meer van de volgende aspecten:

- een betere aanpak voor het huiswerk
- een betere indeling van de tijd na school
- een zelfstandigere houding van de leerling, kan de leerling aangeven wat hij/zij nodig heeft
-

Sociaal emotioneel welbevinden verder invullen volgens de CBCL lijst! Naar keuze nu of aan het einde van het interview meegeven om later in te vullen.

12. Cognitieve ontwikkeling

Hoe goed was de leerling in de volgende vakken?

	Onvoldoende	Bijna voldoende	Voldoende	Ruim voldoende	Goed
Nederlands	0	0	0	0	0
Overige talen	0	0	0	0	0
Geschiedenis	0	0	0	0	0
Aardrijkskunde	0	0	0	0	0
Wiskunde	0	0	0	0	0
Biologie	0	0	0	0	0
Creatieve vakken	0	0	0	0	0
Lichamelijke opv.	0	0	0	0	0

(open laten als respondent het niet meer weet)

Wat was zijn/haar lievelingsvak? ...

13. Had u voor uw gevoel voldoende middelen om de leerling te stimuleren?

Tot slot nog een aantal vragen over hoe u de opzet van het mentorprogramma heeft ervaren

14. Wat vindt u de sterke en zwakke punten van het mentorprogramma van School's coolt?

15. Heeft u knelpunten ervaren bij uw begeleidingswerkzaamheden, en hoe zouden die kunnen worden opgelost?

16. Bent u nog mentor? Waarom?

17. Hoe ziet u het effect van het mentoraat?

18. Heeft u tot slot nog aanbevelingen voor School's coolt?

Bedankt voor dit gesprek!

Bijlage 4. Leerlingen School's cool naar schooljaren

**Tabel I. Leerlingen School's cool in de schooljaren 1997-1998 t/m 2006-2007.
Bron: School's cool**

Schooljaar	Aantal leerlingen
1997-1998	4
1998-1999	15
1999-2000	18
2000-2001	28
2001-2002	28
2002-2003	31
2003-2004	46
2004-2005	77
2005-2006	127
2006-2007	176
Totaal	550

Op 16 mei 2006 heeft School's cool in totaal 550 leerlingen in haar bestand. Als de leerlingen van het schooljaar 2007-2008 worden meegeteld bedraagt het totaal 711 leerlingen.

In het schooljaar 1997-1998 kwamen de eerste vier leerlingen bij School's cool in begeleiding. Tot schooljaar 2003-2004 is het aantal leerlingen geleidelijk toegenomen en daarna sterk gegroeid tot het huidige aantal.

**Tabel II. Leerlingen School's cool naar sekse in schooljaren 1997-1998
t/m 2006-2007. Bron: School's cool**

Sekse	Aantal
Jongen	333
Meisje	213
Onbekend	4
Totaal	550

Er worden bijna twee keer meer jongens dan meisjes aangemeld bij School's cool (61% tegen 39%).

Tabel III. Leerlingen School's cool naar stadsdeel van herkomst in schooljaren 1997-1998 t/m 2006-2007. Bron: School's cool

Stadsdeel	Aantal
Westerpark	193
Centrum	19
Oud West	65
Noord	128
Oud-Zuid	2
Oost/Watergraafsmeer	26
Bos en Lommer	7
Geuzenveld/Slotermeer	27
Zeeburg	9
De Baarsjes	10
Slotervaart	22
Zuideramstel	1
Zuidoost	3
Niet geregistreerd	38
Totaal	550

Stadsdeel Westerpark was het eerste stadsdeel waarbinnen School's cool actief was. De meeste leerlingen van School's cool komen zodoende nog steeds uit dit stadsdeel. Er nemen ook veel leerlingen uit stadsdeel Amsterdam-Noord deel aan School's cool.

Schooladvies

Voor zover bekend heeft de meerderheid van de leerlingen die deelnemen aan School's cool in de schooljaren 1997-1998 t/m 2006-2007 een VMBO advies gekregen op de basisschool. Met name wordt VMBO-G in combinatie met LWOO het meest geadviseerd. Minder leerlingen kregen een VMBO advies in combinatie met HAVO of VWO of een advies voor HAVO, VWO of gymnasium. De overige leerlingen is aangeraden om praktijkonderwijs te gaan volgen.

Geboorteland

Een ruime meerderheid van de leerlingen die deelnemen aan School's cool in de schooljaren 1997-1998 t/m 2006-2007 lijkt in Nederland te zijn geboren.

Tabel IV. Leerlingen School's cool naar reden aanmelding in schooljaren 1997-1998 t/m 2006-2007 (N=550; meerdere antwoorden mogelijk). Bron: School's cool

Reden aanmelding	Totaal
Thuis	331
Straat	63
Psyche	200
Aanleg	274

Als reden voor aanmelding voor een mentor wordt de thuissituatie het vaakst genoemd. Ouders kunnen in dat geval hun kind niet genoeg ondersteunen bij het schoolwerk.

Aanleg en psychische problemen zijn ook een veel voorkomend motief om leerlingen te verwijzen naar School's cool. Problemen op straat wordt het minst vaak genoemd.

Bijlage 5. Adviezen basisschool

Het advies voor vervolgonderwijs dat de basisschool uitbrengt, is meestal gebaseerd op de uitslag van de Cito-toets. De volgende adviezen zijn mogelijk:

	Aanvullend onderzoek	Overleg met basisschool	Automatisch toelaatbaar
Praktijkonderwijs	Geen cito-score nodig		
Leerwegondersteunend onderwijs	Geen cito-score nodig		
Vmbo-basis	514 en lager	515 t/m 520	521 en hoger
Vmbo-basis-kader	517 en lager	518 t/m 522	523 en hoger
Vmbo- kader	520 en lager	521 t/m 528	529 en hoger
Vmbo-theoretisch	526 en lager	527 t/m 533	534 en hoger
Vmbo-t/havo	528 en lager	529 t/m 535	536 en hoger
Havo	531 en lager	532 t/m 537	538 en hoger
Havo/vwo	535 en lager	536 t/m 540	541 en hoger
vwo	539 en lager	540 t/m 544	545 en hoger
kopklas	Geen cito-score nodig		

Leerwegondersteunend onderwijs is bedoeld voor leerlingen die met extra ondersteuning een regulier vmbo-diploma kunnen halen.

Praktijkonderwijs is een zelfstandige onderwijsvorm, bedoeld voor kinderen die niet in staat zijn een regulier vmbo-diploma te halen. Zij volgen onderwijs dat is aangepast aan hun mogelijkheden met veel aandacht voor sociale redzaamheid en het toekomstig functioneren op de arbeidsmarkt.

De kopklas is bedoeld voor meertalige leerlingen, die nog niet genoeg Nederlands beheersen om naar havo of vwo te kunnen gaan, terwijl de leraren wel denken dat ze dat niveau kunnen halen. In de kopklas krijgen ze de stof van groep 8 opnieuw, waarbij de nadruk ligt op de Nederlandse taal.

Vmbo betekent voorbereidend middelbaar onderwijs. Een opleiding in het vmbo duurt vier jaar. Vanaf het tweede leerjaar zijn er vier leerwegen mogelijk: vmbo-b, vmbo-g, vmbo-k en vmbo-t. Via vmbo-b en vmbo-g bereidt de leerling zich voor op een mbo opleiding niveau 1 of 2. Met de kader of theoretische richting kan hij-zij instromen in mbo - 3 of 4. Met een vmbo-t diploma kan de leerling ook naar de havo.

Na het tweede leerjaar op het vmbo moet ook de sector worden gekozen: Zorg en Welzijn, Techniek, Landbouw of Economie.

Bijlage 6. Nadere informatie over School's cool

School's cool is een mentorprogramma dat sinds 1997 actief is in Amsterdam. Eerst vooral in stadsdeel Westerpark, iets later ook in Centrum, Oud-West en Amsterdam-Noord en momenteel in bijna alle stadsdelen van Amsterdam en enkele gemeenten verder in het land: Nijmegen, Gouda, Breda, Utrecht, Lelystad en Purmerend.

Het mentorprogramma van School's cool is gericht op kinderen die de overstap zetten van basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs maar die door gezinsomstandigheden of persoonlijke aanleg risico lopen om op de brugklas niet of onder de maat te presteren.

Over het algemeen zijn deze leerlingen aangemeld door hun leraar van groep acht op de basisschool, als de leraar van mening was dat de leerling in één of meer van de volgende categorieën thuishoorde:

1. ouders kunnen hun kind niet ondersteunen bij het schoolwerk
2. het kind vertoont zorgelijk straatgedrag (al dan niet met politiecontact)
3. zorgwekkende persoonlijke kenmerken van het kind (door bijvoorbeeld hyperactiviteit, ziekte, gepest zijn)
4. het kind scoort laag op testen als de Cito-toets maar kan veel meer (aanleg)

De risicofactoren zoals School's cool die formuleert zijn in het kort:

- zwakke integratie van het gezin in de Nederlandse samenleving
- een zwak sociaal netwerk rond het gezin
- gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal
- onvoldoende sociale vaardigheid
- zorgelijk spijbelgedrag
- faalangst
- hoogbegaafdheid
- weinig weerbaarheid
- hyperactief gedrag

Met steun van een mentor leert de brugklasser hoe het in het voortgezet onderwijs eraan toe gaat, hoe het huiswerk het beste aangepakt kan worden, hoe de tijd na school het beste ingedeeld kan worden, op tijd vragen te stellen, etc.

Meer informatie is te verkrijgen bij School's cool, Van Hallstraat 10, 1051 HH Amsterdam (tel 020-6827007). Website: www.schoolscool.nl